



Politike i prakse osiguranja kvaliteta u srednjem stručnom obrazovanju

Srbija

Januar 2021.

Sadržaj

Lista skraćenica.....	3
Uvod	5
1. Zakonski oslonci osiguranja kvaliteta u obrazovanju u Srbiji	9
2. Mehanizmi osiguranja kvaliteta u obrazovnom sistemu Srbije.....	12
2.1. Proces praćenja i vrednovanja oglada	16
2.2. Dualno obrazovanje i Okvir za praćenje i vrednovanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja i dualnih obrazovnih profila.....	19
2.3. Nacionalni okvir kvalifikacija Republike Srbije i osiguranje kvaliteta stručnog obrazovanja	21
3. Rezultati spoljašnjeg vrednovanja škola u prvom ciklusu vrednovanja	23
4. Istraživanje	25
4.1. Karakteristike škola koje su učestvovala u istraživanju	25
4.2. Rezultati istraživanja – o politici osiguranja kvaliteta	26
4.3. Rezultati istraživanja – dosadašnja praksa osiguranja kvaliteta.....	1
4.3.1. Postignuća škola u okviru poslednjeg ciklusa spoljašnjeg vrednovanja.....	1
5. Zaključci i preporuke	13
Prilog 1. Preporuka Saveta o stručnom obrazovanju i obuci za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i rezilijentnost	14
Prilog 2. Pregled standarda i indikatora koji se primenjuju prilikom vrednovanja kvaliteta rada škola prema oblastima kvaliteta.....	35
Prilog 3. Poređenje EQAVET indikatora i dostupnih podataka u Republici Srbiji	42
Prilog 4. Upitnik za srednje stručne škole.....	48

Lista skraćenica

Skraćenica	Pun naziv
AZK	Agencija za kvalifikacije
EACEA	Izvršna agencija za obrazovanje, audiovizuelnu politiku i kulturu EU
EU	Evropska unija
EQAVET	Evropsko osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i obuci
JISP	Jedinstveni informacioni sistem prosvete
JLS	Jedinica lokalne samouprave
JPOA	Javno priznati organizator aktivnosti obrazovanja odraslih
Komisija	Komisija za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja
MPNTR	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
NOKS	Nacionalni okvir kvalifikacija Republike Srbije
NRTS	Nacionalna referentna tačka Srbije
NRT	Nacionalna referentna tačka
NSZ	Nacionalna služba za zapošljavanje
PKS	Privredna komora Srbije
RG	Radna grupa
SSOOO	Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih
ŠU	Školske uprave
ZUOV	Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja
ZVKOV	Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja

Zahvalnost

Ovaj Izveštaj rezultat je rada Nacionalne referentne tačke za osiguranje kvaliteta u srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Srbiji, koja je sastavni deo evropske mreže Nacionalnih referentnih tačaka u Evropi (EQAVET).

Izveštaj je izrađen uz pomoć bespovratnih sredstava dobijenih od EACEA u okviru granta pod okriljem programa ERASMUS+.

Izveštaj detaljno opisuje trenutno stanje u oblasti osiguranja kvaliteta stručnog obrazovanja u Srbiji i predstavljaće bazični dokument za dalji rad Nacionalne referentne tačke Srbije. Dokument će biti preveden na engleski jezik i tako postati dostupan zainteresovanim institucijama i pojedincima u okviru EQAVET mreže a time i najšire evropske i svetske obrazovne zajednice.



Uvod

Razvoj sistema srednjeg stručnog obrazovanja koji će na efektivniji i efikasniji način odgovoriti na potrebe tržišta rada, kao i razvoj Nacionalnog modela dualnog i preduzetničkog obrazovanja, u poslednjih nekoliko godina su postavljeni kao prioritetni ciljevi Vlade Republike Srbije. *Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020*, kao i *Nacionalna strategija zapošljavanja za period od 2011. do 2020. godine*, usaglašeno ukazuju na potrebu boljeg povezivanja sveta rada i obrazovanja. Ukratko, *Strategija razvoja obrazovanja* ukazuje na potrebe za izmenama u trenutnoj strukturi srednjeg stručnog obrazovanja, zastarelost kurikuluma, na neusklađenost plana upisa i potreba tržišta rada i sl. Ovim strateškim dokumentom i pratećim Akcionim planom ukazuje se i na potrebu za većim udelom prakse tokom školovanja i boljom „radnom praksom“, usklađivanjem mreže stručnih škola i ponudom obrazovnih profila u skladu sa potrebama tržišta rada, uključenošću poslodavaca u programiranje, razvoj i realizaciju stručnog obrazovanja. Pored funkcije sticanja kvalifikacija za potrebe tržišta rada, stručno obrazovanje ima i funkciju sticanja potrebnih znanja za nastavak školovanja i kontinuirano sticanje obrazovanja. Navedena Strategija i akcioni plan prepoznaju i potrebu za uspostavljanjem sistema praćenja i vrednovanja stručnog obrazovanja kako bi se osigurao njegov kvalitet i kontinuirano unapređivalo stručno obrazovanje na nivou sistema i obrazovne ustanove. U *Nacionalnoj strategiji zapošljavanja* takođe se navodi da je potrebno usaglašavanje srednjeg stručnog obrazovanja sa potrebama tržišta rada, usaglašavanje ponude i potražnje, bolji pristup celoživotnom učenju, naročito osetljivim grupama i sl.

Srednje stručno obrazovanje i vaspitanje je regulisano Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju¹ i Zakonom o dualnom obrazovanju² i čini najveći deo srednjeg obrazovanja. Oko 73% učenika je upisano u srednje stručne škole u odnosu na 27% u gimnazijama³.

Ključna pitanja od značaja za ostvarivanje dualnog obrazovanja i učenja kroz rad definisana su Zakonom o dualnom obrazovanju koji je usvojen 2017. godine, dok su 2020. godine urađene prve izmene i dopune ovog Zakona („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 101/2017 i 6/2020). Usvojeni su i podzakonski akti koji bliže definišu program obuke za instruktora, realizaciju obuke i polaganje ispita za instruktora, raspoređivanje učenika za učenje kroz rad i aktivnosti i sastav tima za karijerno vođenje i savetovanje učenika u dualnom obrazovanju. Tokom konceptualizacije modela, razvoja zakonske i podzakonske regulative, kao i nakon usvajanja pomenutog zakona i pratećih pravilnika preduzet je niz aktivnosti za obezbeđivanje preduslova za uspešno ostvarivanje predviđenog modela, kako bi od školske 2019/2020. godine otpočela njegova primena.

¹ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“, br. 55/2013, 101/2017, 27/2018 - dr. zakon i 6/2020).

² Zakon o dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, br. 18/2010, 101/2017 i 6/2020).

³ Republički zavod za statistiku, Republike Srbije, podaci za školsku 2019/2020 godinu. Izvor: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20201072.pdf>

Pored učenja kroz rad koje se realizuje u skladu sa zakonskim okvirom koji reguliše dualno obrazovanje, praktična nastava i profesionalna praksa koje se ostvaruju u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju detaljnije su regulisane Pravilnikom o realizaciji praktične nastave i profesionalne prakse⁴ kojim se dodatno osigurava kvalitet organizacije i realizacije ovog vida nastave u stručnom obrazovanju.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, u okviru projekta ***“Evropsko osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i usavršavanju – nacionalne referentne tačke” (European Quality Assurance in Vocational Education and Training – National Reference Points)***, koji se sprovodi uz podršku Izvršne agencija za obrazovanje, audiovizuelnu politiku i kulturu EU (EACEA), je ustanovilo Nacionalnu referentnu tačku za kvalitet stručnog obrazovanja, Republike Srbije – NRTS. Osnivanjem Nacionalne referentne tačke Srbija je postala deo Evropske EQAVET – NRP mreže, koja je u zemljama EU uspostavljena pre 10 godina. Za rad nacionalne referentna tačke u Srbiji zaduženo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i ona funkcioniše u okviru Sektora za srednje obrazovanje i vaspitanje i obrazovanje odraslih u Grupi za stručno obrazovanje i vaspitanje. S obzirom na svoju ulogu u sistemu osiguranja kvaliteta, Agencija za kvalifikacije (AZK) je partnerska institucija koja učestvuje u implementaciji aktivnosti i uspostavljanju NRTS. Nacionalne referentne tačke – NRT predstavljaju način da se institucije koje se, na nacionalnom nivou, bave pitanjima stručnog obrazovanja povežu u cilju razmene informacija, zajedničkog planiranja aktivnosti i sinergijskog dejstva na sveukupni kvalitet stručnog obrazovanja. Imajući u vidu da je razvoj kvaliteta stručnog obrazovanja od izuzetnog značaja za ekonomski i sveukupni društveni razvoj svake zemlje, EQAVET mreža predstavlja izuzetnu mogućnost za aktivnu saradnju, razmenu ideja i dobrih praksi sa partnerskim institucijama i stručnjacima iz čitave Evrope.

Razvoj EQAVET mreže započeo je nakon što je 2009. godine usvojena Preporuka Evropskog parlamenta i Saveta Evrope o uspostavljanju Evropskog referentnog okvira za osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i osposobljavanju. Okvir je razvijen od strane država članica EU u saradnji s Evropskom komisijom.

Savet Evropske unije je 24. novembra 2020. godine usvojio Preporuku o stručnom obrazovanju i obuci za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i rezilijentnost⁵ (Prilog 1.). Sastavni deo ove preporuke čini okvir EQAVET u okviru koga su definisani kriterijumi kvaliteta, indikativni deskriptori na nivou sistema stručnog obrazovanja i obuke i na nivou pružalaca usluga stručnog obrazovanja i obuke, dok drugi deo okvira čini referentni skup pokazatelja, indikatora EQAVET koji su razvrstani prema tipu indikatora i njihovoj svrsi u okviru politika.

Referentni okvir je u trenutku nastanka bio jedan od ključnih elemenata Kopenhaške deklaracije o evropskoj saradnji u stručnom obrazovanju i osposobljavanju a osmišljen

⁴ Pravilnik o realizaciji praktične nastave i profesionalne prakse („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 112/2020).

⁵ Izvor: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020H1202%2801%29>

je kako bi se podsticala poboljšanja u sistemu stručnog obrazovanja pružanjem zajedničkih alata za upravljanje kvalitetom.

Referentni okvir opisuje ciklus kvaliteta u stručnom obrazovanju u četiri faze (planiranje, sprovođenje, vrednovanje i provera) i definiše 10 indikatora kvaliteta koji se mogu koristiti kao potpora evaluaciji i poboljšanju kvaliteta sistema stručnog obrazovanja i osposobljavanja.

Usvajanje i primena Referentnog okvira od samog početka je na dobrovoljnoj osnovi i veoma je značajan za modernizaciju obrazovnih institucija, posebno kroz poboljšanje efikasnosti realizacije procesa stručnog obrazovanja i relevantnosti dostignutih ishoda.

EQAVET pripada nizu evropskih inicijativa koje pored kvaliteta u značajnoj meri podstiču i mobilnost, kao što su - Evropski okvir kvalifikacija (EQF), Evropski kreditni sistem u stručnom obrazovanju i osposobljavanju (ECVET) i *Europass*.

Metodologija EQAVET okvira zasnovana je na:

- ciklusu koji se sastoji od četiri faze (planiranje, implementacija, procena i provera),
- kriterijumima kvaliteta i indikatorima za svaku fazu ciklusa,
- zajedničkim pokazateljima za procenu ciljeva, metoda, postupaka i rezultata nastave ili treninga.

Evropski referentni okvir za osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i osposobljavanju bio je osnova za osnivanje Nacionalnih referentnih tačaka za kvalitet stručnog obrazovanja i obuke, koji funkcionišu na nivou EU u okviru EQAVET mreže. Nacionalne referentne tačke predstavljaju način da se različite i brojne institucije koji se na nacionalnom nivou bave pitanjima stručnog obrazovanja povežu i zajednički deluju u cilju razvoja kvaliteta stručnog obrazovanja.

Nacionalne referentne tačke funkcionišu u zemljama Evropske unije već više od 10 godina a Srbija je svoju Nacionalnu referentnu tačku (NRTS) uspostavila ove godine uz značajnu stručnu i materijalnu podršku Evropske unije.

Ovaj Izveštaj predstavlja jedan od rezultata rada NRTS u okviru prvog EQAVET NRP projekta u Srbiji, nastao je u okviru projektne aktivnosti 2, koja se odnosi na izradu dva analitička dokumenata koji se bave analizom pristupa sistemu osiguranja kvaliteta u zemljama Evrope i u Srbiji.

Izveštaj „Politike i prakse osiguranja kvaliteta u srednjem stručnom obrazovanju“ je jedan od doprinosa unapređivanju sistema osiguranja kvaliteta u srednjem stručnom obrazovanju u Srbiji, a nastao je u saradnji Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Centra za obrazovne politike. Ovaj izveštaj obuhvata oblast osiguranja kvaliteta formalnog sistema srednjeg stručnog obrazovanja dok će predmet posebnog izveštaja i istraživanja biti osiguranje kvaliteta neformalnog obrazovanja odraslih. Za potrebe ovog

izveštaja napravljen je samo kratak pregled ključnih elemenata osiguranja kvaliteta neformalnog obrazovanja odraslih.

Pored pregleda aktuelnih politika i praksi izveštaj, uključuje i rezultate istraživanja u kome je učestvovalo više od 70 srednjih stručnih škola a čija tema je bila analiza dosadašnje prakse u oblasti osiguranja kvaliteta stručnog obrazovanja sa ciljem identifikacije preporuka za njeno unapređenje.

1. Zakonski oslonci osiguranja kvaliteta u obrazovanju u Srbiji

Ključna pitanja ostvarivanja procesa vrednovanja kvaliteta rada obrazovnih ustanova uređena su sledećim zakonskim/podzakonskim aktima:

- *Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*⁶. Proces osiguranja kvaliteta rada ustanova regulisan je članom 49. ovog zakona koji konceptualno definiše osnove procesa samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja, i nosioce odgovornosti ova dva procesa.
- *Pravilnikom o vrednovanju kvaliteta rada ustanove*.⁷ Ovim pravilnikom uređena su sva ključna pitanja u pogledu ukupne metodologije, procedura, načina ostvarivanja, kao i ocenjivanja, obaveza i odgovornosti svih učesnika u procesu spoljašnjeg vrednovanja i samovrednovanja. Pored navedenog on ima za cilj da obezbedi transparentnost ovog procesa za sve zainteresovane strane. *Spoljašnje vrednovanje* ostvaruju prosvetni savetnici iz Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS, a po potrebi i predstavnici Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, organizovani u timove. Svi oni savladali su obavezan program obuke i koriste jedinstven paket instrumenata, čime se osigurava kvalitet procesa, produkata, objektivnost i pouzdanost ocene kojom se procenjuje kvalitet rada ustanove. Ono što je važno napomenuti, kao jednu od ključnih karakteristika, jeste da se ovaj proces ostvaruje kroz triangulaciju dokaza koji se sakupljaju neposrednim posmatranjem časova, analizom ukupne školske dokumentacije kao i realizacijom intervjua sa svim ključnim akterima školskog rada i života. Proces spoljašnjeg vrednovanja rezultira Izveštajem o spoljašnjem vrednovanju koji sadrži opštu ocenu kvaliteta rada, numeričke ocene svih standarda u okviru svih oblasti kao i narativni opis kvaliteta za svaku oblast. Nakon dobijanja izveštaja, u roku od mesec dana, škola je dužna da izradi Akcioni plan za unapređivanje kvaliteta rada na osnovu dobijenih rezultata spoljašnjeg vrednovanja koji dostavlja školskoj upravi i školi, čime se ovaj proces i završava. Pored spoljašnjeg vrednovanja, školski tim za *samovrednovanje* sprovodi procenu kvaliteta rada ustanove takođe na osnovu propisanih standarda i indikatora kvaliteta rada ustanove ali može uključiti i dodatne indikatore u skladu sa potrebama i specifičnostima ustanove. Samovrednovanje se planira godišnjim planom rada ustanove čiji sastavni deo je godišnji plan samovrednovanja koga priprema navedeni tim. Kao i kod spoljašnjeg vrednovanja i samovrednovanje se vrši na osnovu informacija koje se dobijaju različitim metodama, razgovori, analiza dokumentacije, baze podataka, istraživanja, neposredno praćenja različitih aktivnosti u ustanovi. Nakon završetka samovrednovanja, tim pristupa izradi izveštaja o samovrednovanju. Ovaj izveštaj pored izveštaja o spoljašnjem vrednovanju predstavlja osnovu za izradu razvojnog

⁶ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“, br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon i 6/2020)

⁷ Pravilnik o vrednovanju kvaliteta rada ustanove („Službeni glasnik RS“, br. 10/2019)

plana ustanove. Detaljnije informacije o spoljašnjem vrednovanju i samovrednovanju će biti predstavljeni u poglavlju dva.

- *Pravilnikom o standardima kvaliteta rada ustanove*.⁸ Ovaj Pravilnik sadrži pregled ukupnih standarda i indikatora koji se primenjuju u procesu samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja prema Oblastima kvaliteta. U nastavku sledi grafički prikaz osnove za vrednovanje – Okvira kvaliteta (Prikaz 1.). Za detaljnije razumevanje prirode i procesa spoljašnjeg vrednovanja važno je upoznati sa samim standardima i indikatorima koji su prikazani u Prilogu 2.

Iako je predmet ovog izveštaja formalno srednje stručno obrazovanje, ukratko će biti predstavljena i zakonska regulativa osiguranja kvaliteta neformalnog sistema obrazovanja odraslih koja je regulisana Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije, Zakonom o obrazovanju odraslih i pratećim aktima

- *Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije (NOKS)*⁹. Implementacijom NOKS stvoren je institucionalni okvir za sprovođenje procesa i procedura relevantnih za osiguranje kvaliteta stručnog obrazovanja u celini. Agencija za kvalifikacije (AZK) sa svojim organizacionim jedinicama - Centar za razvoj kvalifikacija i podršku sektorskim većima NOKS-a i Centar za akreditaciju javno priznatih organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih (JPOA) predstavlja bitan deo sistema osiguranja kvaliteta. Naime, AZK je nadležna institucija za razmatranje i razvijanje standarda kvalifikacije koji predstavlja osnov za kreiranje planova i programa kao i vođenje registra kvalifikacija. U oblasti neformalnog obrazovanja odraslih i osiguranja kvaliteta AZK vrši spoljašnju proveru kvaliteta JPOA, najmanje jednom u toku petogodišnjeg trajanja odobrenja programa, dok Savet za NOKS kao savetodavno telo za razvoj i primenu NOKS daje mišljenje na standarde za samovrednovanje i spoljašnju proveru kvaliteta JPOA. Pored navedenog AZK ima i ulogu u predlaganju mera za unapređivanje osiguranja kvaliteta u celokupnom sistemu. Osnovne i srednje škole takođe mogu biti JPOA u vidu proširene delatnosti ukoliko dobiju saglasnost o proširenoj delatnosti u skladu sa Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja i Zakona o NOKS.
- *Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za sticanje statusa javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih*¹⁰. Ovim pravilnikom definisana su ključna pitanja i uslovi za sticanje statusa JPOA, a sve u cilju osiguranja kvaliteta programa. U skladu sa Zakonom o Nacionalnom okviru kvalifikacija predviđene su izmene i dopune ovog pravilnika u cilju unapređivanja uslova za akreditaciju i rad JPOA i osiguranje kvaliteta.

⁸ Pravilnik o o standardima kvaliteta rada ustanove („Službeni glasnik RS“, br. 14/2018)

⁹ Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija („Službeni glasnik RS“, br. 27/2018 i 6/2020)

¹⁰ Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za sticanje statusa javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih („Službeni glasnik RS“, br. 89/2015)

- *Zakon o obrazovanju odraslih*¹¹ načelno definiše važnost obezbeđivanja i unapređivanja kvaliteta obrazovanja odraslih i definiše ulogu različitih institucija u ovom procesu. Radi efikasnijeg praćenja i ostvarivanja obrazovanja odraslih jedinice lokalne samouprave mogu osnivati savete za obrazovanje odraslih.

¹¹ Zakon o obrazovanju odraslih („Službeni glasnik RS“, br. 55/2013, 88/2017, - dr. zakon, 27/2018 – dr. zakon i 6/2020 – dr. zakon)

2. Mehanizmi osiguranja kvaliteta u obrazovnom sistemu Srbije

Kada su u pitanju mehanizmi osiguranja kvaliteta u obrazovnom sistemu Republike Srbije, važno je istaći da su u primeni dva međusobno povezana procesa, odnosno mehanizma – **proces samovrednovanja**, za koji je odgovorna obrazovno-vaspitna ustanova, i **proces spoljašnjeg vrednovanja**, čiji su nosioci Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (MPNTR) i Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja (ZVKOV). Karakteristike ova dva procesa su prikazane u tabeli 1.

Tabela 1. Karakteristike samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja

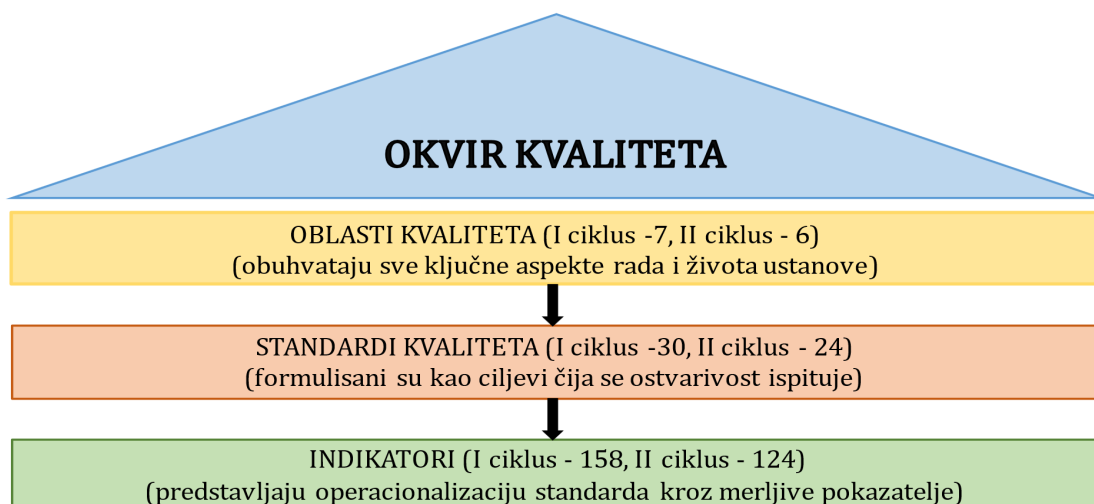
	Samovrednovanje	Spoljašnje vrednovanje
Odgovornost za sprovođenje	Školski tim za samovrednovanje uz podršku ZVKOV-a i školskih uprava (ŠU)	MPNTR obučeni evaluatori MPNTR obučeni evaluatori – prosvetni savetnici iz ŠU ZVKOV zaposleni ZVKOV saradnici – obučeni evaluatori
Frekventnost sprovođenja	1 godišnje – pojedine oblasti kvaliteta Svake 4 ili 5 godine – u celini	Svake godine na određenom broju škola Jednom u 6. godina za istu školu
Oblasti kvaliteta koje se procenjuju	1. Programiranje, planiranje i izveštavanje 2. Nastava i učenje 3. Obrazovna postignuća učenika 4. Podrška učenicima 5. Etos 6. Organizacija rada škole, upravljanje ljudskim i materijalnim resursima	
Metode prikupljanja podataka i ciljne grupe	<u>Metode i izvori podataka:</u> podaci iz Jedinstvenog informacionog sistema prosvete (JISP), analiza sadržaja školske dokumentacije - program obrazovanja i vaspitanja, godišnji plana rada i razvojni plana rada ustanove, analitičko – istraživačke aktivnosti (upitnici, intervjui, fokus grupe), posmatranje časa, postojeći izveštaji o vrednovanju kvaliteta, efekti realizovanih aktivnosti u projektima i sl. <u>Ciljne grupe:</u> direktori, nastavnici, stručni saradnici, roditelji, učenici, učenički parlament, JLS ili stručna tela na lokalnu itd.	
Predstavljanje rezultata vrednovanja	Izveštaj o samovrednovanju - dostavlja se ŠU, vaspitno-obrazovnom, nastavničkom, pedagoškom veću, organu upravljanja, savetu roditelja, učeničkom parlamentu, i može se objaviti na internet stranici škole Izveštaj sadrži opis i procenu ostvarenosti standarda i	Izveštaj o spoljašnjem vrednovanju ZVKOV kreira Godišnji izveštaj o spoljašnjem vrednovanju koji se objavljuje na sajtu ZVKOV-a ZVKOV kreira objedinjeni izveštaj nakon završetka ciklusa evaluacije (6 godina) Izveštaj sadrži opis činjeničnog

	pokazatelja kvaliteta rada ustanove, predloge mera za unapređivanje kvaliteta rada ustanove i predlog praćenja ostvarenosti predloženih mera.	stanja po oblastima kvaliteta, standardima kvaliteta rada ustanove, procenu ostvarenosti svih standarda i pokazatelja kvaliteta, opštu ocenu kvaliteta ustanove.
Korišćenje rezultata	Škole zarad unapređivanja rada zaposlenih i razvoja ustanove u cilju dobrobiti za učenike	Donosioci odluka i škole zarad unapređivanja kvaliteta obrazovanja i kvaliteta rada ustanove

I proces samovrednovanja i proces spoljašnjeg vrednovanja imaju za cilj da zajednički doprinesu razvoju, građenju i unapređivanju kvaliteta rada obrazovno-vaspitnih ustanova i odnose se na sve preduniverzitetske obrazovno-vaspitne ustanove, uključujući i predškolske ustanove.

Iako se aktuelni sistem samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja zasniva i ostvaruje na istim osnovama, odnosno prema istom Okviru za vrednovanje kvaliteta rad škola, važno je napomenuti da samovrednovanje ima nešto dužu tradiciju u našem obrazovnom sistemu jer se primenjuje od 2006. godine. Ovaj proces se ostvaruje svake godine po pojedinim oblastima kvaliteta, a svake četvrte ili pete godine u celini. Sa druge strane, koncept spoljašnjeg vrednovanja, kao posebno važna inovacija, u naš obrazovni sistem uveden je 2012. godine i ostvaruje se kroz višegodišnje cikluse. Prvi ciklus, u kome su sve škole u Republici Srbiji prošle proces spoljašnjeg vrednovanja, ostvaren je u periodu od 2012. do 2018. godine, dok je drugi ciklus otpočeo u oktobru 2019. godine i trajaće narednih šest godina. Važno je naglasiti da se nakon prvog ciklusa, a na osnovu ukupnih iskustava koja se odnose na spoljašnje vrednovanja pristupilo reviziji metodologije, procedura, standarda, indikatora i instrumenata s ciljem njegovog kontinuiranog unapređivanja, tako da se od oktobra 2019. godine proces spoljašnjeg vrednovanja odvija prema novom nacionalnom okviru za vrednovanje kvaliteta rada ustanova. Ovaj okvir predstavlja nacionalne smernice za kvalitetan obrazovno-vaspitni rad škola u najznačajnijim oblastima rada i života škole, kao što su: Programiranje, planiranje i izveštavanje, Nastava i učenje, Obrazovna postignuća učenika, Podrška učenicima, Etos i Organizacija rada škole, upravljanje ljudskim i materijalnim resursima (Prikaz 1. i Prilog 2).

Prikaz 1. Okvir kvaliteta i odnosa između oblasti, standarda i indikatora



Proces revizije okvira kvaliteta iz 2018. godine rezultirao je: blagim smanjenjem obima – broja oblasti, standarda i indikatora, postavljanjem nešto povišenih zahteva u pogledu kvaliteta rada u odnosu na prvi ciklus, uspostavljanjem razvojnog principa ocenjivanja indikatora (u I ciklusu - princip ostvaren/neostvaren, a u II ciklusu procena ostvarenosti indikatora procenjuje se na osnovu četvorostepene skale), a samim tim i drugačijom metodologijom izvođenja opšte ocene kvaliteta rada škola koja, između ostalog, više ne podrazumeva podelu standarda na ključne, izabrane i dodatne. Pored navedenog, ovaj proces realizovan je s ciljem da njegova priroda u pogledu izmena bude takva da se obezbedi koherentnost između okvira za prvi i drugi ciklus kako bi se mogao omogućiti proces praćenja napretka i sagledavanja kvaliteta rada škola između dva ciklusa. **Kao jedan od polaznih ciljeva revizije bilo je predviđeno i prilagođavanje Okvira specifičnostima srednjih stručnih i umetničkih škola. Međutim, on je gotovo u potpunosti izostao usled kratkih vremenskih rokova u kojima se ovaj složen i višefazan proces odvijao i pomenutog nastojanja da se očuva koherentnost između dva ciklusa.**

U kontekstu vrednovanja sistema srednjeg stručnog obrazovanja i kvaliteta rada srednjih stručnih škola, važno je naglasiti da proces spoljašnjeg vrednovanja ima svoju ulogu i funkciju ne samo na nivou pojedinačnih ustanova, već i na nivou sistema.

Kao ključne **funkcije spoljašnjeg vrednovanja na nivou sistema**, ukratko se mogu izdvojiti sledeće:

- obezbeđivanje objektivnih uvida i dosada nedostajućih podataka o kvalitetu rada ustanova prema ujednačenim kriterijumima i pokazateljima u odnosu na sve oblasti kvaliteta od značaja za život i rad škole;
- obezbeđivanje vidljivosti „jakih“ i „slabih“ obrazovno-vaspitnih ustanova u kontekstu celokupnog kvaliteta, ali i specifičnih aspekata obrazovno-vaspitnog rada ustanove;

- rezultati spoljašnjeg vrednovanja omogućavaju na podacima zasnovano donošenje odluka pre svega u pravcu obezbeđivanja odgovarajućih vidova podrške razvoju škola od strane donosioca odluka.

Istovremeno, **ključne funkcije spoljašnjeg vrednovanja u odnosu na same škole** jesu sledeće:

- davanje sveobuhvatne povratne informacije o kvalitetu rada konkretne ustanove;
- unapređivanje samovrednovanja rada ustanove;
- planiranje razvoja ustanove.

Pored prikaza koncepta spoljašnjeg vrednovanja, važno je ukazati i na posebno značajan produkt procesa spoljašnjeg vrednovanja tzv. Nacionalne izveštaje o kvalitetu rada škola, koji su tokom trajanja prvog ciklusa kreirani na jednogodišnjem nivou za ukupan uzorak vrednovanih škola u konkretnoj godini, a po završetku prvog ciklusa i za sveukupan uzorak škola u Republici Srbiji. Za izradu pomenutih izveštaja odgovoran je Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja. Ovi izveštaji sadrže pregled rezultata na nacionalnom nivou i nivou školskih uprava u odnosu na opštu ocenu kvaliteta, ali i pojedinačne oblasti, kao i preporuke za donosiocima odluka i onu pružaju do sada nedostajuće podatke o kvalitetu rada škola, na različitim nivoima, a na osnovu ujednačenih nacionalnih kriterijuma za sve škole i predstavljaju značajan izvor podataka za donošenje odluka u pravcu daljeg unapređivanja rada škola. U ovim izveštajima sadržan je i prikaz rezultata koji se specifično odnose na srednje stručne škole.¹²

Sistem osiguranja kvaliteta stručnog obrazovanja u Srbiji nije kreiran po uzoru na EQAVET. Sistem osiguranja kvaliteta formalnog srednjoškolskog stručnog obrazovanja u Srbiji je jedinstven, međutim on ne prepoznaje specifičnosti stručnog obrazovanja, tako da se u procesu vrednovanja isti indikatori koriste i za gimnazije i za srednje stručne škole. Sa druge strane jedinstveni okvir kvaliteta i indikatori kvaliteta ne postoje za sistem neformalnog obrazovanja i obuke već postoje samo standardi za akreditaciju JPOA i programa koje oni sprovode. Istovremeno je bitno pomenuti da podatke iz oblasti obrazovanja prikupljaju različite institucije i tela, od čega značajan broj tih podataka nije segregisan u odnosu na srednjoškolsko obrazovanje (opšte, stručno, umetničko), a dodatno je vidno i nepostojanje sistematizovanih i objedinjenih podataka koji se odnose na neformalno obrazovanje.

Imajući u vidu sve navedeno potpuna komparacija indikatora koji se koriste u Srbiji sa EQAVET indikatorima nije moguća. Zbog toga tabela koja se nalazi u prilogu 3, sa leve strane sadrži EQAVET indikatore sa obrazloženjem navedenog indikatora, dok se u desnoj koloni nalaze indikatori za čiju procenu se prikupljaju podaci u Srbiji uz napomenu koja institucija je odgovorna za njihovo prikupljanje.

¹² Pomenuti izveštaji su dostupni na zvaničnom sajtu Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja i mogu se preuzeti na sledećem linku: <http://vrednovanje.ceo.edu.rs/>

2.1. Proces praćenja i vrednovanja oglada

Na početku uvođenja oglednih obrazovnih profila praćenje je bilo u nadležnosti Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (od 2003. do 2006.) da bi aktivnosti praćenja, izmenama u zakonskoj regulativi, naknadno postale nadležnost MPNTR (Školskih uprava).

Za potrebe praćenja Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV) je kreirao 2 instrumenta – *Upitnik-obrazac A1 i A2* (cilj ovog obrasca bio je prikupljanje podataka o obrazovnim postignućima učenika) i *upitnik B0 i B1* (cilj ovog upitnika bio je procena kvaliteta nastavnih planova i programa). Podaci se prikupljaju tokom polugodišta i na kraju školske godine. Podaci koji se odnose na kvalitet nastavnog plana i programa popunjavali su svi nastavnici uključeni u ostvarivanje oglada i to pojedinačno za svaki opšteobrazovni i stručni predmet. Ovi rezultati osmišljeni su kao povratna informacija ZUOV-u za blagovremene izmene u nastavnim planovima i programima.

Na početku ostvarivanja oglada navedene podatke je prikupljao ZUOV, a naknadno su uvedeni republički koordinatori za svaki obrazovni profil i njihova uloga je, pored prikupljanja i sistematizacije podataka dobijenih posredstvom navedenih upitnika, bila i podsticanje saradnje i razmena iskustava među školama učesnicima oglada, pružanje podrške školama koje su se naknadno uključile u ogled, kao i komunikacija i saradnja sa ZUOV-om i Zajednicom škola. Ukoliko su republički koordinatori bili posvećeni ostvarivanju svoje uloge ova praksa se pokazala kao korisno rešenje. U kontekstu stručnog i dualnog obrazovanja uvođenje ove uloge moglo bi se razmatrati na primer u okviru svakog od područja rada. Iako je MPNTR sistematski prikupljalo podatke koji se odnose na broj upisanih učenika, bodove pri upisu i atraktivnost obrazovnog profila kao i za sve druge obrazovne profile, školske uprave nisu preuzele i ostvarivale konkretne aktivnosti praćenja tokom ukupnog postojanja oglednih profila.

Ukratko, sa stanovišta procesa vrednovanja ovakav koncept praćenja nije bio dovoljan i sveobuhvatan oslonac, nedostajali su kontekstualni podaci koji se, između ostalog, odnose na: obrazloženje potrebe za uvođenjem obrazovnog profila – upoznavanje sa širim (društvenim) i užim (strukovnim) kontekstom, osnov za kreiranje mreže škola, saradnju sa kompanijama, podatke o usklađenosti potreba sa tržištem rada, karakteristike lokalnih zajednica u kojima se ogled ostvaruje, specifičnosti školskog konteksta i sl. Takođe, ovakav koncept praćenje sam po sebi nije u potpunosti pružio očekivane rezultate i obezbedio korektivne aktivnosti tokom trajanja oglada.

Na zahtev MPNTR koji je sadržao listu oglada za koje je predviđeno vrednovanje u datoj kalendarskoj godini, nosilac procesa vrednovanja oglada bio je Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja. U periodu od 2011. do 2018. ostvaren je proces vrednovanja za oko 60 obrazovnih profila sa oglednim statusom, što znači da je proces vrednovanja svih postojećih obrazovnih profila sa oglednim statusom završen.

Proces vrednovanja ostvarivan je u skladu sa *Metodološkim okvirom za vrednovanje programa oglada* koji je usvojen od strane *Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih*.

Vrednovanja oglada postavljeno je kao sumativna procena ostvarenosti ciljeva i ishoda propisanih *Pravilnikom* za konkretan obrazovni profil koji je predmet vrednovanja.

Cilj vrednovanja bio je davanje obrazloženih procena i preporuke o budućem statusu obrazovnog profila (njegovo ukidanje ili uvođenje u redovnu ponudu u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja).

Za te potrebe ZVKOV je pripremao evaluativni izveštaj za svaki od obrazovnih profila sa oglednim statusom.

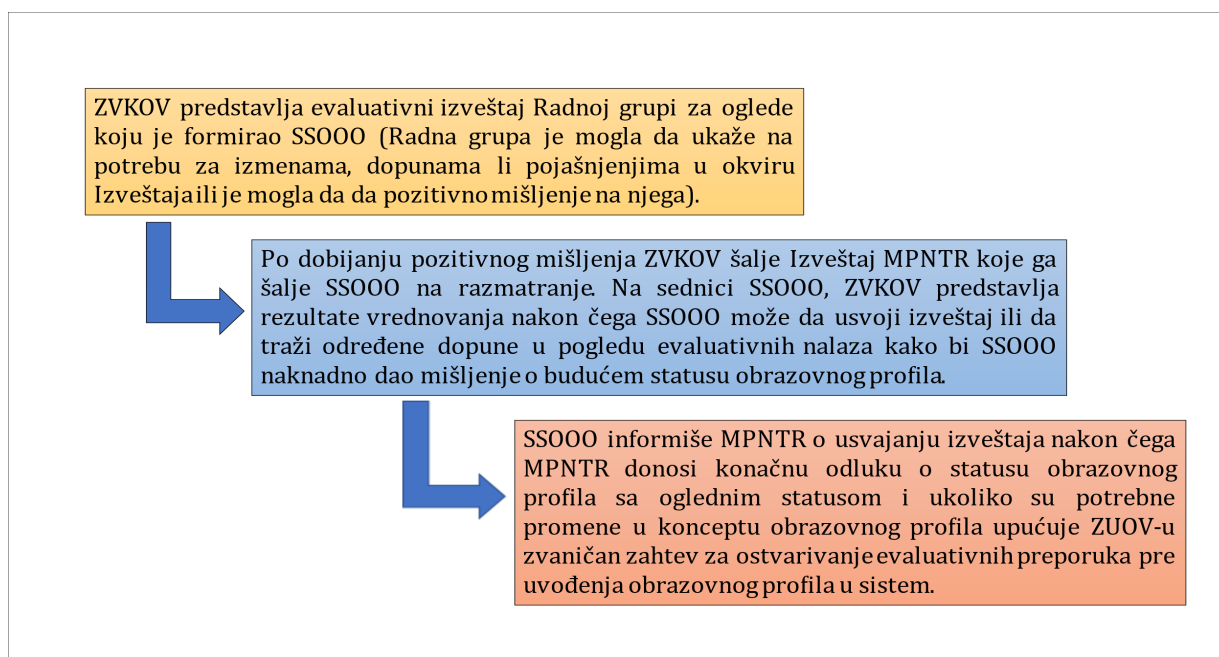
Pored načelne preporuke o budućem statusu oglada na osnovu ukupnih rezultata vrednovanja, svaki izveštaj je sadržao i preporuke koje se odnose na mere i aktivnosti koje je potrebno preduzeti pre prevođenja obrazovnog profila u sistem s ciljem njegovog daljeg unapređivanja i osiguranja kvaliteta.

U procesu vrednovanja definisani su sledeći **zadaci** za koji je kreiran set instrumenata:

- Ispitati stavove/procene/iskustva nastavnika o kvalitetu oglednog programa i kvalitetu realizacije oglednog programa u školama u odnosu na različite pokazatelje kvaliteta.
- Utvrditi stavove/procene/iskustva učenika o kvalitetu oglednog programa i kvalitetu realizacije oglednog programa u školama u odnosu na različite pokazatelje kvaliteta
- Utvrditi stavove/procene/iskustva učenika o kvalitetu oglednog programa i kvalitetu realizacije oglednog programa u školama u odnosu na različite pokazatelje kvaliteta.
- Ispitati stavove/procene/iskustva ostalih relevantnih učesnika iz oblasti obrazovanja (direktori, republički koordinatori, zajednice/udruženja škola).
- Pribaviti stručne procene/mišljenja relevantnih aktera iz oblasti sveta rada i zapošljavanja o tome da li je i u kojoj meri ogledni profil usklađen sa potrebama poslodavaca u odnosu na postavljene ishode učenja koji su prikazani kroz znanja, veštine i kompetencije.
- Analizirati zainteresovanost učenika za upis u ogledne profile, kao i uspeh sa kojim se upisuju u ove škole.
- Analizirati obrazovna postignuća učenika u toku školovanja i na maturskom/završnom ispitu kao pokazatelje ostvarenosti ciljeva i ishoda oglednih profila.
- Prikupiti podatke od NSZ o broju nezaposlenih lica odgovarajućeg profila koji su na evidenciji.
- Utvrditi prednosti i nedostatke oglednog profila na osnovu dokumentacije Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja o praćenju i rezultata ostalih studija koje se odnose na određeni ogledni profil.

Nakon kreiranja evaluativnog izveštaja bila je predviđena sledeća **procedura**, odnosno koraci pre donošenja odluke o budućem statusu obrazovnog profila kako je i predstavljeno u Prikazu 2.

Prikaz 2. Procedura donošenja odluke o statusu oglednih profila



Proces vrednovanja zapravo je otvorio različita pitanja i probleme u vezi sa svim fazama “života” ogleda – od faze uvođenja do faze vrednovanja. Neki od izazova koji su se pojavili nakon vrednovanja ogleda su:

- Uočene su različite prakse u pogledu dodeljivanja oglednog statusa obrazovnim profilima (pre svega u pogledu toga iz kojih su razloga obrazovni profili dobijali taj status, koliko su inovativni program bili, uolikoj meri su predstavljali odgovor na potrebe tržišta rada, na koji način i od koga je podnošena inicijativa za uvođenje profila, uolikoj meri je ona bila obrazložena, koliko postojeći koncept prati aktuelne i buduće potrebe i sl.).
- Izazovi u davanju osnovanih i pouzdanih procena i preporuka kao rezultata evaluacije proizlazili su iz nedostataka sistematskog procesa praćenja, kao i iz nepostojanja kratkoročnih i dugoročnih projekcija kretanja potreba tržišta rada, nedovoljnog odziva predstavnika poslodavca na potreban vid saradnje, neuspostavljanja sektorskih veća i sl. (sada su sektorska veća uspostavljena i funkcionalna), što je za posledicu, između ostalog, imalo kreiranje ponude obrazovnih profila koja nije u dovoljnoj meri usaglašena sa potrebama tržišta rada.

Iz navedenih razloga na inicijativu ZVKOV-a, a uz podršku MPNTR i SS000 kreiran je *Metodološki okvir za razvoj, ostvarivanje, praćenje i vrednovanje programa ogleda* (objavljen u formi stručnog uputstva) kao odgovor na potrebe razvoja, uspostavljanja i unapređivanja kvaliteta sistema srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja i kvaliteta oglednih programa koji se u njemu zbog toga ostvaruju. U cilju osiguranja ujednačenog, doslednog, pravovremenog i sinhronizovanog postupanja svih učesnika u programu ogleda, svaka od faza ostvarivanja programa ogleda je kroz metodološki okvir jasno definisana i putem navođenja procedura i smernica u razvoju ogleda, opisana i obrazložena. Ovaj metodološki okvir je 2013. godine objavljen u formi stručnog

uputstva koje donosi ministar, a u praktičnim okvirima njegova primena dovela je do prestanka uvođenja novih oglednih profila od 2013. godine, između ostalog, i zbog toga što inicijative koje su bile predmet razmatranja nisu bile u dovoljnoj meri obrazložene i što su sagledani ukupni rezultati i izazovi koji su pratili ogledne profile tako da, osim u navedenom smislu, njegova primena nije zaživela.

Nakon kontinuiranog uvođenja i ostvarivanja oglada u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja (oko 60 obrazovnih profila sa oglednim statusom, što je u periodu od 2000. do 2013. godine predstavljalo najobuhvatniji reformski poduhvat za ovaj nivo obrazovanja) usledili su drugi pravci u pogledu unapređivanja i modernizacije sistema srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja koji nisu uključivali ogledni status za nove ili inovirane obrazovne profile.

Ipak, treba naglasiti da celovit sistem praćenja nije uspostavljen tokom ukupnog trajanja i implementacije obrazovnih profila sa oglednim statusom (poslednji ogledni profili uvedeni su u sistem 2013. godine), ali je, uvažavajući rezultate različitih projekata u oblasti stručnog obrazovanja, kao naredni korak u pogledu modernizacije sistema srednjeg stručnog obrazovanja i ostvarivanja relevantne veze sa potrebama privrede uspostavljen Nacionalni model dualnog obrazovanja.

Bitno je pomenuti i da je uspostavljanjem Nacionalnog okvira kvalifikacija u Republici Srbiji koji je referenciran sa Evropskim okvirom kvalifikacija¹³ nastavljen rad na modernizaciji i unapređivanju kvaliteta stručnog obrazovanja.

2.2. Dualno obrazovanje i Okvir za praćenje i vrednovanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja i dualnih obrazovnih profila

Dualno obrazovanje jedan je od prioriteta Vlade Republike Srbije u oblasti unapređivanja kompetencija mladih koje su usklađene sa potrebama tržišta rada. Zaključno sa 2020. godinom razvijeno je ili modernizovano oko 50 obrazovnih profila u skladu sa dualnim modelom realizacije nastave.

U cilju razvoja kvalitetnog dualnog obrazovanja, Švajcarska agencija za razvoj i saradnju je u okviru *projekta „Podrška u razvoju i uspostavljanju Nacionalnog modela dualnog obrazovanja“* podržala razvoj *Okvira za praćenje i vrednovanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja i dualnih obrazovnih profila*. Ovaj okvir predstavlja dopunu postojećeg sistema osiguranja kvaliteta onim elementima koji su karakteristični za stručno/dualno obrazovanje u Srbiji.

Navedenim okvirom definisane su specifične oblasti praćenja i vrednovanja dualnog obrazovanja, sa standardima i pokazateljima kojima se procenjuje ostvarivanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja, preduslovi, procesi i karakteristike ostvarivanja dualnog obrazovanja/učenja kroz rad i ostvarenost ishoda (detaljnije

¹³ http://noks.mpn.gov.rs/sr_lat/povezivanje-sa-eok/

prikazano u tabeli 2). Za potrebe prikupljanja podataka kreiran je set instrumenata (vodiči za intervju, grupne intervju, fokus grupe, ček liste za analizu sadržaja, upitnici itd.). Ovim okvirom predviđene su i dodatne grupe čije učešće do sada nije bilo predviđeno u procesu vrednovanja - direktori privrednih subjekata i instruktori, timovi za karijerno vođenje i savetovanje i učenici koji su završili obrazovanje po dualnom modelu. Takođe se procenjuju i planovi realizacije učenja kroz rad koje zajedno kreiraju predstavnici škole i poslodavaca (koordinator učenja kroz rad i instruktor).

Tabela 2. Prikaz strukture Logičke matrice za praćenje i vrednovanje ostvarivanja Nacionalnog modela dualnog obrazovanja i dualnih obrazovnih profila

OBLAST PRAĆENJA I VREDNOVANJA	Broj aspekata procene	Broj standarda	Broj različitih ciljnih grupa ispitanika
Ostvarivanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja (nivo sistema)	5	3	5
Ostvarenost preduslova neophodnih za uspešno ostvarivanje dualnog obrazovanja i dualnih obrazovnih profila (nivo škola i kompanija)	3	1	8
Proces i karakteristike ostvarivanja učenja kroz rad u okviru dualnih obrazovnih profila (nivo škola i kompanija)	11	7	8
Ostvarenost ishoda obrazovanja u dualnom obrazovanju i dualnim profilima (nivo škola i kompanija)	9	2	3

Okvir za praćenje i vrednovanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja i dualnih obrazovnih profila je usvojen na sednici Komisije za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja¹⁴ koja je formirana radi sprovođenja i unapređivanja dualnog obrazovanja i trogodišnjih vrednovanja ostvarenih rezultata. Komisija može odlučiti da se ovaj okvir primenjuje u celosti, ili u skladu sa potrebama parcijalno. Rezultate dobijene procesom vrednovanja u skladu sa ovim okvirom Komisija koristi za davanje preporuka za unapređivanje dualnog obrazovanja na nivou sistema i za unapređivanje kvaliteta rada škola, kompanija i zaposlenih.

¹⁴ Izvor: <http://www.mpn.gov.rs/usvojen-okvir-za-pracenje-i-vrednovanje-nacionalnog-modela-dualnog-obrazovanja-i-sprovedena-istrazivanja-o-primeni-zakona-o-dualnom-obrazovanju/>

2.3. Nacionalni okvir kvalifikacija Republike Srbije i osiguranje kvaliteta stručnog obrazovanja

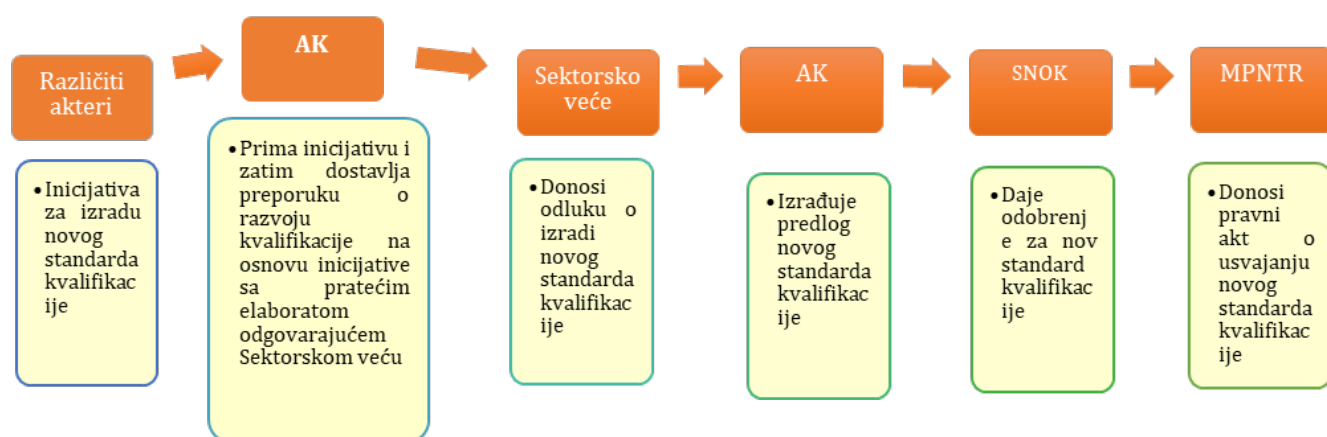
Za ceo sistem stručnog obrazovanja je bitno osnivanje Agencije za kvalifikacije¹⁵, implementacija Nacionalnog okvira kvalifikacija Republike Srbije (NOKS) i uspostavljanje i rad 12 sektorskih veća¹⁶, kojima se osigurava uključenost poslodavaca u kreiranje standarda kvalifikacije.

Ko što je već navedeno implementacijom NOKS stvoren je institucionalni okvir za sprovođenje procesa i procedura relevantnih za osiguranje kvaliteta stručnog obrazovanja kako formalnog tako i neformalnog.

Za oblast **formalnog obrazovanja** rad AZK je posebno značajan u procesu identifikacije i razvoja standarda kvalifikacija koji predstavljaju osnovu za izradu planova i programa koja je u nadležnosti ZUOV-a. Prema Zakonu o NOKS standard kvalifikacije predstavlja zvaničan dokument koji je utvrđen na nacionalnom nivou i sadrži skup podataka o kvalifikaciji sa detaljnim opisom ciljeva i ishoda učenja. Standard kvalifikacije je u praksi sačinjen od različitih iskaza koji opisuju znanja, veštine, i stavove (kompetencije) koje polaznik obuke, učenik treba da stekne nakon završetka određenog programa.

Koraci u procesu donošenja standarda kvalifikacije i ključne institucije koje su uključene u taj proces se nalaze na prikazu 3.

Prikaz 3. Koraci u procesu donošenja standarda kvalifikacije sa prikazom relevantnih institucija i tela



¹⁵ Agencija za kvalifikacije: http://azk.gov.rs/?page_id=75422

¹⁶ Sektorska veća: http://azk.gov.rs/?page_id=75242

U sistemu **neformalnog obrazovanja** stručne kvalifikacije se između ostalog stiču kroz različite aktivnosti obrazovanja odraslih kod javno priznatih organizatora aktivnosti (JPOA).

Agencija za kvalifikacije u okviru svoje organizacione jedinice Centra za akreditaciju javno priznatih organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih (JPOA centar) radi na unapređivanju standarda i uslova za sprovođenje aktivnosti obrazovanja odraslih i osiguranje njihovog kvaliteta.

Prema Zakonu o Nacionalnom okviru kvalifikacija, AZK:

- vrši spoljašnju proveru kvaliteta JPOA, najmanje jednom u toku petogodišnjeg trajanja odobravanja programa
- prati i meri efekte implementacije (novih) kvalifikacija na zapošljavanje i celoživotno učenje
- daje odobrenje drugim organizacijama za sticanje statusa JPOA.

U cilju osiguranja kvaliteta sticanja statusa JPOA stručna komisija AZK daje mišljenja na predlog plana i programa aktivnosti obrazovanja odraslih i načina ostvarivanja na osnovu ekspertskih mišljenja njenih članova. Nakon pozitivne procene predloga programa upućuje se zahtev prosvetenoj inspekciji radi utvrđivanja ispunjenosti uslova u pogledu prostora, opreme, nastavnih sredstava. Ukoliko su ispunjeni svi propisani uslovi direktor AZK izdaje rešenje o zahtevu za izdavanje odobrenja radi sticanja statusa JPOA na period od pet godina.

AZK vrši spoljašnju proveru kvaliteta JPOA najmanje jednom u toku petogodišnjeg trajanja odobrenja programa. Spoljašnja provera kvaliteta se odnosi na proveru ostvarivanja rezultata rada, zadovoljenost programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava, obezbeđivanje pristupačnosti nastave i programa za osobe sa invaliditetom, na osnovu kojih je pravno lice steklo status JPOA. Za potrebe spoljašnje provere kvaliteta AZK može da formira posebne stručne komosije i timove.

U narednom periodu se očekuje razvoj metodologije i standarda spoljašnjeg vrednovanja i samovrednovanja rada JPOA. AZK priprema a MPNTR donosi standarde za samovrednovanje i spoljašnje vrednovanje kvaliteta rada JPOA.

Uspostavljanjem Registra NOKS, polaznici obuka će dobijati jedinstveni obrazovni broj (JOB) čime će se omogućiti praćenje njihovog kretanja na tržištu rada, što doprinosi unapređivanju sistema praćenja kvaliteta programa obrazovanja odraslih.

3. Rezultati spoljašnjeg vrednovanja škola u prvom ciklusu vrednovanja

Prvi ciklus spoljašnjeg vrednovanja realizovan je u periodu od 2012. do 2018. godine i u njemu je učestvovalo 104 gimnazije, 271 stručna škola, 35 mešoviti i 27 umetničkih škola (mešovite i umetničke škole nisu bile uključene u analizu) i rezultati su predstavljeni u publikaciji Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja u kojoj se nalaze i podaci koji slede.¹⁷

U prvom ciklusu korišćene su četiri kategorije standarda, ključni i dodatni standardi koji su unapred određeni za sve ustanove, izabrani standardi koji se određuju tokom pripreme za evaluaciju i biraju se u skladu sa specifičnostima ustanove i preostali standardi.

Rezultati pokazuju da je najzastupljeniji nivo ostvarenosti ključnih, izbornih i svih standarda tri, dok je prosečna ocena za ostvarenost ključnih standarda 2,9, za izborne standarde 3,3.

Prosečna ocena opšteg kvaliteta rada za sve srednje škole koje su bile uključene u proces spoljašnjeg vrednovanja je bila 2,8. Posmatrajući rezultate samo za stručne škole primećuje se da je samo 18,1% škola dostigao nivo ostvarenosti četiri, 52% nivo ostvarenosti tri, 26,2% nivo ostvarenosti dva i 3,7% nivo ostvarenosti jedan (nivo jedan je najniži nivo ostvarenosti a četiri najviši nivo ostvarenosti). Odnosno, možemo reći da trećina stručnih škola nije ostvarila propisane standarde (prvi i drugi nivo ostvarenosti).

Analiza ostvarenosti po oblastima kvaliteta, kojih je u prvom ciklusu bilo sedam, nije urađena posebno za gimnazije i stručne škole tako da će biti prikazani zbirni rezultati za ova dva tipa škola u srednjem obrazovanju. Ipak treba imati na umu da je udeo stručnih škola u uzorku značajno veći od uzorka gimnazija, što oslikava i stvarnu zastupljenost stručnih škola u sistemu srednjeg obrazovanja. Sledi prikaz rezultata po oblastima kvaliteta i standardima.

Školski program i godišnji plan rada škole. U okviru ove oblasti kvaliteta 47% škola ne ostvaruje standard usklađenost školskog programa i godišnjeg plana, dok su najostvareniji standardi izrada školskog programa i godišnjeg plana rada u skladu sa propisima i zadovoljenje potreba učenika kroz kvalitetno planiranje. Oba standarda ostvarena su u oko 80% vrednovanih škola.

Nastava i učenje. Standard koji 56% škola ne ostvaruje u okviru ove oblasti kvaliteta je prilagođavanje rada vaspitno-obrazovnim potrebama učenika, dok oko 62% škola ne ostvaruje standard vrednovanje u funkciji daljeg učenja. Najveću ostvarenost u okviru

¹⁷ Petrović, J. Nedeljković, J. Jokić, N. (2020). Kvalitet rada obrazovno-vaspitnih ustanova u Republici Srbiji. Rezultati spoljašnjeg vrednovanja škola u prvom ciklusu vrednovanja (2012-2018 godine). Beograd: ZVKOV

ove oblasti kvaliteta imaju standardi adekvatnost didaktično-metodičnih rešenja (oko 95% škola) i stvaranje podsticajne atmosfere na času (oko 92% škola).

Postignuća učenika. U okviru ove oblasti kvaliteta za sada postoji samo jedan standard koji se procenjuje, i on se odnosi na doprinos škole uspešnosti učenika. Oko 74% srednjih škola ostvaruje ovaj standard.

Podrška učenicima. Standard pružanje podrške učenicima iz osetljivih grupa ne ostvaruje 35,5% srednjih škola. Sa druge strane oko 81% srednjih škola ostvaruje standard pružanje podrške svim učenicima i oko 83% škola ostvaruje standarda podsticanje ličnog, profesionalnog i socijalnog razvoja.

Etos. Uvidom u rezultate ostvarenosti standarda u okviru ove oblasti kvaliteta zaključuje se da su standardi visoko ostvareni (međuljudski odnosi, promovisanje primera dobre prakse, saradnja itd.). Ipak najlošije procenjen standard koji ne ostvaruje 25,3% škola je prijatnost školskog ambijenta.

Organizacija rada i rukovođenje. Standard koji se odnos na praćenje i vrednovanje kvaliteta rada nije ostvarilo oko 33% škola, dok 26,4% ne ostvaruje standard koji se odnosi na usklađenost planiranja i programiranja. Preostale tri oblasti procene imaju visoku ostvarenost (preko 85%), rukovođenje direktora u funkciji unapređivanja rada škole, direktor kao lider i uloga direktora u organizaciji rada škole.

Resursi. U trećini škola ljudski resursi ne doprinose u dovoljnoj meri unapređivanju rada u školi i ovo je najlošije ostvaren standard u okviru ove oblasti dok sve ostale standarde (npr. obezbeđenost ljudskih resursa itd.) ostvaruje preko 78% škola.

4. Istraživanje

U cilju prikupljanja informacija o stavovima i iskustvima škola u vezi sa nacionalnim politikama i praksama osiguranja kvaliteta stručnog obrazovanja sprovedeno je istraživanje na uzorku srednjih stručnih škola.

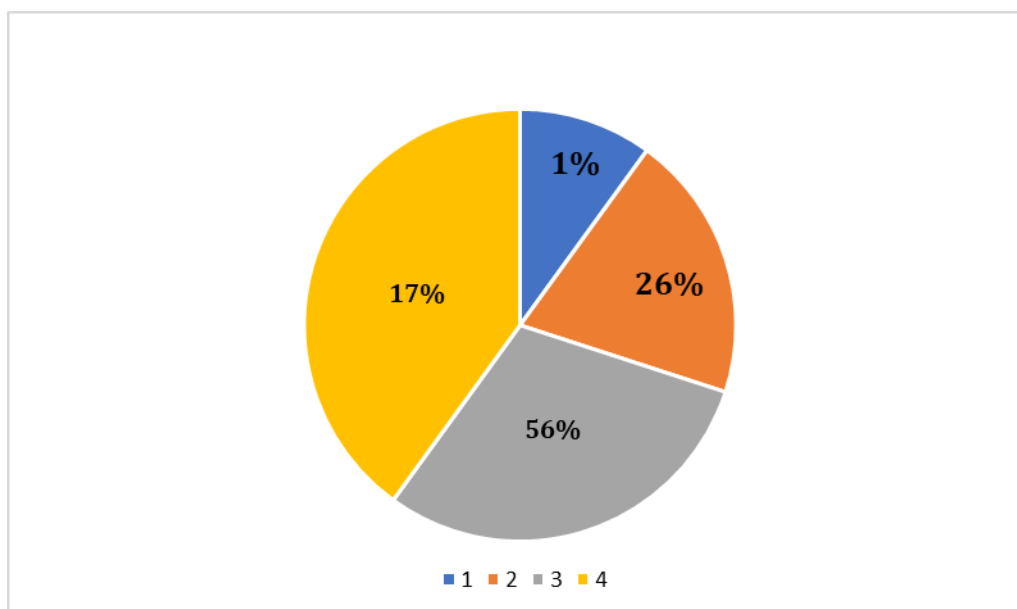
Predstavnici škola su popunjavali onlajn upitnik koji je kreiran za potrebe ovog istraživanja. Pitanja u upitniku su bila grupisana u tri celine: pitanja o školi, o politici osiguranja kvaliteta i o dosadašnjoj praksi osiguranja kvaliteta. Upitnik je sastavni deo ovog izveštaja i nalazi se u Prilogu 4.

Dobijeni rezultati biće korišćeni za unapređivanje sistema osiguranja kvaliteta stručnog obrazovanja u Srbiji.

4.1. Karakteristike škola koje su učestvovalе u istraživanju

U istraživanju je učestvovalo 72 srednje stručne škole. Prosečna ocena škola sa poslednjeg ciklusa spoljašnjeg vrednovanja je 2,9 (najviša ocena je 4). Više od polovine škola koje su učestvovalе u istraživanju su dobile ocenu 3, dok je 27% škola dobilo najmanje ocene. Na grafikonu 1. se nalazi prikaz procenata škola u odnosu na ocenu koju su dobile u poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja.

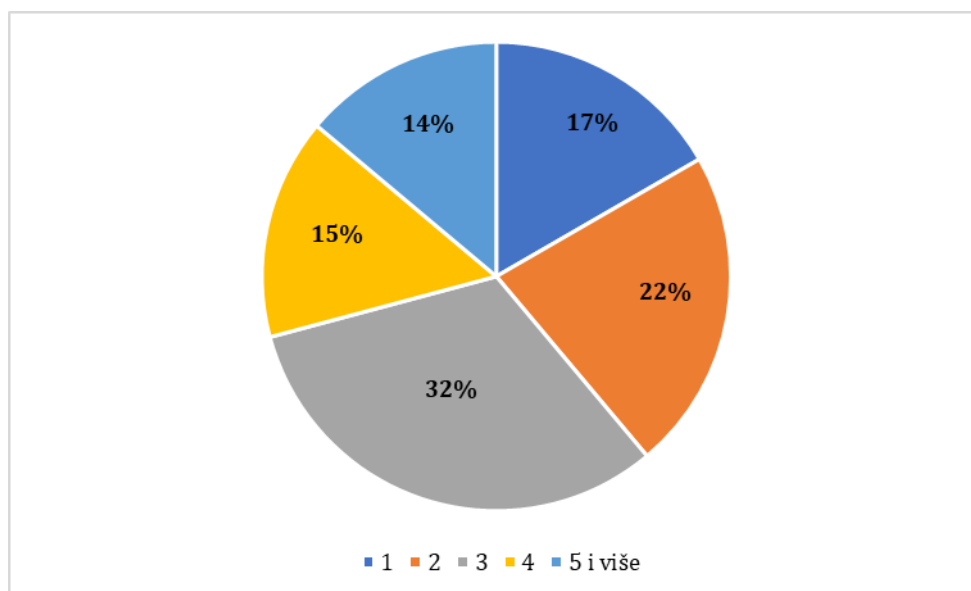
Grafikon 1. Procenat škola u odnosu na ocenu sa poslednjeg ciklusa spoljašnjeg vrednovanja



Najveći procenat škola koji je učestvovao u istraživanju verifikovan je za tri područja rada. Pregled procenata škola i područja rada za koji su verifikovane prikazan je na grafikonu 2. Škole u proseku realizuju osam obrazovnih profila za sve generacije učenika koji se školuju u njihovoj školi. Maksimalan broj obrazovnih profila koje škola realizuje je 25, a najmanji dva. U proseku u školama koje su učestvovalе u istraživanju

radi 72 nastavnika, najmanji broj nastavnika koje je škola navela je 32, a maksimum 212 zaposlenih nastavnika (bez obzira na procenat nastave koji realizuju u školi). Prosečan broj učenika u školama koje su učestvovalе u istraživanju je 657 (minimum 75 i maksimum 1825).

Grafikon 2. Procenat škola u odnosu na broj područja rada za koja su verifikovane



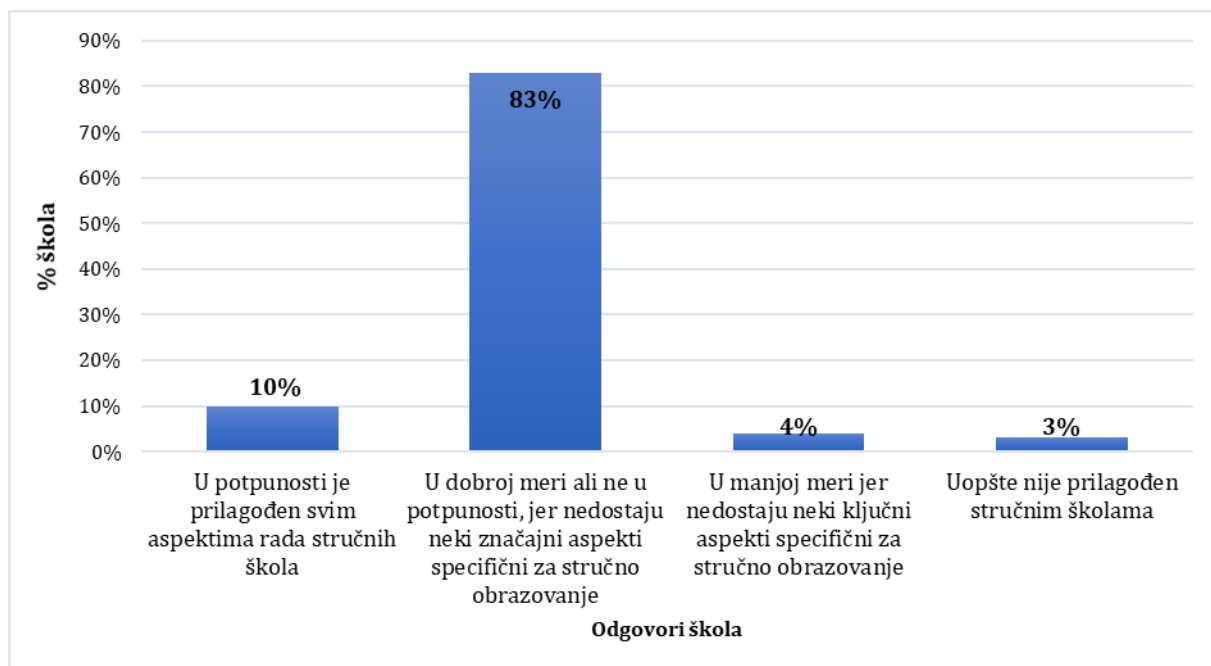
4.2. Rezultati istraživanja – o politici osiguranja kvaliteta

U okviru ovog seta pitanja, ispitanici su odgovarali na dva pitanja: *U kojoj meri je zakonski okvir osiguranja kvaliteta srednjih škola i standarda kvaliteta rada ustanova prilagođen srednjim stručnim školama* (prvo pitanje) i *šta su ključni nedostaci zakonskog okvira osiguranja kvaliteta srednjih škola i standarda kvaliteta rada ustanova* (drugo pitanje).

Rezultati škola pokazuju da najveći broj škola, 83% smatra da je zakonski okvir osiguranja kvaliteta srednjih škola i standarda kvaliteta rada ustanova prilagođen srednjim stručnim školama ali ne u potpunosti jer nedostaju neki značajni aspekti koji su karakteristični za stručno obrazovanje. Sedam škola (oko 10%) smatra da je zakonski okvir osiguranja kvaliteta rada srednjih škola u potpunosti prilagođen svim aspektima rada stručnih škola, tri škole (oko 4%) smatra da je zakonski okvir prilagođen u manjoj meri i da mu nedostaju neki ključni aspekti specifični za stručno obrazovanje i samo dve škole (oko 3%) odgovara da zakonski okvir uopšte nije prilagođen stručnim školama.

Grafički prikaz odgovora škola je prikazan na grafikonu 3.

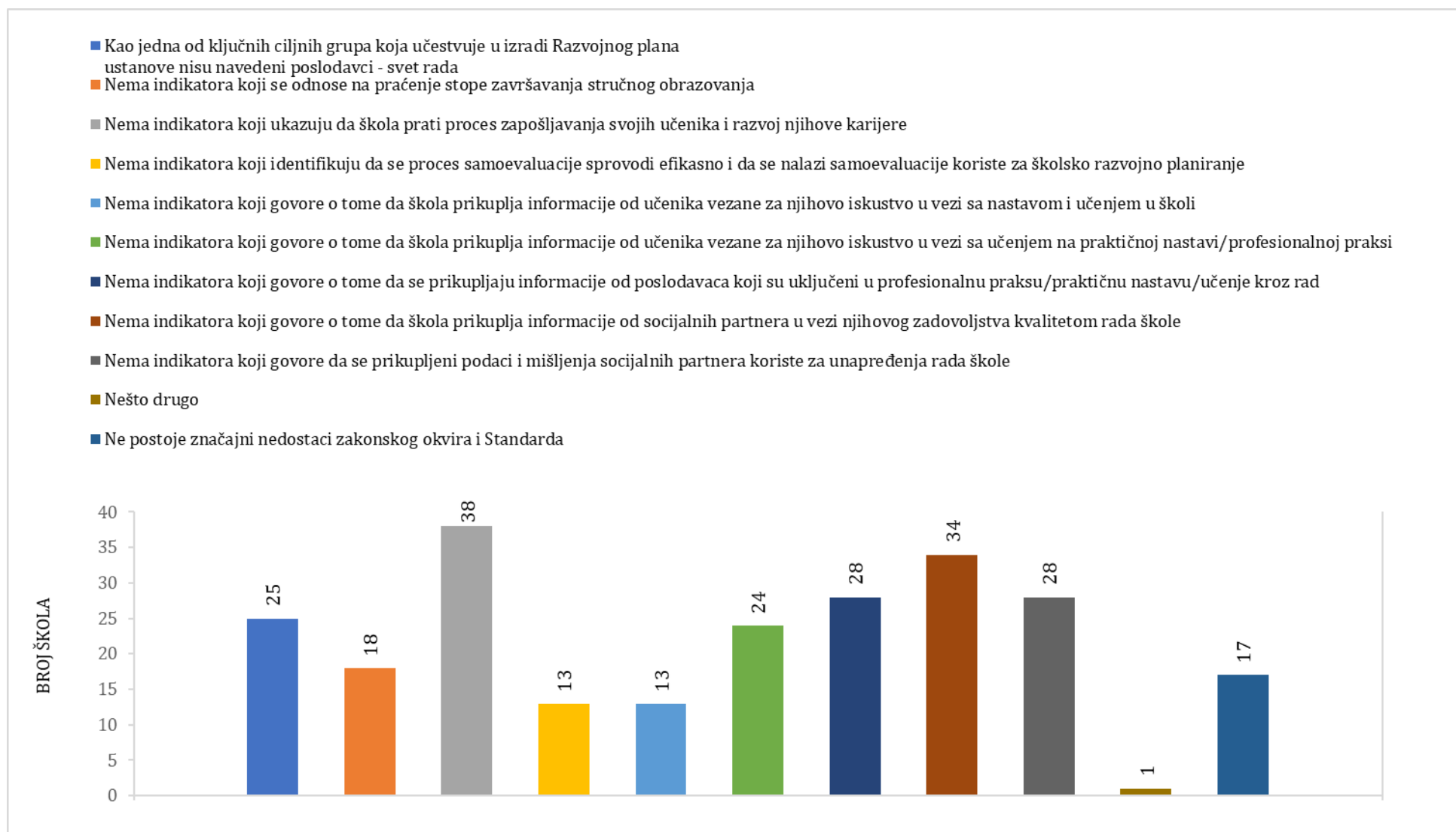
Grafikon 3. U kojoj meri je zakonski okvir osiguranja kvaliteta prilagođen srednjim stručnim školama



Kao najčešći ključni nedostatak zakonskog okvira osiguranja kvaliteta srednjih škola i standarda kvaliteta rada ustanova škole su navodile to što nema indikatora koji ukazuju da škola prati proces zapošljavanja svojih učenika i razvoj njihove karijere (38 škola od 72 je odabralo ovaj odgovor), dok je sledeći najčešće birani nedostatak bio to što nema indikatora koji govore o tome da škola prikuplja informacije od socijalnih partnera u vezi njihovog zadovoljstva kvalitetom rada škole (34 škole je odabralo ovaj odgovor od 72). Zatim slede izostanak indikatora koji govore o tome da se prikupljaju informacije od poslodavaca koji su uključeni u profesionalnu praksu/praktičnu nastavu/učenje kroz rad i to što nema indikatora koji govore da se prikupljeni podaci i mišljenja socijalnih partnera koriste za unapređivanje rada škole (28 škola je odabralo ove nedostatke).

Škole su imale mogućnost odabira više ponuđenih odgovora (nedostataka) prilikom odgovaranja na drugo pitanje. Najređe birani nedostaci okvira za osiguranje kvaliteta srednjih škola su bili to što nema indikatora koji identifikuju da se proces samoevaluacije sprovodi efikasno i da se nalazi samoevaluacije koriste za školsko razvojno planiranje i drugi nedostatak to što nema indikatora koji govore o tome da škola prikuplja informacije od učenika vezanih za njihovo iskustvo u vezi sa nastavom i učenjem u školi (13 od 72 škole). Jedna škola je navela da ona između ostalog kao ključni nedostatak vidi to što nema odgovarajućih indikatora za sve obrazovne profile u procesu zapošljavanja (npr. ekonomija i elektrotehnika). Prikaz frekventnosti biranih odgovora od strane škola se nalazi na grafikonu 4.

Grafikon 4. Frekventnost ključnih nedostataka zakonskog okvira osiguranja kvaliteta srednjih škola i standarda kvaliteta rada ustanova



Na osnovu odgovora škola možemo zaključiti da kao ključne nedostatke postojećeg okvira osiguranja kvaliteta srednjeg obrazovanja škole navode odsustvo indikatora za praćenje zapošljavanja učenika i razvoja njihove karijere, kao i saradnju i aktivnosti koje škola realizuje sa poslodavcima i socijalnim partnerima, njihovo zadovoljstvo kvalitetom rada škole i korišćenja povratnih informacija od strane privrede za unapređivanje rada škole. Škole ređe biraju one odgovore koji se odnose isključivo na rad unutar školskih učionica i efikasnosti samoevaluacije.

Ključni nalazi:

- 83% škola smatra da je postojeći zakonski okvir osiguranja kvaliteta srednjih škola u dobroj meri prilagođen stručnim školama ali ne u potpunosti jer nedostaju neki značajni aspekti koji su specifični za stručno obrazovanje.
- Kao najfrekventnija četiri ključna nedostatka zakonskog okvira osiguranja kvaliteta srednjih škola i standarda kvaliteta rada ustanova škole su navodile, nedostatak indikatora koji ukazuju da škola prati proces zapošljavanja svojih učenika i razvoj njihove karijere, zatim izostanak indikatora koji govore o tome da škola prikuplja informacije od socijalnih partnera u vezi njihovog zadovoljstva kvalitetom rada škole, nepostojanje indikatora koji govore o tome da se prikupljaju informacije od poslodavaca koji su uključeni u profesionalnu praksu/praktičnu nastavu/učenje kroz rad i, nepostojanje indikatora koji govore da se prikupljeni podaci i mišljenja socijalnih partnera koriste za unapređivanje rada škole.

4.3. Rezultati istraživanja – dosadašnja praksa osiguranja kvaliteta

Poslednja celina upitnika sastoji se od pitanja kojima se škole ispituju o postignuću u poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja¹, njihovom mišljenju šta treba menjati u postupku spoljašnjeg vrednovanja i šta su njihove preporuke za unapređivanje samovrednovanja.

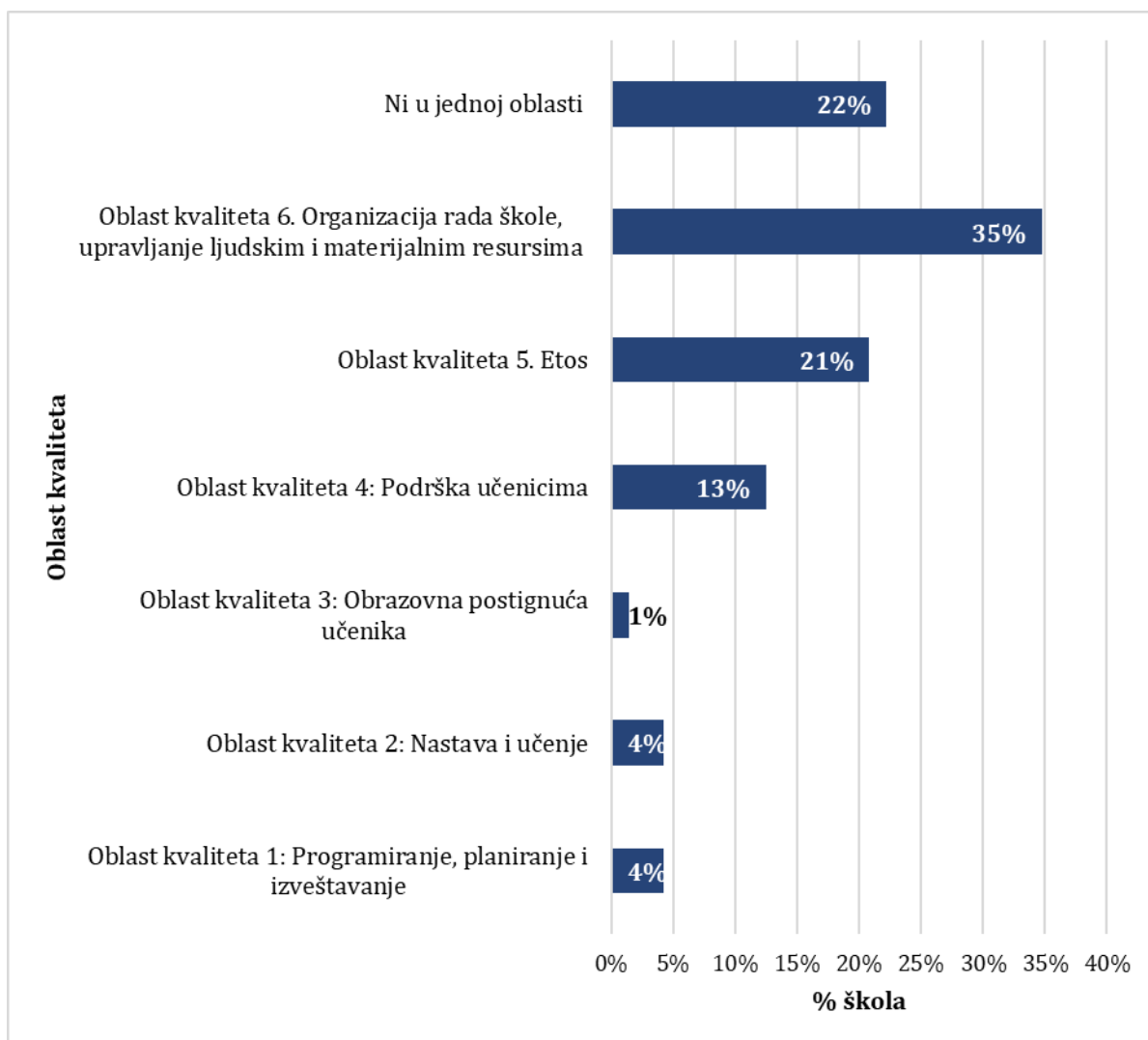
4.3.1. Postignuća škola u okviru poslednjeg ciklusa spoljašnjeg vrednovanja

Najveći procenat škola (35%) koje su učestvovala u ovom istraživanju je u poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja postiglo najbolju ocenu u oblasti kvaliteta Organizacija rada škole, upravljanje ljudskim i materijalnim resursima, dok je samo 1% škola dobilo najbolju ocenu u oblasti kvaliteta Obrazovna postignuća učenika. Čak 22% škola je izvestilo da nije ocenjeno najboljom ocenom ni u jednoj oblasti kvaliteta.

Prikaz ostvarenosti najbolje ocene škola po oblastima kvaliteta data je na grafikonu 5.

¹ Odgovori ispitanika su klasifikovani prema oblastima kvaliteta koje su definisane Pravilnikom o standardima kvaliteta rada ustanove („Službeni glasnik RS“, br. 14/2018).

Grafikon 5. Oblast kvaliteta u kojoj su škole u poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja ocenjene najboljom ocenom (najbolja ocena je 4)

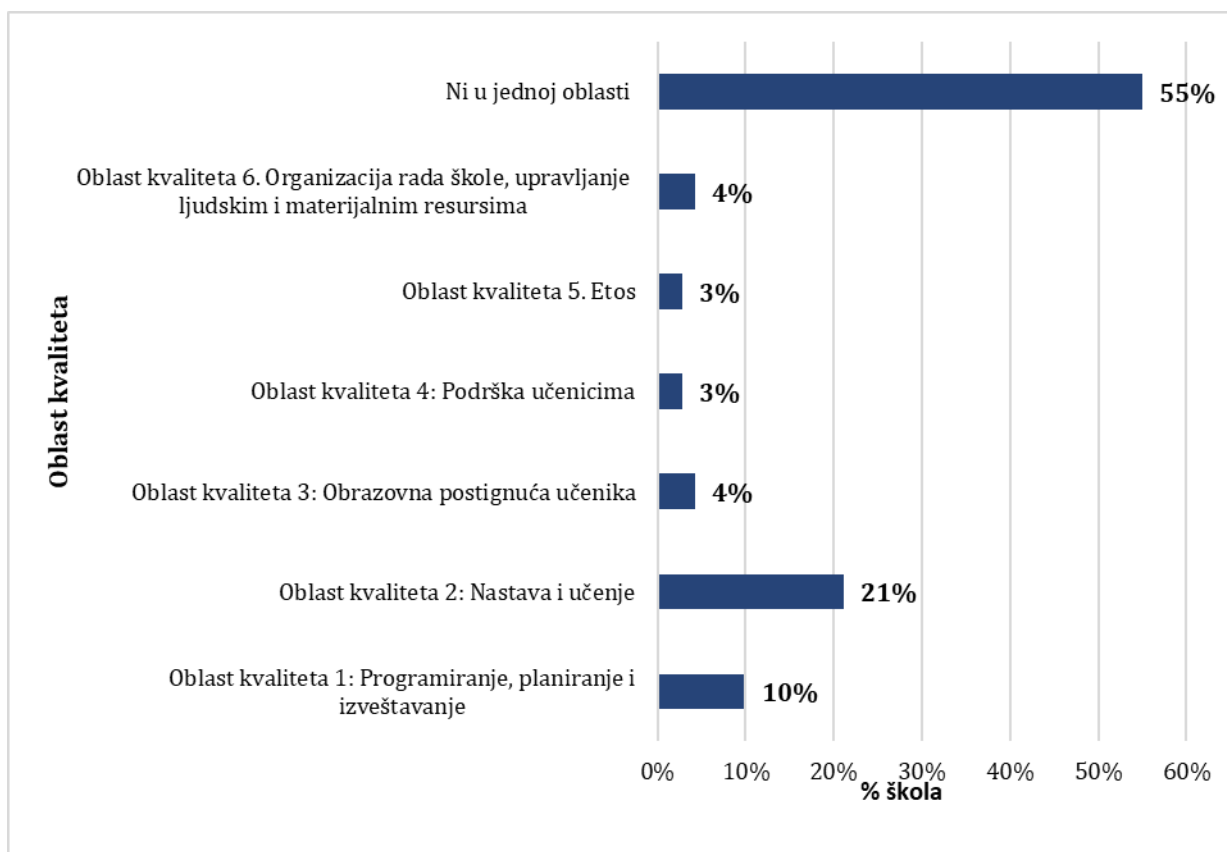


Sa druge strane skale, najslabiju ocenu na poslednjem spoljašnjem vrednovanju po oblastima kvaliteta možemo videti u oblasti Nastava i učenja u okviru koje čak 21% škola dobila ocenu jedan. Inače nastava i učenje predstavlja ključnu oblast procene rada škole, imajući u vidu da je osnovna delatnost škole obrazovanje mladih.

Ovaj nalaz je u skladu sa rezultatima spoljašnjeg vrednovanja za prvi ciklus vrednovanja u kome je dobijeno da se u oblasti kvaliteta nastava i učenje nalazi najveći procenat škola koji ne ispunjava čak dva standarda (standard 2.3. ne ispunjava 56% škola, a 2.6. 61,9% škola). Prikaz procenta škola koje su dobile najslabiju ocenu tokom poslednjeg ciklusa spoljašnjeg vrednovanja po oblastima kvaliteta nalazi se na grafikonu 6.

Više od polovine škola koje su učestvovala u istraživanju navodi da nisu dobili ocenu jedan ni u jednoj oblasti kvaliteta.

Grafikon 6. Oblast kvaliteta u kojoj su škole u poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja ocenjene najslabijom ocenom²



4.3.1.1. Kvalitativna analiza odgovora škola o najjačim i najslabijim stranama škole

Detaljnijom kvalitativnom analizom odgovora ispitanika koji aspekti/indikatori su procenjeni kao najjače, odnosno najslabije strane škole dobijeni su sledeći rezultati koji su klasifikovani prema oblastima kvaliteta procene koje su definisane Pravilnikom o standardima kvaliteta rada ustanove („Službeni glasnik RS“, br. 14/2018). U predstavljenim rezultatima se može dogoditi da je neki pokazatelj bio zastupljen u odgovorima različitih škola kao najjača strana odnosno kao najslabija strana i iz tog razloga se nalazi na obe liste.

Najjače strane škole

Programiranje, planiranje i izveštavanje

- Programiranje, planiranje i izveštavanje su u funkciji zadovoljenja svih potreba učenika i roditelja, sa akcentom na pitanja od kojih zavisi razvoj škole.
- Ključna školska dokumenta su međusobno uvezana i odražavaju specifičnost rada škole.
- Godišnji plan rada i preostali školski dokumenti izrađeni su u skladu sa propisima.
- Godišnjim planovima nastavnih predmeta navedeni su ciljevi učenja za svaki razred, a u operativnim planovima nastavnika precizirani su sadržaji za ostvarivanje ciljeva

² Na ovo pitanje odgovorila je 71 škola od ukupno 72.

učenja. Godišnji plan rada škole omogućava ostvarenje ciljeva i standarda obrazovanja i vaspitanja.

- Razvojni plan škole je donet na osnovu rezultata samovrednovanja.
- Programi i planovi vannastavnih aktivnosti su sačinjeni prema realnim potrebama i interesovanjima učenika.

Nastava i učenje

- Prisutno je uzajamno poštovanje učenika i nastavnika. Nastavnik efikasno upravlja procesom učenja na času i stvara podsticajnu atmosferu za učenje i napredovanje učenika.
- Efikasno upravljanje nastavnim procesom tako što nastavnici primenjuju odgovarajuća didaktičko-metodička rešenja na času, daju instrukcije učenicima, proveravaju da li su učenici sve razumeli.
- Nastavnici rad usaglašavaju obrazovnim-vaspitnim potrebama svakog deteta i to tako da učenici dobijaju posebno pripremljene zadatke, prilagođene aktivnosti. Nastavnici prilagođavaju oblike i metode rada zahtevima nastavnog procesa za različite obrazovne profile. I na kraju učesnici stiču znanja, usvajaju vrednosti, razvijaju veštine. Jedna škola je posebno naglasila da su njene jake strane to što učenici stiču funkcionalna znanja, a teorija i praksa su adekvatno povezane, pri čemu se učenici osposobljavaju za rad ali i dalje školovanje. Jedna škola je navela i da se učenici podstiču da koriste prethodna znanja i da povezuju sadržaje unutar predmeta. Druga škola je navela da se kod učenika na časovima razvija postupnost, urednost, brzina i tačnost u radu, samostalnosti i sticanje radnih navika. Neke škole su navele da je posebno pohvaljena dobro organizovana i vođena praktična nastava.

Obrazovna postignuća učenika

- Rezultati na završnim/maturskim ispitima pokazuju da su učenici ovladali stručnim kompetencijama, znanjem, veštinama i stavovima predviđanim za svaki od obrazovnih profila. Škola vodi evidenciju o broju učenika koji su se upisali na fakultet i visoke škole i na raznovrsne specijalizacije. Evidentira se interesovanje poslodavca za zapošljavanje učenika sa prakse.
- Za dopunsku nastavu i dodatnu nastavu je utvrđeno da utiču na napredak učenika.
- Učenici za koje je sačinjen IOP ostvaruju napredak u skladu sa ciljevima postavljenim u planu.

Podrška učenicima

- U školi se podstiče lični, profesionalni i socijalni razvoj učenika. Najčešće se pominju uključivanje vršnjačkog tima, stručne službe, dopunske nastave, raznovrsnih školskih i vannastavnih aktivnosti u skladu sa interesovanjima učenika i njihovim vremenom, uključivanje roditelja, saradnja sa relevantnim organizacijama, institucijama, humanitarne akcije i rad različitih školskih timova.
- Profesionalni razvoj učenika podstiče se realizacijom programa profesionalnog usmeravanja učenika, kroz rad odeljenskih starešina i na časovima praktične nastave.
- U školi funkcioniše Stručni tim za inkluzivno obrazovanje. Učenicima iz osetljivih društvenih grupa je obezbeđena tehnička i druga pomoć. Vrlo dobro organizovana

saradnja sa učenicima i roditeljima u vezi sprovođenja IOP-a. Za sve učenike kojima je potrebna dodatna podrška u obrazovanju sačinjeni su IOP-i, čija se realizacija prati i evaluira. Prilagođavanje školskom životu za sve učenike, podršku pružaju svi zaposleni.

Etos

- Uspostavljeni su dobri međusobni odnosi.
- Školski ambijent je prijatan za sve.
- Nastavno osoblje blagovremeno razmatra i prihvata inicijative učenika, podstiče učeničku participaciju i rad vršnjačkih timova.
- U školi funkcionira sistem zaštite od nasilja, u kojima se vodi računa o bezbednosti učenika i nulta tolerancija na nasilje. U školi je vidljivo i jasno izražen negativan stav prema nasilju. Škola je bezbedna sredina za sve.
- U školi je razvijena saradnja na svim nivoima unutar škole i van škole.
- U školi postoji dosledno poštovanje normi kojima je regulisano ponašanje i odgovornost svih.
- Rezultati učenika i nastavnika se podržavaju i promovišu.
- Škola je centar inovacija.
- Interni sistem nagrađivanja učenika i nastavnika propisan je Statutom i realizuje se u potpunosti iz sredstava sopstvenih prihoda.

Organizacija rada škole, upravljanje ljudskim resursima i materijalnim resursima

- Efektivno i efikasno organizovan rad škole.
- Rukovođenje direktora je u funkciji unapređivanja rada škole.
- U školi funkcionira sistem za praćenje i vrednovanje kvaliteta rada.
- Lidersko delovanje direktora u funkciji unapređivanja rada škole. Škole najčešće navode da je ostvarena dobra saradnja sa lokalnom sredinom i drugim relevantnim institucijama i organizacijama.
- Efikasna organizacija rada u školi, ravnomerno raspoređivanje zaduženja, različiti mehanizmi za motivaciju zaposlenih.
- Rezultati samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja se koriste za unapređivanje kvaliteta rada. Samovrednovanje se sprovode planski i sistematično - primer dobre prakse.
- U školi su obezbeđeni/postoje materijalno-tehnički resursi (prostor, oprema i nastavna sredstva). Škola je vrlo dobro opremljena modernim nastavnim sredstvima za realizaciju kvalitetne nastave.
- Obezbeđeni potrebni ljudski resursi u skladu sa normativima, zaposlen je potreban broj nastavnika i stručnih saradnika u odnosu na broj učenika.
- Zaposleni se stručno usavršavaju u skladu sa Godišnjim planom stručnog usavršavanja i mogućnostima škole i primenjuju novostečena znanja iz oblasti u kojoj se usavršavaju.
- Saradnja sa privrednim subjektima je kvalitetna, škola je uključena u različite projekte.

- Direktor organizuje nesmetano odvijanje rada u školi. Formirana su stručna tela i timovi u skladu sa kompetencijama zaposlenih. Direktor efikasno i efektivno rukovodi radom Nastavničkog veća.
- Stručni organi i tela u školi sistematski prate i analiziraju uspeh i vladanje učenika. Direktor razvija saradnju sa drugim ustanovama, organizacijama i lokalnom zajednicom.

Najslabije strane škole

Programiranje, planiranje i izveštavanje

- Planiranje i programiranje nisu međusobno dovoljno usklađeni. U razvojnom planu škole nisu definisane sve oblasti rada škole. Nema operativnog vremenskog planiranja na godišnjem nivou. Neretko se pominje i da se pojedini obavezni dokumenti donose sa zakašnjenjem.
- Posebni programi sadržani u školskom programu nisu operacionalizovani i adaptivni za školsku godinu i nisu sadržani u Godišnjem programu rada.
- Školski program je više usmeren na ostale oblike obrazovno-vaspitnog rada nego na učenje. Usmerenost na učenje je formalna a nije suštinska.
- Školski program i godišnji plan rada nisu u dovoljnoj meri usmereni na zadovoljavanje različitih potreba učenika.
- Ključni dokumenti škole postoje da bi se zadovoljila forma, neusklađeni su nefunkcionalni i ne omogućavaju sistemsko unapređenje rada.
- Razvojni plan nije sačinjen na osnovu izveštaja o rezultatima samovrednovanja i izveštaja o ostvarenosti obrazovnih postignuća učenika.
- Godišnji planovi nastavnih predmeta ne sadrže predviđene načine provere ostvarenosti propisanih ciljeva učenja/ishoda nastavnog predmeta iz nastavnog programa odgovarajućeg razreda i nivoa osposobljavanja, iako su obrascem za operativno planiranje rada predviđeni.
- U školi delimično funkcioniše sistem za praćenje i vrednovanje kvaliteta rada u svim zakonom definisanim nadležnostima.

Nastava i učenje

- Ne uočava se u dovoljnoj meri prilagođavanje zahteva mogućnostima učenika na posećenim časovima. Prilagođavanje se ne događa ni u tempu rada, niti u izradi i primeni nastavnog materijala koji je prilagođen individualnim karakteristikama učenika. Nastavnici u nedovoljnoj meri uče učenike kako da procenjuju svoj napredak. Nastavnici ne vrše u celosti ocenjivanje u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika. Nastavnici uglavnom koriste frontalni način rada sa učenicima i što ne uključuju u dovoljnoj meri učenike.
- Postupci vrednovanja najčešće nisu u funkciji daljeg učenja, pri čemu izostaje i vođenje pedagoške dokumentacije u cilju praćenja procesa učenja, već se ocenjivanje isključivo zasniva na rezultatu učenja. A sumativnu ocenu najčešće ne prati formativna. U beleškama nastavnika o radu učenika su pretežno zapažanja o usvojenosti sadržaja a manje o elementima učenja. U oblasti ocenjivanja navedeno je da je jedna od slabih strana i to što se veoma retko učenicima daje potpuna i razumljiva povratna informacija o njihovom napretku (npr. nedostaje pozitivno

potkrepljenje i ukazivanje učeniku na slabe strane pokazanog znanja i učenja, kao i nedostajanje smernica za dalji rad.)

- Većina nastavnika ne poseduje širok repertoar nastavnih metoda i primenjuju uglavnom frontalni način rada.
- Priprema nastavnika je „površna” i svodi se na izlistavanje sadržinskog znanja a retki su primeri u kojima se planiraju aktivnosti, načini postizanja ciljeva. U školi ne postoji praksa sistematskog uvida u pripremanje nastavnika uz adekvatnu povratnu informaciju.
- Nastavnici nemaju dovoljno kompetencija za rad po IOP-u.
- Izostanak korelacije predmeta i naučenog sa prethodno stečenim znanjima.

Obrazovna postignuća učenika

- Učenici koji pohađaju nastavu kao i učenici koji nastavu pohađaju nastavu prema IOP-2 pokazuju delimičan napredak u učenju.
- Škola ne doprinosi kontinuirano većoj uspešnosti učenika.

Podrška učenicima

- Ponudu vannastavnih aktivnosti i dopunske nastave nije u skladu sa potrebama učenika. Potrebno je unaprediti vođenje evidencije o uključenosti učenika u vannastavne aktivnosti.
- Izostaje sistematičan rad Stručnog tima za inkluzivno obrazovanje kao i jasni ciljevi učenja za one učenike kojima je potreban IOP-1.
- Izostaju programi za razvijanje socijalnih veština učenika.
- Nije u dovoljnoj meri organizovana sistemska podrške učenicima iz osetljivih grupa, učenicima sa slabim školskim uspehom.
- Nepovoljno je regulisan prevoz koji za posledicu ima veliko izostajanje učenika sa nastave, pogotovo onih koji su slabijeg materijalnog statusa i iz ruralnih područja.
- Prilagođavanje rada na času obrazovno-vaspitnim potrebama učenika kao i međusobna usklađenost planiranja i programiranja u školi.

Etos

- Loši međuljudski odnosi i slaba saradnja između stručnih, savetodavnih i rukovodećih tela. Kao još jedan bitan pokazatelj međuljudskih odnosa je izostanak ili postojanje samo spontane podrške novim kolegama.
- Nije zastupljeno javno promovisanje u lokalnoj zajednici i šire.
- U školi je nedovoljno vidljiv negativan stav prema nasilju. Nedovoljno vidljivih materijala i informacija o sprečavanju nasilja. Mreža za rešavanje problema nasilja nije jasno definisana i nije vidljiva u sprovođenju procedura u slučajevima kada se nasilje desi.

Organizacija rada škole, upravljanje ljudskim resursima i materijalnim resursima

- Nisu u potpunoj meri obezbeđeni materijalno - tehnički resursi. Zatim nedostatak objekata u kome bi se učenici usavršavali i obavljali praksu, sala za fizičko ne ispunjava sve standarde ili stanje celokupne školske zgrade je loše (vlaga, oštećenost podova, podruma itd.).

- Ljudski resursi su delimično stavljeni u funkciju kvaliteta rada. Unapređivanje profesionalnog delovanja zaposlenih nije izvedeno na osnovu rezultata samovrednovanja, nema dokaza da se podstiče celoživotno učenje svih u školi.
- Rukovođenje i liderstvo. Direktor organizuje rad u školi, ali taj rad nije delotvoran.
- Zaduženja zaposlenih nisu ravnomerno raspoređena.
- Rukovođenje nije uvek u funkciji unapređivanja rada škole.
- U školi ne funkcioniše sistem za praćenje i vrednovanje kvaliteta rada.
- Direktor i stručni saradnici i predstavnici pedagoškog kolegijuma treba da povećaju obim pedagoško instruktivnog rada.
- Sistem informisanja zaposlenih nije u potpunosti funkcionalan. Na primer timovi, nastavnici nisu upoznati sa propisima, pravilnicima koji utiču na njihov rad (npr. nisu upoznati sa standardima kvaliteta rada).

Ključni nalaz:

- U poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja škole učesnice (35%) ovog istraživanja su najbolju ocenu postigle u oblasti kvaliteta Organizacija rada škole, upravljanje ljudskim i materijalnim resursima, dok više od polovine (55%) škola nije dobilo najslabiju ocenu ni u jednoj oblasti. Sa druge strane čak 21% škola dobija najslabiju ocenu u oblasti kvaliteta Nastava i učenje koja predstavlja ključnu oblast rada škole, dok je samo 1% škola dobilo najbolju ocenu u oblasti kvaliteta Obrazovna postignuća učenika.

4.3.2. Preporuke za promene u spoljašnjem vrednovanju i samovrednovanju – perspektiva škola

4.3.2.1. Šta je potrebno promeniti u postupku spoljašnjeg vrednovanja? – perspektiva škola

Analizom odgovora škola na pitanje o tome šta treba promeniti u postupku spoljašnjeg vrednovanja identifikovani su elementi/aspekti spoljašnjeg vrednovanja koje treba unaprediti kako bi se osigurao kvalitet srednjih stručnih škola.

Pristup spoljašnjeg vrednovanja. Škole smatraju da je proces spoljašnjeg vrednovanja prvenstveno usmeren na pregled i analizu dokumenata dok se zanemaruje sam proces obrazovanja i vaspitanja, načini na koje se realizuju aktivnosti i kakve one efekte imaju. Citati ispitanika koji najbolje opisuju razmišljanja škola o ovoj temi su:

„Previše se vodi računa o formalnostima i papirologiji, a premalo o realnom kvalitetu onoga što je najvažnije tj. nastavnom procesu, podršci učenicima i nivou znanja koje učenici stižu u školi.” i „Školska dokumentacija vrlo često ne oslikava visok kvalitet saradnje svih učesnika u vaspitno- obrazovnom procesu.”

Takođe navode da se spoljašnje vrednovanje prepoznaje kao rigidno, formalno, što izaziva tenzije i neprirodnu atmosferu rada koja je stresna za zaposlene u školi.

Dinamika spoljašnjeg vrednovanja i trajanje. Još jedna od preporuka škola šta treba promeniti u spoljašnjem vrednovanju je da se ono organizuje češće, uz obrazloženje da bi se tako osigurao kontinuitet vrednovanja kvaliteta rada škola, pratio proces unapređivanja rada i davale dodatne povratne informacije za dalji rad.

Pored ove preporuke, škole smatraju i da proces spoljašnjeg vrednovanja jedne škole treba da traje duže (nedelju dana) kako bi se povećao obuhvat nastavnika čiji časovi će se posmatrati, uključujući i posmatranje praktične nastave/profesionalne prakse/učenja kroz rad, razgovore za socijalnim partnerima, poslodavcima. Pored navedenog škole navode i potrebu za organizovanjem naknadnih razgovora sa nastavnicima u cilju davanja povratne informacije o održanom času i preporukama za unapređivanje rada.

„Potrebno je predvideti vreme za individualne razgovore sa nastavnicima čiji su časovi evaluirani, te im dati određene sugestije, ukazati na jače i slabije strane u okviru nastavničke delatnosti.”

Sastav tima za spoljašnje vrednovanje. Jedna od oblasti koju su škole često navodile kao predmet neophodne promene jeste sastav tima za spoljašnje vrednovanje. Sastav tima za spoljašnje vrednovanje treba da bude prilagođen stručnim školama i to tako što bi se u tim uključile i osobe koje su kompetentne za određeno područje rada u okviru koga škola koja je predmet evaluacije realizuje obrazovne profile. Sledeći odgovor škola najbolje opisuje predlog navedene promene:

„Struktura tima za eksternu evaluaciju trebalo bi biti stručno fundirana (da časove određenih predmeta posećuju ljudi iz stručnih oblasti i stručni saradnici kako bi evaluacija obuhvatila i metodiku i sadržaj i prezentovanje nastavnog sadržaja).“

Pored angažovanja kompetentnih osoba za specifična područja rada, škole navode da je neophodno i povećanje broja saradnika, prosvetnih savetnika, spoljnih saradnika koji bi se uključili u proces spoljašnjeg vrednovanja.

Izmene i dopune oblasti, standarda i pokazatelja procene. Škole navode da je potrebno napraviti razliku u indikatorima i pokazateljima za gimnazije i stručne škole kako bi se oni prilagodili specifičnostima stručnih škola i akterima sa kojima škole sarađuju.

„Smatramo da treba da postoji povezanost privrede i eksternog vrednovanja kako bi nam dobijene informacije i njihova analiza bili osnova za planiranje daljeg razvoja za određivanje prioriteta i razvoja u narednom periodu.“

Jedan od čestih odgovora škola je upravo bio da nedostaju detaljnije procene saradnje škole sa poslodavcima, način i kvalitet realizacije praktične nastave/profesionalne prakse/učenja kroz rad.

Neke škole smatraju da je potrebno smanjiti broj standarda, i izvršiti konkretizaciju pokazatelja, a nekoliko škola je navelo neujednačenost oblasti kvaliteta sa reformom obrazovnih profila.

I poslednje ali ne i najmanje bitno je preporuka da fokus u spoljašnjem vrednovanju treba da bude na oblasti kvaliteta Nastava i učenje i da se za ovu oblast procenjuje rad svih nastavnika.

Obuhvat uzorka u spoljašnjem vrednovanju. Škole smatraju da, u cilju dobijanja objektivne slike spoljašnje vrednovanje treba da obuhvati veći broj nastavnika ali i drugih aktera koji učestvuju u radu škole ili su njeni korisnici. Škole navode tri grupe aktera koje treba uključiti u spoljašnje vrednovanje, a čije perspektive su veoma značajne za procenu kvaliteta rada stručnih škola i unapređivanje njenog daljeg rada:

- Uključivanje poslodavaca i nekih drugih aktera koji su specifični za stručne škole. Jedan od citata koji najbolje opisuje ovu preporuku je

„Anketa sa poslodavcima je potrebna samim tim što učestvuju aktivno u pravljenju nastavnih programa i njihovoj realizaciji.“

- Uključivanje većeg broja roditelja, posebno onih iz osetljivih grupa (npr. onih čija deca se školuju po IOP-u)
- Uključivanje predstavnika lokalne zajednice i socijalnih partnera sa kojima škola sarađuje.

Ocenjivanje. Škole smatraju da treba razmotriti promenu načina ocenjivanja škola tokom spoljašnjeg vrednovanja, odnosno da su ocene od 1 do 4 dosta grube i da se njima ne pravi fina diskriminacija između škola.

Takođe navode da je potrebno osiguranje objektivnosti i pouzdanosti ocenjivanja od strane evaluatora i usaglašavanje kriterijuma na nivou celog sistema spoljašnjeg vrednovanja kako bi se predupredile razlike u ocenama koje su posledica subjektivnost i pristrasnog ocenjivanja evaluatora.

„Proces spoljašnjeg vrednovanja treba da bude pouzdan, objektivan. Odnosno da se iskazi dobijeni od učesnika dobro interpretiraju u skladu sa specifičnostima škole i posmatrajući podatke koji su dobijeni od ostalih aktera.“

Podrška školama. Škole prepoznaju potrebu za podrškom u fazama pre procesa sprovođenja spoljašnjeg vrednovanja i nakon dobijanja rezultata. Škole smatraju da im je potrebna podrška u pripremi za spoljašnje vrednovanje:

„...dodeljena osoba sa savetodavnom ulogom, koja bi pomogla školama da se bolje pripreme za proces spoljašnjeg vrednovanja a ovo ima svoje opravdanje s obzirom na dinamiku izmene zakonskih regulativa...“

A nakon dobijanja rezultata smatraju da bi im trebala dodatna podrška prosvetnih savetnika čija bi uloga bila više savetodavna i podržavajuća, a manje kritička. Takođe škole smatraju da pedagoški kolegijum treba da ima podršku i obuku od strane prosvetnih savetnika-eksternih evaluatora u periodima između dve evaluacije kako bi se unapredio rad nastavnika i škole u celini i sprovele preporuke za unapređivanje rada nastavnika i škole.

Promocija primera dobre prakse i nagrađivanje nastavnika, stručnih saradnika. Škole navode da neretko rad uspešnih pojedinaca nije prepoznat i adekvatno nagrađen. Izuzetni rezultati zaposlenih treba da budu nagrađeni i promovisani kao primeri dobre prakse.

4.3.2.2. Preporuke u vezi sa unapređivanjem samovrednovanja – perspektiva škola

Kao i kod spoljašnjeg vrednovanja, analizom odgovora na pitanja škola grupisano je nekoliko elemenata/karakteristika samovrednovanja koje prema mišljenju škola treba unaprediti.

Stručna podrška školama. Škole navode da je potrebno dodatno raditi na jačanju kapaciteta škola za sprovođenje samovrednovanja, kao primere navode unapređivanje njihovih kompetencija za kreiranje instrumenata za prikupljanje, obradu i analizu podataka, i njihovo korišćenje za unapređivanje rada škola. Pored navođenja podrške škole smatraju da ona treba da obuhvati što više zaposlenih u školama, dok neke škole navode da je potrebno da obuku pohađaju i roditelji, članovi školskog odbora, nastavnici, učitelji kako bi se osigurala informisanost svih aktera o samovrednovanju i unapredile njihove kompetencije za aktivno učestvovanje u tom procesu.

U okviru jačanja kapaciteta predstavnici škola navode i potrebu za većom podrškom od strane školskih uprava i ZVKOV-a kao i podsticanje horizontalnog samovrednovanja.

Još jedan od vidova podrške školama koji oni video kao značajan bi bio ukoliko bi se uradile izmene i dopune priručnika za samovrednovanje rada škola sa uputstvima.

Dinamika sprovođenja samovrednovanja, kao i kod preporuka za spoljašnje vrednovanje škole smatraju da je potrebno da se samovrednovanje za sve oblasti kvaliteta rada škola sprovodi češće.

Izmene i dopune oblasti, standarda i pokazatelja procene. Pored pravljenja razlike između pokazatelja i standarda za gimnazije i stručne škole, škole smatraju da pokazatelji treba da budu preciznije definisani kako bi se osigurala lakša identifikacija dokaza za proveru njihove ispunjenosti (npr. pokazatelj 5.5.1. Škola je prepoznatljiva kao centar

inovacija i vaspitno-obrazovne izuzetnosti u široj i užoj lokalnoj i stručnoj zajednici je teško proceniti i teško ostvariti).

Uključivanje pokazatelja koji se odnose na procenu kvaliteta saradnje sa poslodavcima, realizaciju praktične nastave, profesionalne prakse, učenja kroz rad je još jedna od preporuka za unapređivanje samovrednovanja.

Jedna škola je dala predlog da se u buduću procenu rada škola uključi i procena digitalnih kompetencija (SELF) ali i da se ceo proces samovrednovanja digitalizuje. Izmenu pokazatelja prate i izmene u metodama i **instrumentima za prikupljanje podataka** pa tako škole smatraju da je potrebno prilagoditi pitanja ciljnim grupama koje u učestvuju u samovrednovanju kako bi se dobile pouzdane informacije od svih aktera.

Ključni nalazi:

- Škole prepoznaju potrebu za unapređivanjem spoljašnjeg vrednovanja u nekoliko oblasti koje su uglavnom usmerene na prilagođavanje procesa spoljašnjeg vrednovanja karakteristikama stručnih škola. Od uključivanja eksperata za procenu kvaliteta realizacije stručnih predmeta, veće podrške školama u pripremi za spoljašnje vrednovanje i implementaciju preporuka, uključivanje novih pokazatelja i standarda koji su neposredno usmereni na procenu kvaliteta praktične nastave/profesionalne prakse, učenja kroz rad i uključivanje poslodavaca u ceo proces spoljašnjeg vrednovanja s obzirom da oni predstavljaju jednog od ključnih partnera školama u stručnom obrazovanju. Pored preporuka koje se odnose na specifičnosti stručnih škola, navedena je i potreba za promenom koncepta spoljašnjeg vrednovanja koji prvenstveno treba da se usmeri na procenu kvaliteta samih procese obrazovanja a manje na analizu dokumentacije za koju škole smatraju da ne predstavlja uvek pouzdan pokazatelj kvaliteta. Takođe škole smatraju da spoljašnje vrednovanje treba da se sprovodi u kraćim ciklusima na uzorku svih škola.
- Preporuke za unapređivanje procesa samovrednovanja su prvenstveno usmerene na potrebu za dodatnom stručnom podrškom školama u cilju obezbeđivanja kvalitetnog samovrednovanja, efikasnije korišćenje dobijenih rezultata u funkciji unapređivanja rada škola, zatim njegovu kontinuiranost i učestalost kao i uključivanje novih standarda i pokazatelja koji će se razlikovati za stručne škole u odnosu na gimnazije.

5. Zaključci i preporuke

Predstavnici srednjih stručnih škola smatraju da postojećem sistemu osiguranja kvaliteta rada srednjih škola **nedostaju značajni aspekti specifični za stručno obrazovanje**, a koji se prvenstveno odnose na uključivanje pokazatelja kojima će se pratiti zapošljavanje i karijera učenika nakon završetka školovanja, uključivanje poslodavaca u same procese osiguranja kvaliteta i prilagođavanje pokazatelja i standarda proceni kvaliteta praktične nastave, profesionalne prakse, učenja kroz rad.

Preporuke za unapređivanje sistema osiguranja kvaliteta koje nisu u direktnoj vezi sa stručnim obrazovanjem se odnose na potrebu za digitalizacijom celog sistema osiguranja kvaliteta, veći fokus tokom spoljašnjeg vrednovanja i samovrednovanja na posmatranje procesa obrazovanja i razgovore sa predstavnicima škola, roditeljima, učenicima, socijalnim partnerima u odnosu na analizu dokumentacije. Takođe, škole navode da je potrebno osigurati kontinuiranost u procesu osiguranja kvaliteta i u kraćim ciklusima vrednovati kvalitet rada svih škola kako bi se pratio njihov napredak i blagovremeno reagovalo. Ove promene zahtevale bi i angažovanje većeg broja pedagoških savetnika, saradnika na nivou školskih uprava, ZVKOV-a, ZUOV-a koji bi pružali veću i efikasniju podršku školama.

Neki od početnih koraka u unapređivanju sistema osiguranja kvaliteta stručnih škola može da bude novokreirani okvir za praćenje i vrednovanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja i dualnih obrazovnih profila koji prepoznaje uključivanje poslodavaca u proces vrednovanja, ima prilagođene standarde i pokazatelje specifičnostima dualnog obrazovanja, razvijen set instrumenata, logičku matricu u kojoj je precizno navedeno koji izvori dokaza se mogu koristiti za procenu specifičnog pokazatelja. Ovaj okvir predstavlja dobru polaznu osnovu za adaptiranje postojećeg sistema osiguranja kvaliteta svi specifičnostima stručnog obrazovanja.

U poslednje vreme pomaci su učinjeni i u uspostavljanju Jedinstvenog informacionog sistema prosvete putem koga treba da se prati zapošljavanje učenika i njihova karijera na sistemskom nivou dok se opisanim okvirom za praćenje i vrednovanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja i dualnih obrazovnih profila definišu standardi i pokazatelji za procenu zapošljavanja i karijere učenika na školskom nivou koji mogu biti korisni do uspostavljanja JISP-a.

Prilog 1. Preporuka Saveta o stručnom obrazovanju i obuci za održivu konkurentnost, socijalnu pravедност i rezilijentnost

I

(Резолуције, препоруке и мишљења)

ПРЕПОРУКЕ

САВЕТ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

ПРЕПОРУКА САВЕТА

од 24. новембра 2020. године

о стручном образовању и обуци за одрживу конкурентност, социјалну праведност и резилјентност

(2020/C 417/01)

САВЕТ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ,

узимајући у обзир Уговор о функционисању Европске уније, а посебно његове чланове 166. и 165.,

узимајући у обзир предлог Европске комисије,

будући да:

- (1) Повеља Европске уније о основним правима ⁽¹⁾ признаје образовање и приступ стручном и континуираном обучавању као основно право, док се у складу са УН-овим циљевима одрживог развоја до 2030. жели постићи једнак приступ свих жена и мушкараца приступачном и квалитетном техничком, стручном и терцијарном образовању, укључујући високо образовање, и знатно повећати број младих и одраслих особа које поседују вештине, укључујући техничке и стручне вештине, релевантне за запошљавање, достојанствена радна места и предузетништво.
- (2) је Европским стубом социјалних права ⁽²⁾, проглашеним 17. новембра 2017. године, утврђен низ начела којима се подржава праведно и добро функционисање тржишта рада и система социјалне

¹ СЛ С 326, 26.10.2012., стр. 391.

² Док. 13129/17.

заштите, укључујући начело бр. 1. о праву на квалитетно и инклузивно образовање, обуку и целоживотно учење, као и начело бр. 4. о активној подршци запошљавању.

- (3) Висококвалитетни и иновативни системи стручног образовања и обуке пружају људима вештине везане за рад, лични развој и грађанство, које им помажу да се прилагоде и остваре двоструку дигиталну и зелену транзицију како би се носили са ванредним ситуацијама и економским шокovima, истовремено подржавајући економски раст и социјалну кохезију. На тај начин им се пружају вештине које ће им помоћи при проналаску или отварању радних места за којима постоји потражња на тржишту рада.
- (4) Делотворне политике у подручју стручног образовања и обуке су важне како би се постигао циљ промовисања квалификоване, обучене и прилагодљиве радне снаге и тржишта рада која могу одговорити на економске промене, како је утврђено у члану 145. УФЕУ-а.
- (5) Саопштење Комисије под насловом „Европски зелени договор“ ⁽³⁾ представља нову европску стратегију раста, чији је циљ трансформација сопствене економије и друштва и њихово усмеравање на одрживији пут. Школе, установе за обучавање и високошколске установе су погодне за рад са ученицима, родитељима, предузећима и широм заједницом на променама које су неопходне за успешну транзицију. Проактивно усавршавање и усвајање нових вештина су неопходни како би се искористиле предности зелене транзиције.
- (6) У саопштењу Комисије под насловом „Снажна социјална Европа за праведну транзицију“ ⁽⁴⁾ истакнута је потреба да вештине, запошљивост и људски капитал заузму средишње место кроз европску Агенду вештина за одрживу конкурентност, друштвену праведност и резилијентност ⁽⁵⁾, уз коју ће се изградити предлог препоруке Савета о стручном образовању и обуци. Такође се најављује даљи рад на европском образовном простору, као и нови оквир за сарадњу са државама чланицама у области образовања и обуке.
- (7) У саопштењу Комисије под насловом „Нова индустријска стратегија за Европу“ ⁽⁶⁾ позива се на одлучно деловање како би целоживотно учење постало стварност за све, како би се осигурало да образовање и обука држе корак и доприносе остваривању двоструке транзиције. Она такође позива и на то да системи високог образовања, као и системи стручног образовања и обуке, обезбеде више научника, инжењера и техничара за тржиште рада. У новом Акционом плану ЕУ за циркуларну економију ⁽⁷⁾ и Стратегији ЕУ за заштиту биодиверзитета до 2030. године ⁽⁸⁾ се истиче кључна улога вештина за прелазак на зелену и чисту економију.
- (8) У саопштењу Комисије под насловом „Стратегија за МСП за одрживу и дигиталну Европу“ ⁽⁹⁾ се наглашава да је доступност квалификованих запослених или искусних руководиљаца постао најважнији проблем за четвртину микро, малих и средњих предузећа у ЕУ, те да је недостатак квалификованих запослених најважнија препрека новим улагањима широм ЕУ. Стручно образовање и обука је од посебне важности за мала и средња предузећа како би се осигурало да њихова радна снага поседује неопходне вештине.
- (9) У саопштењу Комисије о Унији равноправности: Стратегија за родну равноправност за период 2020–2025 ⁽¹⁰⁾ се истиче значај стручног образовања и обуке за жене и мушкарце како би се осигурала родна равноправност у професијама у којима традиционално превладавају мушкарци или жене, а ради решавања питања родних стереотипа.

³ COM(2019) 640 final.

⁴ COM(2020) 14 final.

⁵ COM(2020) 274 final.

⁶ COM(2020) 102 final.

⁷ COM(2020) 98 final.

⁸ COM(2020) 380 final.

⁹ COM(2020) 103 final.

¹⁰ COM(2020) 152 final.

- (10) У саопштењу Комисије о буџету ЕУ којим се подржава спровођење европског плана опоравка ⁽¹¹⁾, утврђен је амбициозан и свеобухватан план за европски опоравак, који се темељи на ванредном европском Инструменту за опоравак („Следећа генерација ЕУ” - *Next Generation EU*) и ојачаном вишегодишњем финансијском оквиру за период 2021–2027. Овај план се темељи на солидарности и праведности, и дубоко је укорењен у заједничким начелима и вредностима Уније. Њиме се утврђује како пружити замајак европској економији, подстакнути зелену и дигиталну транзицију и учинити економију праведнијом, резилентнијом и одрживијом за будуће генерације.
- (11) Гаранција за младе ⁽¹²⁾, од 2013. године, помаже младима да уђу на тржиште рада нудећи им квалитетан посао, наставак образовања, учење кроз рад или приправничку праксу у року од четири месеца од тренутка прекида школовања или почетка периода незапослености. Стручно образовање и обучавање се показало делотворним при олакшавању преласка младих који су изложени ризику од искључености. Атрактивно стручно образовање и обучавање оријентисано према потребама тржишта рада, а нарочито учење кроз рад, ће убудуће у оквиру Гаранције за младе имати још већу улогу у спречавању незапослености младих и њиховој припреми за будуће прилике на тржишту рада, посебно у оквиру зелене и дигиталне транзиције.
- (12) Циљ Предлога Комисије у погледу Уредбе Европског парламента и Савета о Европском социјалном фонду плус (ЕСФ+) јесте да осигура већу релевантност система образовања и обуке за тржиште рада, као и једнак приступ приликама за целоживотно учење за све путем усавршавања и преквалификације.
- (13) Предлог Комисије у погледу Уредбе Европског парламента и Савета о успостављању програма „Еразмус”: програма Уније за образовање, обучавање, младе и спорт, и о стављању ван снаге Уредбе (ЕУ) бр. 1288/2013, предвиђа да би интегрисану природу програма за период 2014–2020 којим се обухвата учење у свим контекстима – формалном, неформалном и информалном, као и у свим фазама живота – требало задржати ради подстицања флексибилних начина учења којима се појединцима омогућава развој компетенција неопходних за суочавање са изазовима 21. века.
- (14) Ова Препорука се темељи на низу иницијатива у области образовања, обуке и вештина развијених на европском нивоу, како је сажето приказано у Анексу I, и допринеће европској Агенди вештина за одрживу конкурентност, друштвену праведност и резилентност, ажурираном Акционом плану за дигитално образовање, европском образовном простору и стратешком оквиру за европску сарадњу у области образовања и обуке.
- (15) Сврха ове Препоруке јесте да испуни циљ европског образовног простора, односно да развије јединствени европски простор за учење у оквиру којег границе не ометају висококвалитетно и инклузивно образовање и обуку, а којим се настоје уклонити препреке признавању квалификација у високом и средњошколском стручном образовању и периоди учења у иностранству, као и рад на једноставнијем прекограничном вредновању исхода обуке и целоживотног учења.
- (16) Полазећи од приоритета појачане европске сарадње у стручном образовању и обуци (Копенхашки процес), донесених у облику Резолуције Савета од 19. децембра 2002. године ⁽¹³⁾, висококвалитетно и флексибилно стручно образовање и обука и транснационална мобилност су и даље у средишту глобалне визије за модернизацију стручног образовања и обуке, коју су 2010. године у Декларацији из Брижа утврдили надлежни министри.
- (17) У закључцима из Риге од 22. јуна 2015. године, министри надлежни за стручно образовање и обуку су се усагласили о низу приоритета којима се пружа подршка остваривању те визије, а који су укључени у Заједнички извештај Савета и Комисије за 2015. годину о спровођењу стратешког оквира за европску сарадњу у области образовања и обуке (ЕТ 2020.) ⁽¹⁴⁾ и у Новој Агенди вештина

¹¹ COM(2020) 442 final.

¹² Препорука Савета од 22. априла 2013. године о успостављању Гаранције за младе (СЛ С 120, 26.4.2013., стр. 1.)

¹³ СЛ С 13, 18.1.2003., стр. 2.

¹⁴ СЛ С 417, 15.12.2015., стр. 25.

за Европу из 2016. године ⁽¹⁵⁾, чиме је политика Уније у области стручног образовања и обуке добила додатан снажан подстицај, са јачим нагласком на атрактивности и квалитету.

- (18) Препоруком Европског парламента и Савета од 18. јуна 2009. године о успостављању Европског референтног оквира за осигурање квалитета у стручном образовању и обуци („*EQAVET*“) ⁽¹⁶⁾ успостављен је референтни оквир како би се пружила подршка државама чланицама у погледу унапређивања квалитета њихових система стручног образовања и обуке, како би се допринело повећаној транспарентности развоја политика у области стручног образовања и обуке међу државама чланицама. Током десетогодишњег спровођења *EQAVET*-а, њиме су подстакнуте реформе националних система за осигурање квалитета; међутим, он није знатно допринео побољшању транспарентности механизма за осигурање квалитета. Надаље, исти се углавном примењивао у иницијалном стручном образовању и обуци које се спроводи у школама. Стога би оквир за *EQAVET* из 2009. године требало укључити у ову Препоруку, и додати елементе којима се уклањају недостаци у његовом спровођењу у вези са квалитетом исхода учења, сертификацијом и вредновањем, саветовањем са релевантним актерима, улогом наставника и инструктора, учењем кроз рад и флексибилношћу стручног образовања и обуке. Како би се унапредило узајамно учење, повећала транспарентност и доследност механизма за осигурање квалитета у пружању стручног образовања и обуке, и ојачало узајамно поверење међу државама чланицама ЕУ, требало би увести стручне ревизије на нивоу ЕУ за потребе вредновања осигурања квалитета на нивоу система.
- (19) Циљ Препоруке Европског парламента и Савета од 18. јуна 2009. године о успостављању Европског бодовног система за стручно образовање и обуку („*ECVET*“) ⁽¹⁷⁾ био је унапређивање признавања, прикупљања и преноса исхода учења, пружање подршке мобилности и целоживотном учењу, и успостављање бодовног система за стручно образовање и обуку на нивоу ЕУ. Током његовог десетогодишњег спровођења, *ECVET* је умногоме допринео развоју квалитетнијег искуства у погледу мобилности кроз употребу и документовање јединица исхода учења. Међутим, концепт бодова у оквиру *ECVET*-а није заживео, па тиме ни *ECVET* није довео до развоја Европског бодовног система за стручно образовање и обуку. Стога би у ову Препоруку Савета требало укључити кључна начела *ECVET*-а (нпр. јединице исхода учења) повезана са флексибилношћу. Алати *ECVET*-а (нпр. споразум о учењу и меморандум о разумевању), којима се пружа подршка мобилности полазника *стручног образовања и обуке*, би требали бити даље развијани у оквиру других инструмената ЕУ, попут оних којима се подршка пружа у оквиру Еразмус+ програма. За стручне квалификације стечене након средњошколског или терцијарног образовања, може се примењивати Европски систем преноса и акумулације бодова који је већ у употреби.
- (20) Према Препоруци Савета од 15. марта 2018. године о европском оквиру за квалитетно и делотворно учење кроз рад ⁽¹⁸⁾, утврђено је 14 кључних критеријума које би државе чланице и заинтересоване стране требали примењивати за развој квалитетног и делотворног учења кроз рад којим се обезбеђује развој вештина повезаних са послом и лични развој полазника на учењу кроз рад.
- (21) *CEDEFOP* је пратио приоритете договорене у закључцима из Риге од 22. јуна 2015. године, и притом утврдио низ области у којима су земље напредовале са Агендом модернизације стручног образовања и обуке, нарочито кад је реч о различитим формама учења кроз рад, осигурању квалитета, успостављању механизма за предвиђање потреба за вештинама и саветодавних тела која укључују социјалне партнере, повећању проходности и флексибилности те, у скорије време, већем нагласку на дигиталним вештинама. Међутим, с обзиром на зелену и дигиталну транзицију, потребно је знатно проширити и унапредити понуду у области стручног образовања и обуке за младе и одрасле, уз истовремено повећање атрактивности и квалитета иницијалног стручног образовања и обуке.
- (22) Многе земље су покренуле иницијативе за промовисање изврсности у стручном образовању и обуци зарад бољег повезивања стручног образовања и обуке са екосистемима иновација и вештина. На темељу ових примера, испробава се концепт центара изврсности стручног образовања и обуке како би исти постали врхунске референтне тачке за обуку у специфичним областима кад је реч о иницијалној обуци и континуираном усавршавању и преквалификацији.

¹⁵ COM(2016) 381 final.

¹⁶ СЛ С 155, 8.7.2009., стр. 1.

¹⁷ СЛ С 155, 8.7.2009., стр. 11

¹⁸ СЛ С 153, 2.5.2018, стр. 1.

- (23) У свом Мишљењу о будућности стручног образовања и обуке донесеном у децембру 2018. године, Саветодавни одбор за стручно образовање и обуку („ACVT“) је дао визију изврсног, инклузивног и целоживотног стручног образовања и обуке која одговара на захтеве будућности који произилазе из економских, технолошких и друштвених промена. Комисија је у овом Мишљењу позвана да припреми предлог за поједностављење и консолидацију политичког оквира ЕУ за стручно образовање и обуку, управљање њиме и постојеће инструменте у облику свеобухватне Препоруке Савета.
- (24) С обзиром на њену необавезујућу природу, овом Препоруком се поштују начела супсидијарности и пропорционалности, те би исту требало спроводити у складу са европским и националним правом и праксом. Наиме, овом Препоруком се не доводи у питање Директива 2005/36/ЕЗ ⁽¹⁹⁾ измењена и допуњена Директивом 2013/55/ЕУ ⁽²⁰⁾ о признавању професионалних квалификација и режиму аутоматског признавања који је у њој предвиђен.

Узимајући у обзир следећу дефиницију „стручног образовања и обуке“:

За потребе ове Препоруке, стручно образовање и обука се тумачи као образовање и обука путем кога млади и одрасли стичу знања, вештине и компетенције потребне за одређена занимања или уопште за тржиште рада ⁽²¹⁾. Може се пружати у формалном и неформалном окружењу, на свим нивоима Европског оквира квалификација (ЕОК), укључујући терцијарно образовање, уколико је примењиво.

ОВИМ ПРЕПОРУЧУЈЕ ДРЖАВАМА ЧЛАНИЦАМА ДА:

у складу са националним законодавством и законодавством Уније, доступним ресурсима, националним приоритетима и околностима, укључујући социоекономску ситуацију и карактеристике националних система стручног образовања и обуке, а у уској сарадњи са свим релевантним заинтересованим странама:

а) раде на спровођењу политике у области стручног образовања и обуке којом се:

- омогућавају младима и одраслима да стекну знања, вештине и компетенције потребне за напредовање на тржишту рада и у друштву који су подложни променама, да управљају опоравком и правичном транзицијом према зеленој и дигиталној економији у доба демографских промена и током свих економских циклуса,
- подстичу инклузивност и једнаке могућности, и доприноси постицању резилентности, социјалне праведности и благостања за све, и
- промовишу европске системе стручног образовања и обуке у међународном контексту како би били препознати као референца на светском нивоу за полазнике стручног образовања и обуке,

б) покрећу акције и улагања за спровођење те политике у складу са начелима дефинисаним у тачкама 1. до 21. у

¹⁹ Директива 2005/36/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. септембра 2005. године о признавању професионалних квалификација (СЛ L 255, 30.9.2005, стр. 22.).

²⁰ Директива 2013/55/ЕУ Европског парламента и Савета од 20. новембра 2013. године о изменама и допунама Директиве 2005/36/ЕЗ о признавању професионалних квалификација и Уредба (ЕУ) бр. 1024/2012 о административној сарадњи путем Информационог система унутрашњег тржишта („Уредба ИМГ“) (СЛ L 354, 28.12.2013, стр. 132.).

²¹ На темељу дефиниције CEDEFOP-а: Европски центар за развој стручног обучавања: Терминологија европске политике у области образовања и обуке, 2014.

наставку, и

- с) раде на постизању следећих циљева до 2025. године на нивоу ЕУ ⁽²²⁾ који су део релевантних европских оквира за праћење, између осталог у области образовања и обуке као и социјалне политике и политике запошљавања:
- удео запослених особа које су завршиле стручно образовање или обуку требао би да износи најмање 82 % ⁽²³⁾,
 - 60 % особа које су недавно завршиле стручно образовање и обуку има користи од изложености учењу кроз рад током свог стручног образовања и обуке ⁽²⁴⁾. Тај се циљ односи на све облике учења кроз рад на радном месту, и такође доприноси повећању могућности за учење кроз рад које се може подржати Гаранцијом за младе;
 - 8 % полазника стручног образовања и обуке има користи од мобилности у сврхе учења у иностранству ⁽²⁵⁾.

Стручно образовање и обука се брзо прилагођава променама на тржишту рада

1. У оквиру програма стручног образовања и обуке се нуди уравнотежена комбинација стручних вештина, укључујући техничке вештине које су добро усклађене са свим економским циклусима, радним местима и методама рада који су подложни променама, као и у погледу кључних компетенција ⁽²⁶⁾, укључујући јаке основне вештине, дигиталне, трансверзалне, зелене и остале животне вештине које пружају снажну основу за резилијентност, целоживотно учење, целоживотну запошљивост, социјалну инклузивност, активно грађанство и лични развој;

²² Циљеви су дефинисани као просечне вредности за ЕУ које државе чланице требају постићи заједно. Приликом извештавања о напретку у постизању тих циљева, укључујући, према потреби, у контексту европског семестра, Комисија би требала узети у обзир специфичности различитих националних система и околности. Државе чланице би у потпуности требале искористити могућности финансирања из средстава Уније, у складу са својим националним околностима, приоритетима и изазовима. Три квантитативна циља не прејудуирају одлуке о начину спровођења инструмената финансирања Уније у склопу вишегодишњег финансијског оквира за период 2021–2027 и инструмента Next Generation EU.

²³ Тиме ће се обухватити старосна група од 20 до 34 година која је средњошколско образовање, или образовање након средњошколског које не спада у терцијарно образовање, завршила пре једне до три године.

²⁴ Тиме ће се обухватити старосна група од 20 до 34 година која је образовање и обуку напустила пре једне до три године. Показатељ ће бити заснован на подацима који ће се прикупљати од 2021. године у оквиру Анкете о радној снази у Европској унији (EU LFS), како је дефинисано у идентификатору варијабле „NATWORK” у Спроведбеној Уредби Комисије (ЕУ) 2019/2240. То се односи на радна искуства на радном месту у тржишној или нетржишној јединици (тј. у предузећу, државној институцији или непрофитној организацији) која су била део наставног плана и програма у оквиру формалног програма који је довео до највишег успешно завршеног нивоа образовања. У случају да испитаник поседује више радних искустава, у обзир би требало узети укупно трајање свих радних искустава. Радна искуства би требала бити исказана еквивалентима пуног радног времена.

²⁵ То ће се мерити као удео полазника који су учествовали у програму мобилности у одређеној календарској години у односу на укупан број полазника који те године завршавају стручно образовање и обуку. Показатељ ће бити заснован на подацима о мобилности прикупљеним из података програма Еразмус+ и подацима о особама које су завршиле стручно образовање и обуку добијеним од УНЕСКО-а, ОЕCD-а и Eurostat-а. За допуну података из програма Еразмус+ би се могли употребљавати и подаци из програма мобилности националних тела, уколико су доступни и искључиво уколико су упоредиви са подацима из програма Еразмус+, укључујући трајање мобилности. У случају да су подаци националних тела већ укључени, требали би бити приказани на транспарентан начин.

²⁶ У Препоруци Савета од 22. маја 2018. године о кључним компетенцијама за целоживотно учење, утврђене су следеће кључне компетенције: компетенција писмености, компетенција вишејезичности, математичка компетенција и компетенција у науци, технологији и инжењерству, дигитална компетенција, лична и социјална компетенција и компетенција учења како учити, компетенција грађанства, предузетничка компетенција и компетенција културне свести и израживања.

2. Наставни планови и програми за стручно образовање и обуку, понуде програма и квалификације према потреби се редовно ажурирају на основу информација о вештинама (нпр. системи за праћење особа са квалификацијама, механизми за предвиђање потреба за вештинама, укључујући на секторском и регионалном нивоу);
3. Пружаоци стручног образовања и обуке имају, у складу са националним контекстом, одговарајући ниво аутономије, флексибилности, подршке и финансирања како би своје понуде за обуку прилагодили променљивим потребама за вештинама, зеленој и дигиталној транзицији и економским циклусима, уз истовремено осигурање квалитета;
4. Програми стручног образовања и обуке на свим нивоима обухватају компоненте учења кроз рад, које су даље проширене и на континуирано стручно образовање и обуку; програми учења кроз рад ⁽²⁷⁾ се даље развијају како би се побољшале понуде Гаранције за младе ⁽²⁸⁾ и допуњени су одговарајућом подршком ⁽²⁹⁾ и мерама за стабилизацију понуде учења кроз рад, као и за решавање специфичних изазова са којима се суочавају мала предузећа; како би се у различитим секторима економије створиле могућности учења кроз рад, послодавцима би се могле пружити подстицајне мере у складу са националним контекстом;

Флексибилност и могућности за напредовање чине саму срж стручног образовања и обуке

5. Програми стручног образовања и обуке су усмерени на полазника, омогућавају приступ настави у учионици и дигиталном или комбинованом учењу, флексибилне и модларне путеве који су засновани на признавању исхода неформалног и информалног учења, као и на напредовање у каријери и учењу; програми континуираног стручног обучавања су осмишљени тако да се могу прилагодити тржишту рада и секторским или индивидуалним потребама за усавршавањем или преквалификацијом;
6. Програми стручног образовања и обуке су засновани на модулима или јединицама исхода учења, те постоје механизми вредновања који омогућују пренос, признавање и прикупљање исхода учења појединаца са циљем стицања квалификација или делимичних квалификација, у зависности од националног контекста ⁽³⁰⁾; У иницијалном стручном образовању и обуци, главни циљ је напредовати до стицања пуне квалификације.

Стручно образовање и обука је покретач иновација и раста, и припрема полазнике за дигиталну и зелену транзицију и дефицитарна занимања

7. Резилијентност стручног образовања и обуке се постиже тако да оно постане део економских, индустријских и иновационих стратегија, укључујући оне повезане са опоравком, зеленом и дигиталном транзицијом. Стога је потребно знатно прилагодити и/или проширити понуду стручног образовања и обуке, нарочито за одрасле, подстицањем стицања предузетничких, дигиталних и зелених вештина;
8. Центри изврности стручног образовања и обуке делују као катализатори улагања у локална предузећа, пружају подршку опоравку, зеленој и дигиталној транзицију, европским и регионалним иновацијама и стратегијама паметне специјализације, развој стручног образовања и обуке, између осталог на вишим нивоима квалификација (нивои од 5. до 8. Европског оквира квалификација) у складу са националним контекстом, и пружају иновативне услуге попут кластера, предузетничких инкубатора за новооснована предузећа и технолошке иновације за МСП, као и иновативна решења за преквалификацију радника који би могли постати технолошки вишак;

²⁷ Како је утврђено у Препоруци Савета од 15. марта 2018. године о европском оквиру за квалитетно и делотворно учење кроз рад.

²⁸ Како је утврђено у Препоруци Савета од 22. априла 2013. године о успостављању Гаранције за младе.

²⁹ То може укључивати центре за извођење обука у оквиру предузећа.

³⁰ У складу са Препоруком Савета од 20. децембра 2012. године о вредновању неформалног и информалног учења.

9. Установе за стручно образовање и обуку имају приступ најсавременијој инфраструктури, успоставиле су стратегије дигитализације ⁽³¹⁾ у складу са националним контекстом и укључују школу и социјалну одрживост у своје програме и организацијско управљање, чиме доприносе спровођењу УН-ових циљева одрживог развоја;

Стручно образовање и обука представља атрактиван избор заснован на модерном и дигитализованом пружању обуке/вештина

10. Иницијално и континуирано стручно образовање и обука представљају део целоживотног учења. Пuteви између иницијалног и континуираног стручног образовања и обуке, општег образовања и високог образовања су флексибилни и проходни;
11. Програми стручног образовања и обуке на нивоима 5. до 8. Европског оквира квалификација се додатно развијају како би се задовољила растућа потреба за напредним стручним вештинама у складу са националним контекстом;
12. Програми стручног образовања и обуке се изводе у одговарајућој комбинацији отворених, дигиталних и партиципативних окружења за учење, укључујући радна места погодна за учење, а ослањају се на најсавременију и доступну инфраструктуру, опрему и технологију, као и на разноврсне педагошке приступе и алате, нпр. симулаторе засноване на ИКТ-у, виртуелну и проширену стварност којима се повећава доступност и делотворност пружања обука, између осталог и за мала предузећа ⁽³²⁾;
13. Наставници, инструктори и други запослени у стручном образовању и обуци пролазе кроз иницијални и континуирани професионални развој како би: пружили висококвалитетну обуку; подстицали техничке и дигиталне вештине и делотворне иновативне методе обучавања, укључујући подучавање у виртуелном окружењу; коришћењем дигиталних алата за учење, радили у складу са најсавременијом педагогијом у области стручног и дигиталног образовања, у разноврсним и вишекултурним окружењима. Њихове каријере постају атрактивније захваљујући ширим приступима запошљавању, унапређеним приликама за развој каријере ⁽³³⁾ као и појачаној сарадњи између наставника/инструктора у стручном образовању и обуци и предузећа и других радних места;
14. Стратегијама интернационализације се пружа подршка стратешком приступу међународној сарадњи у стручном образовању и обуци, укључујући у пограничним регионима ЕУ. Таквим стратегијама се промовишу успешне националне праксе широм света, а исте се могу спроводити на различите начине као што су мобилност полазника и наставника/инструктора, учествовање и заједничка припрема у оквиру међународних такмичења у вештинама;
15. Полазници и запослени у стручном образовању и обуци имају могућност мобилности у сврху учења, укључујући виртуелну мобилност, дугорочну мобилност и мобилност у треће земље, захваљујући примени и признавању јединица исхода учења и релевантних европских алата ⁽³⁴⁾;
16. Јасне и приступачне информације о могућностима за учење, развој каријере и вредновање широм ЕУ су обезбеђене кроз пружање висококвалитетних услуга у погледу целоживотног учења и професионалног усмеравања, при чему се у потпуности користе *Europass* и друге дигиталне услуге;

³¹ На пример, алатом за самопроцену SELFIE се пружа подршка установама за струковно стручно образовање и обуку у погледу употребе дигиталних технологија за делотворно подучавање и учење, као и за јачање њихове сарадње са послодавцима у оквиру програма учења кроз рад.

³² Они надаље могу укључивати сарадничко подучавање, интердисциплинарно учење и учење засновано на пројектима, нове организационе методе у установама за пружање обуке и предузећима, као и вештачку интелигенцију.

³³ То може обухватати различите путеве за напредовање у каријери, признавање претходног стручног искуства, и наставнике/инструкторе који држе комбиновану наставу у складу са националним контекстом.

³⁴ На пример, предлози за Меморандум о разумевању и Споразум о учењу.

Стручно образовање и обука промовише једнаке могућности

17. Програми стручног образовања и обуке су инклузивни и доступни осетљивим/вулнерабилним групама, као што су особе са инвалидитетом, нискоквалификоване особе или особе са ниским нивоом вештина, националне мањине, особе мигрантског порекла и особе са смањеним могућностима услед географске локације на којој се налазе и/или неповољног социоекономског положаја; Циљаним мерама и флексибилним облицима обуке могуће је спречити рани прекид образовања и обуке и пружити подршку при преласку из школе на посао;
18. Програми стручног образовања и обуке су доступни путем дигиталних платформи за учење, уз подршку алата, уређаја и везе са интернетом, посебно за осетљиве/вулнерабилне групе и људе у руралним и удаљеним подручјима;
19. Циљаним мерама се промовише родна равноправност у погледу традиционално „мушких” или „женских” занимања, и заједно се решавају родни стереотипи и друге врсте стереотипа;

Стручно образовање и обука се заснива на култури осигурања квалитета

20. Европски референтни оквир за осигурање квалитета (*EQAVET* оквир), како је описан у Анексу II, се примењује у националним системима за осигурање квалитета за иницијално и континуирано стручно образовање и обуку; он обухвата стручно образовање и обуку у свим окружењима за учење (као што су учење у школи и учење кроз рад, укључујући различите програме учења кроз рад) и све врсте учења (дигитално, у учионици или комбиновано) које изводе јавни и приватни пружаоци услуга, и заснива се на скупу индикативних дескриптора и заједничких референтних показатеља за осигурање квалитета стручног образовања и обуке који се примењују и на нивоу система и на нивоу пружалаца услуга, у складу са националним контекстом, како је наведено у Анексу II.;
21. Национална референтна тачка за осигурање квалитета у стручном образовању и обуци наставља да окупља све релевантне актере на националном и регионалном нивоу како би могла:
 - покретати конкретне иницијативе за спровођење и даљи развој оквира *EQAVET*,
 - обавештавати и мобилизовати широк обим заинтересованих страна при спровођењу оквира *EQAVET*, укључујући центре изврности стручног образовања и обуке,
 - подржати самовалуацију као комплементарно и делотворно средство за осигурање квалитета које омогућује мерење успеха и утврђивање области које је могуће унапредити, између осталог и у погледу дигиталне спремности система и установа за стручно образовање и обуку,
 - активно учествовати у европској мрежи за осигурање квалитета у стручном образовању и обуци,
 - достављати ажурирани опис националних механизма за осигурање квалитета заснованих на оквиру *EQAVET*,
 - учествовати у стручној ревизији на нивоу ЕУ ⁽³⁵⁾ у погледу осигурања квалитета на нивоу ЕУ како би се повећала транспарентност и доследност механизма за осигурање квалитета и како

³⁵ Стручна ревизија представља врсту добровољног узајамног учења које има за циљ да допринесе побољшању и транспарентности механизма за осигурање квалитета на нивоу система који не доводе до процедура акредитације, засновано на посебној методологији коју ће развити Европска мрежа за осигурање квалитета у струковном стручном образовању и обуци.

би се ојачало поверење међу државама чланицама;

Спровођење на националном нивоу

Препоручује се да државе чланице предузму мере за спровођење те политике на националном нивоу, заједно са социјалним партнерима и другим релевантним заинтересованим странама.

Притом би исте требале:

22. Пружати подршку одрживим партнерствима за управљање стручним образовањем и обуком, у складу са националним контекстом и, према потреби, путем јавно-приватних партнерстава; Укључити социјалне partnere и све релевантне актере, укључујући установе за стручно образовање и обуку, индустрије и предузећа свих величина, јавне и приватне службе за запошљавање, наставнике и инструкторе у стручном образовању и обуци и њихове представнике, посредничка тела попут индустријских, привредних и занатских комора, стручне и секторске организације, националне координаторе за спровођење Гаранције за младе, ЕСФ и остале иницијативе ЕУ, сектор за информационе технологије, центре изврности стручног образовања и обуке, кластере, организације полазника/ ученика и родитеља, и локална, регионална и национална тела; Промовисати таква партнерства на регионалном и секторском нивоу;
23. На најбољи начин искористити европске алате за транспарентност попут Европског оквира квалификација, Европског система преноса бодова (ЕСПБ), *Europass*-а и Европске класификације вештина, компетенција, квалификација и занимања (*ESCO*), олакшавати аутоматско узајамно признавање квалификација и исхода периода учења у иностранству ⁽³⁶⁾, омогућити полазницима коришћење разних погодности *Europass*-а (нпр. евидентирање сопствених искустава, вештина и квалификација у оквиру онлајн профила који служи за професионално усмеравање, искуство мобилности, добијање дигитално потписаних квалификација и примање предлога и тражење могућности за учење и посао, квалификације, вредновање, признавање итд.);
24. На најбољи могући начин користити фондове и инструменте Европске уније којима се пружа подршка реформама и/или улагањима у стручно образовање и обуку, између осталог у вези са дигитализацијом и еколошком одрживошћу, као што су *Next Generation EU* (Механизам за опоравак и резилентност, *REACT-EU*), Европски социјални фонд+, инструмент *SURE*, Европски фонд за регионални развој, *InvestEU*, Еразмус+, програм *Horizon Europe*, *Interreg*, Дигитална Европа, механизам за праведну транзицију и Европски пољопривредни фонд за рурални развој и Фонд за модернизацију; стимулирати даља улагања јавног и приватног сектора у стручнообразовање и обуку;
25. Ослањајући се на релевантне постојеће националне механизме и финансијске оквире, дефинисати мере које је потребно предузети за спровођење ове Препоруке на националном нивоу у року од 18 месеци од њеног доношења и пратити њихово спровођење, између осталог доделом националних средстава према потреби на националном нивоу и са снажним нагласком на укључивању дигитализације и еколошке одрживости у целокупан сектор стручног образовања и обуке, узимајући у обзир надлежност/аутономију установа за образовање и обуку у складу са националним контекстом.

ПОЗДРАВЉА НАМЕРУ КОМИСИЈЕ ДА, ПОШТУЈУЋИ СУПСИДИЈАРНОСТ:

спроводи политику Уније у области стручног образовања и обуке којом се пружа подршка деловању држава чланица, што укључује:

26. осигуравање делотворног управљања политикама ЕУ за стручно образовање и обуку путем

³⁶ У складу са Препоруком Савета од 26. новембра 2018. године о промовисању аутоматског узајамног признавања квалификација високог образовања и средњошколског образовања и обуке и исхода периода учења у иностранству.

трипартитног Саветодавног одбора за стручно образовање и обуку, на основу континуираног програма рада и у сарадњи са генералним директорима за стручно образовање и обуку ⁽³⁷⁾, представницима полазника и пружаоцима стручног образовања и обуке;

27. осигуравање тога да се политика ЕУ за стручно образовање и обуку у потпуности одражава у спровођењу европског плана опоравка, европског зеленог плана и нове индустријске стратегије за Европу, стратегије за мала и средња предузећа за одрживу и дигиталну Европу и да чини доследан и усклађен део Европске агенде вештина за одрживу конкурентност, социјалну праведност и резилијентност, Акционог плана за дигитално образовање, свеукупног европског оквира за сарадњу у области образовања и обуке и европског образовног простора;
28. даље пружање подршке структурним реформама у погледу учења кроз рад путем службе за подршку учењу кроз рад и нови подстицај Европском савезу за учење кроз рад у синергији са Гаранцијом за младе; поступно ширење услуга подршке за стручно образовање и обуку у сарадњи са *CEDEFOP*-ом;
29. разматрање концепта и употребе микроквалификација, између осталог у стручном образовању и обуци, заједно с државама чланицама и релевантним заинтересованим странама, између осталог у контексту саветодавне групе ЕОК-а, како је предложено у Програму вештина за Европу;
30. подршка циљу поступног успостављања и развоја европских платформи центара изврности стручног образовања и обуке и разматрање европских основних стручних профила заједно с државама чланицама и релевантним заинтересованим странама, као део платформе *Europass* и, по могућности, допуњених стручним дигиталним садржајем развијеним у оквиру европских алата за транспарентност, са циљем олакшавања мобилности полазника и радника и транспарентности и признавања квалификација;
31. подршка квалитативној и делотворној дигитализацији пружања стручног образовања и обуке у школама и кроз рад промовисањем употребе европских оквира компетенција ⁽³⁸⁾ и алата за самопроцену ⁽³⁹⁾ и истраживање изводљивости спровођења анкете на нивоу ЕУ за стручне школе;
32. јачање Европског савеза за учење кроз рад и Коалиција за дигиталне вештине и радна места, како је најављено у Програму вештина за Европу;
33. промовисање система европског стручног образовања и обуке у међународном контексту, како би исти били препознати као глобалне референтне тачке за полазнике у стручном образовању и обуци, између осталог пружањем подршке интернационализацији система стручног образовања и обуке, и у погледу земаља кандидата за чланице ЕУ и суседних земаља, у сарадњи са Европском фондацијом за обуку (*ETF*), организовањем такмичења у вештинама и комуникацијским кампањама усмереним на повећање атрактивности и перцепције *стручног образовања и обуке*, као и пружањем једноставног приступа информацијама о *стручном образовању и обуци* и сродним повезаним приликама за развој каријере градећи и даље развијати *Europass* елементе;
34. сарадњу са међународним организацијама, нарочито са *OECD*-ом, Међународном организацијом рада (МОР), УНЕСКО-ом и Светском банком у области стручног образовања и обуке.
35. пружањем подршке државама чланицама у њиховим настојањима да спроведу ове Препоруке, јачањем капацитета установа за стручно образовање и обуку, укључујући њихову дигитализацију и еколошку одрживост, и промовисањем истраживања у *стручном образовању и обуци* и на националном нивоу и на нивоу ЕУ уз помоћ средстава из релевантних фондова и програма Уније (*Next Generation EU* (Механизам за опоравак и резилијентност, *REACT-EU*), Европски социјални фонд+, *SURE*, Европски фонд за регионални

³⁷ Генерални директори за струковно стручно образовање и обуку се именују од стране држава чланица.

³⁸ Као што су Оквир дигиталних компетенција за грађане (DigComp), Оквир дигиталних компетенција за наставно особље (DigCompEdu) и Оквир дигиталних компетенција за организације (DigCompO).

³⁹ Као што је SELFIE.

развој, *InvestEU*, Еразмус+, *Horizon Europe*, Interreg, Дигитална Европа, Механизам за праведну транзицију, Европски пољопривредни фонд за рурални развој и Фонд за модернизацију);

36. обезбеђивање квалитативног и квантитативног праћења у складу са заједничким циљевима дефинисаним у овој Препоруци, као и другим релевантним подацима, укључујући податке о улагањима, и употреба тих података за европски семестар и релевантне европске оквире за праћење и извештавање, као и пружање извештаја Савету о спровођењу Препоруке сваких пет година ослањајући се на податке доступне на националном и европском нивоу, као и годишње праћење које спроводи *CEDEFOP*.

Овом Препоруком се замењује Препорука Европског парламента и Савета од 18. јуна 2009. године о успостављању Европског референтног оквира за осигурање квалитета у стручном образовању и обуци (*EQAVET*) и Препорука Европског парламента и Савета од 18. јуна 2009. године о успостављању Европског бодовног система за стручно образовање и обуку (*ECVET*).

Састављено у Бриселу 24. новембра 2020. године

у име Савета
Председник

M. ROTH

Релевантни акти Уније у области вештина, образовања и обуке

1. Препорука Већа од 28. јуна 2011. године о политикама за смањење раног прекида школовања ⁽¹⁾.
2. Препорука Савета од 20. децембра 2012. године о вредновању неформалног и информалног учења ⁽²⁾.
3. Заједнички извештај Савета и Комисије за 2015. годину о спровођењу стратешког оквира за европску сарадњу у области образовања и обуке (*ET 2020*) – Нови приоритети за европску сарадњу у области образовања и обуке ⁽³⁾.
4. Препорука Савета од 19. децембра 2016. године о облицима усавршавања: нове прилике за одрасле ⁽⁴⁾.
5. Препорука Савета од 22. маја 2017. године о Европском оквиру квалификација за целоживотно учење и стављању ван снаге Препоруке Европског парламента и Савета од 23. априла 2008. године о успостављању Европског оквира квалификација за целоживотно учење ⁽⁵⁾.
6. Препорука Савета од 20. новембра 2017. године о праћењу особа са квалификацијама ⁽⁶⁾.
7. Одлука (ЕУ) 2018/646 Европског парламента и Савета од 18. априла 2018. године о заједничком оквиру за пружање бољих услуга за вештине и квалификације (*Europass*) и стављању ван снаге Одлуке бр 2241/2004/ЕЗ ⁽⁷⁾.
8. Препорука Савета од 22. маја 2018. године о кључним компетенцијама за целоживотно учење ⁽⁸⁾.
9. Закључци Савета о напретку према визији европског образовног простора ⁽⁹⁾.
10. Препорука Савета од 26. новембра 2018. године о промовисању аутоматског узајамног признавања квалификација високог образовања и средњошколског образовања и обуке и исхода периода учења у иностранству ⁽¹⁰⁾.
11. Закључци Савета о спровођењу Препоруке Савета о облицима усавршавања: нове прилике за одрасле ⁽¹¹⁾.
12. Резолуција Савета о даљем развоју европског образовног простора у циљу пружања подршке систему образовања и обуке окренутих ка будућности ⁽¹²⁾.
13. Закључци Савета о економији добробити ⁽¹³⁾.
14. Комуникација Комисије под насловом „Годишња стратегија одрживог раста 2020.“⁽¹⁴⁾.

¹ СЛ С 191, 1.7.2011, стр. 1.

² СЛ С 398, 22.12.2012, стр. 1.

³ СЛ С 417, 15.12.2015., стр. 25.

⁴ СЛ С 484, 24.12.2016, стр. 1.

⁵ СЛ С 189, 15.6.2017, стр. 15.

⁶ СЛ С 423, 9.12.2017, стр. 1.

⁷ СЛ L 112, 2.5.2018, стр. 42.

⁸ СЛ С 189, 4.6.2018, стр. 1.

⁹ СЛ С 195, 7.6.2018, стр. 7.

¹⁰ СЛ С 444, 10.12.2018, стр. 1.

¹¹ СЛ С 189, 5.6.2019, стр. 23.

¹² СЛ С 389, 18.11.2019, стр. 1.

¹³ 13432/19.

¹⁴ COM (2019) 650 final.

Оквир EQAVET

Део А. Индикативни дескриптори EQAVET-а

У овом анексу су дати индикативни дескриптори са циљем пружања подршке државама чланицама и пружаоцима стручног образовања и обуке, како то сматрају примереним, при спровођењу оквира EQAVET. Структурисани су према фазама циклуса квалитета: *планирање – спровођење – вредновање – провера*. Могу се применити и на иницијално и на континуирано стручно образовање и обуку, а примењиви су и на сва окружења за учење: учење у школи и учење кроз рад, укључујући програме приправништва.

Критеријуми квалитета	Индикативни дескриптори на нивоу система стручног образовања и обуке	Индикативни дескриптори на нивоу пружалаца услуга стручног образовања и обуке
Планирање одражава стратешку визију која је заједничка релевантним актерима, а укључује јасне циљеве, мере и показатеље	Циљеви стручног образовања и обуке су описани за средњорочни и дугорочни временски рок, и повезани су са европским циљевима и циљевима одрживог развоја, узимајући у обзир одрживост животне средине. Социјални партнери и сви други релевантни актери учествују у утврђивању циљева стручног образовања и обуке на различитим нивоима. Циљеви се утврђују и прате помоћу специфичних показатеља (критеријуми успешности). Успостављени су механизми и поступци за утврђивање потреба за обучавањем на тржишту рада и у друштву.	Циљеви стручног образовања и обуке на европском, националном и регионалном нивоу се огледају у локалним циљевима које одређују пружаоци услуга стручног образовања и обуке. Јасни циљеви и циљне вредности су утврђени и прате се, а осмишљени су и програми за њихово постизање. Континуиране консултације са социјалним партнерима и свим другим релевантним актерима се одвијају како би се утврдиле специфичне потребе локала//потребе појединаца. Одговорности у погледу управљања квалитетом и развоја су јасно додељене. Запослени су од почетка укључени у планирање, између осталог укључујући и унапређење квалитета

	Осмишљена је политика информисања којом се осигурава оптимално објављивање резултата/исхода квалитета у складу са националним/регионалним захтевима у погледу заштите података. Утврђени су стандарди и смернице за признавање, вредновање и сертификавање компетенција појединаца. Квалификације стручног образовања и обуке су описане помоћу исхода учења. Успостављени су механизми за осигурање квалитета израде програма, вредновања и ревизије квалификација. Програми стручног образовања и обуке су осмишљени тако да омогуће флексибилне начине учења и брзо прилагођавање променљивим потребама тржишта рада.	Пружаоци стручног образовања и обуке планирају иницијативе за сарадњу са релевантним актерима. Релевантни актери учествују у поступку анализе локалних потреба. Пружаоци стручног образовања и обуке имају успостављен јасан и транспарентан систем за осигурање квалитета. Осмишљене су мере за осигурање усклађености са правилима о заштити података.
--	---	--

Критеријуми квалитета	Индикативни дескриптори на нивоу система стручног образовања и обуке	Индикативни дескриптори на нивоу пружалаца услуга стручног образовања и обуке
Планови спровођења су израђени уз консултације са заинтересованим странама и укључују јасна начела.	Планови спровођења су успостављени у сарадњи са социјалним партнерима, пружаоцима стручног образовања и обуке и другим релевантним актерима на различитим нивоима. Планови спровођења укључују разматрање потребних ресурса, капацитета корисника, алата и смерница потребних за пружање подршке. Осмишљене су смернице и стандарди за спровођење на различитим нивоима. Ове смернице и стандарди укључују процену, признавање и сертификавање квалификација Планови спровођења укључују посебну подршку за стручно усавршавање наставника и инструктора, између осталог и за дигиталне вештине и одрживост животне средине.	Средства су на одговарајући начин интерно усклађена/додељена са циљем постизања циљева утврђених у плановима спровођења. Релевантним и инклузивним партнерствима, укључујући она између наставника и инструктора, се јасно пружа подршка како би се спровеле планиране активности. У стратешком плану за развој компетенција запослених, истиче се потреба стручног усавршавања наставника и инструктора Запослени редовно похађају програме стручног усавршавања и развијају сарадњу са релевантним спољним актерима, што помаже при изградњи капацитета, унапређивању квалитета и повећању успешности.

	Одговорности пружалаца стручног образовања и обуке у поступку спровођења су јасно описане и транспарентне. Развијен је национални и/или регионални оквир за осигурање квалитета који укључује смернице и стандарде квалитета на нивоу пружалаца стручног образовања и обуке ради промовисања континуираног унапређивања и саморегулације.	Програми пружалаца стручног образовања и обуке омогућавају полазницима да постигну очекиване исходе учења и укључе се у процес учења. Пружаоци стручног образовања и обуке воде рачуна о потребама појединаца за учењем употребом приступа усмереног на полазника, који полазницима омогућава постизање очекиваних исхода учења. Пружаоци стручног образовања и обуке промовишу иновације у погледу метода подучавања и учења, у школама и на радном месту, уз употребу дигиталних технологија и алата за учење путем интернета. Пружаоци стручног образовања и обуке употребљавају ваљане, прецизне и поуздане методе за вредновање исхода учења појединаца.
Критеријуми квалитета	Индикативни дескриптори на нивоу система стручног образовања и обуке	Индикативни дескриптори на нивоу пружалаца услуга стручног образовања и обуке
Вредновање исхода и процеса се редовно спроводи и поткрепљује мерењем	Осмишљена је методологија вредновања која обухвата интерно и екстерно вредновање. Учествовање релевантних актера у поступку праћења и вредновања је договорено и јасно описано. Национални/регионални стандарди и поступци за унапређивање и осигурање квалитета су релевантни и пропорционални потребама сектора. У оквиру система се спроводи самовредновање, као и интерне и екстерне ревизије, према потреби.	Самопроцена/самовредновање се спроводи периодично према националним и регионалним прописима/оквирима или на иницијативу пружалаца стручног образовања и обуке, а обухвата дигиталну спремност и одрживост животне средине установа стручног образовања и обуке Вредновање и провера обухватају поступке и резултате/исходе образовања и обуке, укључујући оцену задовољства полазника, као и успешност и задовољство запослених.
	Систем за рану идентификацију се спроводи Примењују се показатељи успешности. Спроводи се релевантно, редовно и доследно прикупљање података како би се мерио успех и утврдиле области у којима су потребна унапређивања. Осмишљене су одговарајуће	Вредновање и провера укључују прикупљање и употребу података, као и одговарајуће и делотворне механизме за укључивање интерних и екстерних релевантних актера Спроводи се систем за рану идентификацију

	методологије прикупљања података, нпр. упитници и показатељи/параметри	
Провера	Поступци, механизми и инструменти за спровођење провере се дефинишу и употребљавају ради унапређивања квалитета понуде на свим нивоима. Поступци бивају редовно подвргнути проверама, и осмишљавају акциони планови за промене. Системи се у складу с тим прилагођавају. Информације о исходима вредновања су јавно доступне.	Прикупљају се повратне информације полазника о њиховим искуствима учења, као и о окружењу за учење и подучавање. Повратне информације пружају и наставници, тренери и сви остали релевантни актери, а све то чини основу за одлучивање о даљем деловању. Информације о исходима провере су доступне широкој јавности. Поступци у вези са повратним информацијама и проверама су део стратешког процеса учења у организацији, подржавају развој висококвалитетне понуде и унапређују могућности за полазнике. О резултатима/исходима поступка вредновања се дискутује са релевантним актерима, и израђују се одговарајући акциони планови.

Део Б. Референтни скуп показатеља *EQAVET*-а

У овом одељку се предлаже низ референтних показатеља који се могу употребљавати за пружање подршке вредновању и унапређивању квалитета националних/регионалних система стручног образовања и обуке и/или пружалаца стручног образовања и обуке при спровођењу оквира *EQAVET*.

Показатељ	Врста показатеља	Сврха политике
-----------	------------------	----------------

Свеобухватни показатељи осигурања квалитета

Број 1.

Релевантност система осигурања квалитета за пружаоце услуга стручног образовања и обуке: а) удео пружалаца услуга стручног образовања и обуке који примењују интерне системе осигурања квалитета утврђене законом/на властиту	Показатељ контекста/ инпута	Промовисати културу унапређивања квалитета на нивоу пружалаца услуга стручног образовања и обуке Повећати транспарентност квалитета обуке
--	-----------------------------	---

иницијативу		
б) удео акредитованих пружалаца услуга стручног образовања и обуке		Побољшати узајамно поверење у погледу пружања обуке

Број 2

Улагање у обуку наставника и инструктора:	Показатељ инпута/процеса	Промовисати одговорност наставника и инструктора у процесу унапређивања квалитета стручног образовања и обуке
а) удео наставника и инструктора који учествују у континуираној обуци		Унапређивање респонсивности стручног образовања и обуке променљивим потребама тржишта рада
б) износ уложених средстава, укључујући средства за дигиталне вештине		Повећати изградњу индивидуалних капацитета за учење
		Унапредити постигнућа полазника

Показатељи остварења циљева квалитета политика стручног образовања и обуке

Број 3.

Стопа учешћа у програмима стручног образовања и обуке:	Показатељ инпута/ процеса/исхода	Прикупити основне информације о атрактивности стручног образовања и обуке на нивоу система стручног образовања и обуке и на нивоу пружалаца програма стручног образовања и обуке
број учесника у програмима стручног образовања и обуке ⁽¹⁾		Таргетирана подршка како би се повећао приступ стручном образовању и обуци, укључујући и особе из осетљивих група
према врсти програма и индивидуалним критеријумима ⁽²⁾		

¹ За иницијално стручно образовање и обуку: полазником се може сматрати учесником овог програма тек након периода од шест недеља обуке. За целоживотно учење: проценат популације уписане на формалне програме стручног образовања и обуке.

² Осим основних информација о полу и животној доби, могу се применити и други социјални критеријуми, нпр. особе које рано напуштају школовање, највиши остварени степен образовања, мигранти, особе са инвалидитетом, трајање периода незапослености.

Број 4.

Стопа завршавања школовања у оквиру програма стручног образовања и обуке: број особа које су успешно завршиле/напустиле програме стручног образовања и обуке, према врсти програма и индивидуалним критеријумима	Показатељ процеса/исхода/резултата	Прикупити основне информације о образовним постигнућима и квалитету процеса обуке Израчунати стопе напуштања школовања у односу на стопу учешћа Пружити подршку успешном завршетку образовања као један од главних циљева квалитета стручног образовања и обуке Подршка адаптираној обуци, укључујући особе из осетљивих група
---	------------------------------------	---

Број 5.

Кретање ученика/полазника по по завршетку програма стручног образовања и обуке: а)позиција/положај полазника стручног образовања и обуке у одређеном тренутку након завршетка обуке, према врсти програма и индивидуалним критеријумима ⁽³⁾ б) удео запослених полазника у одређеном тренутку након завршетка обуке, према врсти програма и индивидуалним критеријумима	Показатељ исхода	Подршка запошљивости Унпредити респонсивност стручног образовања и обуке на промењиве потребе тржишта рада Подршка адаптираној обуци, укључујући особе из осетљивих група
--	------------------	---

Број 6.

Примена стечених вештина на радном месту: а) информације о занимању прикупљене од појединаца након завршетка обуке према врсти обуке и индивидуалним критеријумима	Показатељ исхода (комбинација квалитативних и квантитативних података)	Повећати запошљивост Унапредити респонсивност стручног образовања и обуке промењивим потребама тржишта рада
---	---	--

³ За иницијално стручно образовање и обуку: укључујући информације о позицији/положају полазника који су напустили програм обуке.

б) стопа задовољства појединаца и послодаваца у погледу стечених вештина/компетенција		Подршка адаптираној обуци, укључујући особе из осетљивих група
---	--	--

Информације о контексту

Број 7.

Стопа незапослености ⁽⁴⁾ према индивидуалним критеријумима	Показатељ контекста	Позадинске информације за доношење политика на нивоу система стручног образовања и обуке
---	---------------------	--

Број 8

Заступљеност осетљивих група: а) проценат учесника у стручном образовању и обуци који су класификовани као припадници осетљивих група (у дефинисаном региону или гравитирајућем подручју) према животној доби и полу б) стопа успешности особа из осетљивих група према животној доби и полу	Показатељ контекста	Позадинске информације за доношење политика на нивоу система стручног образовања и обуке Подршка приступу стручном образовању и обуци особе из осетљивих група Подршка адаптираној обуци, укључујући особе из осетљивих група
---	---------------------	--

Број 9.

Механизми за идентификацију потреба за обукама на тржишту рада: а) информације о механизмима успостављеним ради идентификације променљивих потреба на различитим нивоима б) докази о употреби таквих механизма и њиховој ефикасности	Показатељ контекста/ инпута (квалитативне информације)	Унапређивање респонзивност стручног образовања и обуке променљивим потребама тржишта рада Подршка запошљивости
---	--	--

Број 10.

Програми којима се промовише	Показатељ процеса (квалитативне)	Повећати приступ
------------------------------	----------------------------------	------------------

⁴ Дефиниција Међународне организације рада: појединци животне доби од 15 до 74 година који активно траже посао и спремни су да почну са радом.

бољи приступ стручном образовању и обуци пружају смернице (потенцијалним) полазницима стручног образовања и обуке: а) информације о постојећим програмима на различитим нивоима б) доказ њихове ефикасности	информације)	стручном образовању и обуци укључујући особе из осетљивих група Пружање смерница (потенцијалним) полазницима у стручном образовању и обуци Подршка адаптираној обуци
--	---------------------	---

Prilog 2. Pregled standarda i indikatora koji se primenjuju prilikom vrednovanja kvaliteta rada škola prema oblastima kvaliteta

OBLAST KVALITETA 1: PROGRAMIRANJE, PLANIRANJE I IZVEŠTAVANJE

1.1. Programiranje obrazovno-vaspitnog rada je u funkciji kvalitetnog rada škole.

- 1.1.1 Školski program se zasniva na propisanim načelima za izradu ovog dokumenta.
- 1.1.2. U izradi Razvojnog plana ustanove učestvovala su ključne ciljne grupe (nastavnici, stručni saradnici, direktor, učenici, roditelji, lokalna zajednica).
- 1.1.3. Sadržaj ključnih školskih dokumenata održava specifičnosti ustanove.
- 1.1.4. Programiranje rada zasniva se na analitičko-istraživačkim podacima i procenama kvaliteta rada ustanove.
- 1.1.5. U programiranju rada uvažavaju se uzrasne, razvojne i specifične potrebe učenika.

1.2. Planiranje rada organa, tela i timova je u funkciji efektivnog i efikasnog rada u školi.

- 1.2.1. Godišnji plan rada donet je u skladu sa školskim programom, razvojnim planom i godišnjim kalendarom.
- 1.2.2. U operativnim/akcionim planovima organa, tela, timova, stručnih saradnika i direktora konkretizovani su ciljevi iz razvojnog plana i školskog programa i uvažene su aktuelne potrebe škole.
- 1.2.3. Planovi organa, tela i timova jasno odslikavaju procese rada i projektuju promene na svim nivoima delovanja.
- 1.2.4. Operativno planiranje organa, tela i timova predviđa aktivnosti i mehanizme za praćenje rada i izveštavanje tokom školske godine.
- 1.2.5. Godišnji izveštaj sadrži relevantne informacije o radu škole i usklađen je sa sadržajem godišnjeg plana rada.

1.3. Planiranje obrazovno-vaspitnog rada usmereno je na razvoj i ostvarivanje ciljeva obrazovanja i vaspitanja, standarda postignuća/ishoda u nastavnim predmetima i opštih međupredmetnih i predmetnih kompetencija.

- 1.3.1. Nastavnici koriste međupredmetne i predmetne kompetencije i standarde za globalno planiranje nastave i ishoda postignuća za operativno planiranje nastave.
- 1.3.2. U operativnim planovima nastavnika i u njihovim dnevnim pripremama vidljive su metode i tehnike kojima je planirano aktivno učešće učenika na času.
- 1.3.3. Planiranje dopunske nastave i dodatnog rada je funkcionalno i zasnovano je na praćenju postignuća učenika.
- 1.3.4. U planiranju slobodnih aktivnosti uvažavaju se rezultati ispitivanja interesovanja učenika.
- 1.3.5. Planiranje vaspitnog rada sa učenicima zasnovano je na analitičko-istraživačkim podacima, specifičnim potrebama učenika i uslovima neposrednog okruženja.

1.3.6. Pripreme za nastavni rad sadrže samovrednovanje rada nastavnika i/ili napomene o realizaciji planiranih aktivnosti.

OBLAST KVALITETA 2: NASTAVA I UČENJE

2.1. Nastavnik efikasno upravlja procesom učenja na času.

2.1.1. Učeniku su jasni ciljevi časa/ishodi učenja i zašto to što je planirano treba da nauči.

2.1.2. Učenik razume objašnjenja, uputstva i ključne pojmove.

2.1.3. Nastavnik uspešno strukturira i povezuje delove časa koristeći različite metode (oblike rada, tehnike, postupke...), odnosno sprovodi obuku u okviru zanimanja/profila u skladu sa specifičnim zahtevima radnog procesa.

2.1.4. Nastavnik postupno postavlja pitanja/zadatke/zahteve različitog nivoa složenosti.

2.1.5. Nastavnik usmerava interakciju među učenicima tako da je ona u funkciji učenja (koristi pitanja, ideje, komentare učenika, podstiče vršnjačko učenje).

2.1.6. Nastavnik funkcionalno koristi postojeća nastavna sredstva i učenicima dostupne izvore znanja.

2.2. Nastavnik prilagođava rad na času obrazovno-vaspitnim potrebama učenika.

2.2.1. Nastavnik prilagođava zahteve mogućnostima svakog učenika.

2.2.2. Nastavnik prilagođava način rada i nastavni materijal individualnim karakteristikama svakog učenika.

2.2.3. Nastavnik posvećuje vreme i pažnju svakom učeniku u skladu sa njegovim obrazovnim i vaspitnim potrebama.

2.2.4. Nastavnik primenjuje specifične zadatke/aktivnosti/materijale na osnovu IOP-a i plana individualizacije.

2.2.5. Učenici kojima je potrebna dodatna podrška učestvuju u zajedničkim aktivnostima kojima se podstiče njihov napredak i interakcija sa drugim učenicima.

2.2.6. Nastavnik prilagođava tempo rada različitim obrazovnim i vaspitnim potrebama učenika.

2.3. Učenici stiču znanja, usvajaju vrednosti, razvijaju veštine i kompetencije na času.

2.3.1. Aktivnosti/radovi učenika pokazuju da su razumeli predmet učenja na času, umeju da primene naučeno i obrazlože kako su došli do rešenja.

2.3.2. Učenik povezuje predmet učenja sa prethodno naučenim u različitim oblastima, profesionalnom praksom i svakodnevnim životom.

2.3.3. Učenik prikuplja, kritički procenjuje i analizira ideje, odgovore i rešenja. 2.3.4. Učenik izlaže svoje ideje i iznosi originalna i kreativna rešenja.

2.3.5. Učenik primenjuje povratnu informaciju da reši zadatak/unapredi učenje.

2.3.6. Učenik planira, realizuje i vrednuje projekat u nastavi samostalno ili uz pomoć nastavnika.

2.4. Postupci vrednovanja su u funkciji daljeg učenja.

2.4.1. Nastavnik formativno i sumativno ocenjuje u skladu sa propisima, uključujući i ocenjivanje onog što su učenici prikazali tokom rada na praksi* (praksa učenika u srednjoj stručnoj školi).

2.4.2. Učeniku su jasni kriterijumi vrednovanja.

2.4.3. Nastavnik daje potpunu i razumljivu povratnu informaciju učenicima o njihovom radu, uključujući i jasne preporuke o narednim koracima.

2.4.4. Učenik postavlja sebi ciljeve u učenju.

2.4.5. Učenik ume kritički da proceni svoj napredak i napredak ostalih učenika.

2.5. Svaki učenik ima priliku da bude uspešan.

2.5.1. Nastavnik/instruktor praktične nastave i učenici se međusobno uvažavaju, nastavnik/instruktor praktične nastave podstiče učenike na međusobno uvažavanje i na konstruktivan način uspostavlja i održava disciplinu u skladu sa dogovorenim pravilima.

2.5.2. Nastavnik koristi raznovrsne postupke za motivisanje učenika uvažavajući njihove različitosti i prethodna postignuća.

2.5.3. Nastavnik podstiče intelektualnu radoznalost i slobodno iznošenje mišljenja.

2.5.4. Učenik ima mogućnost izbora u vezi sa načinom obrade teme, oblikom rada ili materijala.

2.5.5. Nastavnik pokazuje poverenje u mogućnosti učenika i ima pozitivna očekivanja u pogledu uspeha.

OBLAST KVALITETA 3: OBRAZOVNA POSTIGNUĆA UČENIKA

3.1. Rezultati učenika na završnom ispitu pokazuju ostvarenost standarda postignuća nastavnih predmeta, odnosno ostvarenost postavljenih individualnih ciljeva učenja.

Napomena: Ovaj standard je primenljiv samo za osnovnu školu. Po donošenju programa mature i završnog ispita u srednjoj školi, biće usvojen poseban standard 3.1. za ovaj nivo obrazovanja.

3.1.1. Rezultati učenika na završnom ispitu iz srpskog/maternjeg jezika i matematike su na nivou ili iznad nivoa republičkog proseka.

3.1.2. Najmanje 80% učenika ostvaruje osnovni nivo standarda postignuća na testovima iz srpskog/maternjeg jezika i matematike.

3.1.3. Najmanje 50% učenika ostvaruje srednji nivo standarda postignuća na testovima iz srpskog/maternjeg jezika i matematike.

3.1.4. Najmanje 20% učenika ostvaruje napredni nivo standarda postignuća na testovima iz srpskog/maternjeg jezika i matematike.

3.1.5. Rezultati učenika na kombinovanom testu su na nivou ili iznad nivoa republičkog proseka.

3.1.6. Učenici koji dobijaju dodatnu obrazovnu podršku postižu očekivane rezultate na završnom ispitu u odnosu na individualne ciljeve/ishode učenja.

3.1.7. Prosečna postignuća odeljenja na testovima iz srpskog/maternjeg jezika i matematike su ujednačena.

3.2. Škola kontinuirano doprinosi boljim obrazovnim postignućima učenika.

- 3.2.1. Rezultati praćenja obrazovnih postignuća koriste se za dalji razvoj učenika.
- 3.2.2. Učenici kojima je potrebna dodatna obrazovna podrška ostvaruju postignuća u skladu sa individualnim ciljevima učenja/prilagođenim obrazovnim standardima.
- 3.2.3. Učenici su uključeni u dopunsku nastavu u skladu sa svojim potrebama.
- 3.2.4. Učenici koji pohađaju dopunsku nastavu pokazuju napredak u učenju.
- 3.2.5. Učenici koji pohađaju časove dodatnog rada ostvaruju napredak u skladu sa programskim ciljevima i individualnim potrebama.
- 3.2.6. Škola realizuje kvalitetan program pripreme učenika za završni ispit.
- 3.2.7. Rezultati inicijalnih i godišnjih testova i provera znanja koriste se u individualizaciji podrške u učenju.
- 3.2.8. Rezultati nacionalnih i međunarodnih testiranja koriste se funkcionalno za unapređivanje nastave i učenja.

OBLAST KVALITETA 4: PODRŠKA UČENICIMA

4.1. U školi funkcioniše sistem pružanja podrške svim učenicima.

4.1.1. Škola preduzima raznovrsne mere za pružanje podrške učenicima u učenju.

- 4.1.2. Škola preduzima raznovrsne mere za pružanje vaspitne podrške učenicima.
- 4.1.3. Na osnovu analize uspeha i vladanja preduzimaju se mere podrške učenicima.
- 4.1.4. U pružanju podrške učenicima škola uključuje porodicu odnosno zakonske zastupnike.
- 4.1.5. U pružanju podrške učenicima škola preduzima različite aktivnosti u saradnji sa relevantnim institucijama i pojedincima.
- 4.1.6. Škola pruža podršku učenicima pri prelasku iz jednog u drugi ciklus obrazovanja.

4.2. U školi se podstiče lični, profesionalni i socijalni razvoj učenika.

- 4.2.1. U školi se organizuju programi/aktivnosti za razvijanje socijalnih veština (konstruktivno rešavanje problema, nenasilna komunikacija...).
- 4.2.2. Na osnovu praćenja uključenosti učenika u vannastavne aktivnosti i interesovanja učenika, škola utvrđuje ponudu vannastavnih aktivnosti.
- 4.2.3. U školi se promovišu zdravi stilovi života, prava deteta, zaštita čovekove okoline i održivi razvoj.
- 4.2.4. Kroz nastavni rad i vannastavne aktivnosti podstiče se profesionalni razvoj učenika, odnosno karijerno vođenje i savetovanje.

4.3. U školi funkcioniše sistem podrške učenicima iz osetljivih grupa i učenicima sa izuzetnim sposobnostima.

- 4.3.1. Škola stvara uslove za upis učenika iz osetljivih grupa.
- 4.3.2. Škola preduzima mere za redovno pohađanje nastave učenika iz osetljivih grupa.
- 4.3.3. U školi se primenjuje individualizovani pristup/individualni obrazovni planovi za učenike iz osetljivih grupa i učenike sa izuzetnim sposobnostima.

4.3.4. U školi se organizuju kompenzatorni programi/aktivnosti za podršku učenju za učenike iz osjetljivih grupa.

4.3.5. Škola ima uspostavljene mehanizme za identifikaciju učenika sa izuzetnim sposobnostima i stvara uslove za njihovo napredovanje (akceleracija; obogaćivanje programa).

4.3.6. Škola sarađuje sa relevantnim institucijama i pojedincima u podršci učenicima iz osjetljivih grupa i učenicima sa izuzetnim sposobnostima.

OBLAST KVALITETA 5. ETOS

5.1. Uspostavljeni su dobri međuljudski odnosi.

5.1.1. U školi postoji dosledno poštovanje normi kojima je regulisano ponašanje i odgovornost svih.

5.1.2. Za diskriminatorско ponašanje u školi dosledno se primenjuju mere i sankcije.

5.1.3. Za novopridošle učenike i zaposlene u školi primenjuju se razrađeni postupci prilagođavanja na novu školsku sredinu.

5.1.4. U školi se koriste različite tehnike za prevenciju i konstruktivno rešavanje konflikata.

5.2. Rezultati učenika i nastavnika se podržavaju i promovišu.

5.2.1. Uspeh svakog pojedinca, grupe ili odeljenja prihvata se i promovise kao lični uspeh i uspeh škole.

5.2.2. U školi se primenjuje interni sistem nagrađivanja učenika i zaposlenih za postignute rezultate.

5.2.3. U školi se organizuju različite aktivnosti za učenike u kojima svako ima priliku da postigne rezultat/uspeh.

5.2.4. Učenici sa smetnjama u razvoju i invaliditetom učestvuju u različitim aktivnostima ustanove.

5.3. U školi funkcioniše sistem zaštite od nasilja.

5.3.1. U školi je vidljivo i jasno izražen negativan stav prema nasilju.

5.3.2. U školi funkcioniše mreža za rešavanje problema nasilja u skladu sa Protokolom o zaštiti dece/učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama.

5.3.3. Škola organizuje aktivnosti za zaposlene u školi, učenike i roditelje, koje su direktno usmerene na prevenciju nasilja.

5.3.4. Škola organizuje posebne aktivnosti podrške i vaspitni rad sa učenicima koji su uključeni u nasilje (koji ispoljavaju nasilničko ponašanje, trpe ga ili su svedoci).

5.4. U školi je razvijena saradnja na svim nivoima.

5.4.1. U školi je organizovana saradnja stručnih i savetodavnih organa.

5.4.2. Škola pruža podršku radu učeničkog parlamenta i drugim učeničkim timovima.

5.4.3. U školi se podržavaju inicijative i pedagoške autonomije nastavnika i stručnih saradnika.

5.4.4. Roditelji aktivno učestvuju u životu i radu škole.

5.4.5. Nastavnici, učenici i roditelji organizuju zajedničke aktivnosti u cilju jačanja osećanja pripadnosti školi.

5.5. Škola je centar inovacija i vaspitno-obrazovne izuzetnosti.

5.5.1. Škola je prepoznatljiva kao centar inovacija i vaspitno-obrazovne izuzetnosti u široj i užoj lokalnoj i stručnoj zajednici.

5.5.2. Nastavnici kontinuirano preispituju sopstvenu vaspitno-obrazovnu praksu, menjaju je i unapređuju.

5.5.3. Nastavnici nova saznanja i iskustva razmenjuju sa drugim kolegama u ustanovi i van nje.

5.5.4. Rezultati uspostavljenog sistema timskog rada i partnerskih odnosa na svim nivoima škole predstavljaju primere dobre prakse.

5.5.5. Škola razvija inovativnu praksu i nova obrazovna rešenja na osnovu akcionih istraživanja.

OBLAST KVALITETA 6. ORGANIZACIJA RADA ŠKOLE, UPRAVLJANJE LJUDSKIM I MATERIJALNIM RESURSIMA

6.1. Rukovođenje direktora je u funkciji unapređivanje rada škole. 6.1.1. Postoji jasna organizaciona struktura sa definisanim procedurama i nosiocima odgovornosti.

6.1.2. Formirana su stručna tela i timovi u skladu sa potrebama škole i kompetencijama zaposlenih.

6.1.3. Direktor prati delotvornost rada stručnih timova i doprinosi kvalitetu njihovog rada.

6.1.4. Direktor obezbeđuje uslove da zaposleni, učenički parlament i savet roditelja aktivno učestvuju u donošenju odluka u cilju unapređenja rada škole.

6.1.5. Direktor koristi različite mehanizme za motivisanje zaposlenih.

6.2. U školi funkcioniše sistem za praćenje i vrednovanje kvaliteta rada.

6.2.1. Direktor redovno ostvaruje instruktivni uvid i nadzor u obrazovno-vaspitni rad.

6.2.2. Stručni saradnici nastavnici u zvanju prate i vrednuju obrazovno-vaspitni rad i predlažu mere za poboljšanje kvaliteta rada.

6.2.3. Tim za samovrednovanje ostvaruje samovrednovanje rada škole u funkciji unapređivanja kvaliteta.

6.2.4. U školi se koriste podaci iz jedinstvenog informacionog sistema prosvete za vrednovanje i unapređivanje rada škole.

6.2.5. Direktor stvara uslove za kontinuirano praćenje i vrednovanje digitalne zrelosti škole.

6.2.6. Direktor preduzima mere za unapređenje obrazovno-vaspitnog rada na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja.

6.3. Lidersko delovanje direktora omogućava razvoj škole.

6.3.1. Direktor svojom posvećenošću poslu i ponašanjem daje primer drugima.

6.3.2. Direktor pokazuje otvorenost za promene i podstiče inovacije.

6.3.3. Direktor promoviše vrednosti učenja i razvija školu kao zajednicu celoživotnog učenja.

6.3.4. Direktor planira lični profesionalni razvoj na osnovu rezultata spoljašnjeg vrednovanja i samovrednovanja svog rada.

6.4. Ljudski resursi su u funkciji kvaliteta rada škole.

6.4.1. Direktor podstiče profesionalni razvoj zaposlenih i obezbeđuje uslove za njegovo ostvarivanje u skladu sa mogućnostima škole.

6.4.2. Zaposleni na osnovu rezultata spoljašnjeg vrednovanja i samovrednovanja planiraju i unapređuju profesionalno delovanje.

6.4.3. Nastavnici, nastavnici sa zvanjem i stručne službe saradnjom unutar škole i umrežavanjem između škola vrednuju i unapređuju nastavu i učenje.

6.4.4. Zaposleni primenjuju novostečena znanja iz oblasti u kojima su se usavršavali.

6.5. Materijalno-tehnički resursi koriste se funkcionalno.

6.5.1. Direktor obezbeđuje optimalno korišćenje materijalno-tehničkih resursa.

6.5.2. Nastavnici kontinuirano koriste nastavna sredstva u cilju poboljšanja kvaliteta nastave.

6.5.3. Materijalno-tehnički resursi van škole (kulturne i naučne institucije, istorijski lokaliteti, naučne institucije, privredne i druge organizacije i sl.) koriste se u funkciji nastave i učenja.

6.6. Škola podržava inicijativu i razvija preduzetnički duh.

6.6.1. Direktor razvija saradnju i mrežu sa drugim ustanovama, privrednim i neprivrednim organizacijama i lokalnom zajednicom u cilju razvijanja preduzetničkih kompetencija učenika.

6.6.2. U školi se podržava realizacija projekata kojima se razvijaju opšte i međupredmetne kompetencije.

6.6.3. Škola kroz školske projekte razvija preduzimljivost, orijentaciju ka preduzetništvu i preduzetničke kompetencije učenika i nastavnika.

6.6.4. Škola uključuje učenike i roditelje u konkretne aktivnosti u ključnim oblastima kvaliteta.

6.6.5. Direktor razvija međunarodnu saradnju i projekte usmerene na razvoj ključnih kompetencija za celoživotno učenje učenika i nastavnika.

Prilog 3. Poređenje EQAVET indikatora i dostupnih podataka u Republici Srbiji

Br.	EQAVET Indikatori	Republika Srbija
1.	Relevantnost sistema osiguranja kvaliteta za pružaoce usluga stručnog obrazovanja i obuke a) Procenat pružalaca usluga stručnog obrazovanja i obuke koji pružaju dokaze da primenjuju EQAVET principe u okviru uspostavljenog sistema osiguranja kvaliteta, gde je broj registrovanih pružalaca usluga stručnog obrazovanja i obuke =100%; b) Procenat pružalaca usluga stručnog obrazovanja i obuke koji su akreditovani, gde je broj registrovanih pružalaca stručnog obrazovanja i obuke = 100%.	a) Procenat pružalaca usluga stručnog obrazovanja i obuke koji pružaju dokaze da primenjuju EQAVET principe u okviru uspostavljenog sistema osiguranja kvaliteta - EQAVET principi se još uvek ne primenjuju u Srbiji. b) Procenat pružalaca usluga stručnog obrazovanja i obuke koji su akreditovani - MPNTR baza podataka srednjih stručnih škola koje su verifikovane za sprovođenje programa stručnog obrazovanja i RZS podaci; AZK – spisak JPOA koji su odobreni od strane MPNTR, AZK, PSOUNZ (Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice); PKS - registar poslodavaca za koje je utvrđeno da ispunjavaju uslove za izvođenje učenja kroz rad (dualno obrazovanje)
2.	Ulaganje u obuku nastavnika i instruktora a) Procenat nastavnika i instruktora koji učestvuju u akreditovanim programima obuka od ukupnog broja registrovanih nastavnika i instruktora; b) Ukupni fondovi koji se na godišnjem nivou investiraju u obuku nastavnika i instruktora i njihovo buduće obrazovanje i obuku (po	a) Procenat nastavnika i instruktora koji učestvuju u akreditovanim programima obuka - ZUOV baza podataka o zaposlenima u školama koji su učestvovali u programima stručnog usavršavanja. Podaci nisu javno dostupni. Postoje sirove baze podataka u kojima podaci nisu segregisani za srednje stručne

	osobi).	škole. Detaljnijom analizom dostupnih podataka bi se mogli apstrahovati podaci o broju nastavnika srednjih stručnih škola koji učestvuju u programima; Obuku instruktora u dualnom obrazovanju sprovodi PKS koja i vodi registar o izdatim licencama. Obuka instruktora nije deo sistema obrazovanja i te obuke nisu deo zvanične statistike praćenja stručnog usavršavanja zaposlenih koji realizuju programe stručnog obrazovanja. b) Ukupni fondovi koji se na godišnjem nivou investiraju u obuku nastavnika i instruktora i njihovo buduće obrazovanje i obuku - Ne postoje objedinjeni podaci o ulaganjima, dubljom analizom budžeta bi mogli da se dobiju ovi podaci. Obuke zaposlenih u obrazovnom sistemu se finansiraju sa lokalnog nivoa ili iz sredstava različitih projekata. Uvidom u lokalne budžet i budžete škola moguće je proceniti kolika su izdvajanja za stručno usavršavanje nastavnika. U finansijskom planu Ministarstva se takođe mogu naći budžetske linije koje su namenjene stručnom usavršavanju nastavnika i instruktora. Troškove obuka instruktora snosi poslodavac.
3.	Stopa učešća u programima stručnog obrazovanja i obuke a) Procenat godišnje kohorte učenika koji završavaju niže srednje	a) Procenat godišnje kohorte učenika koji završavaju niže srednje obrazovanje/obavezno srednje obrazovanje koje podrazumeva učešće u programima inicijalnog stručnog

	obrazovanje/obavezno srednje obrazovanje koje podrazumeva učešće u programima inicijalnog stručnog obrazovanja na nivou višeg srednjeg obrazovanja (koje vodi sticanju formalnih kvalifikacija); b) Procenat aktivne populacije (15-74 godina) koji učestvuju u programima kontinuiranog stručnog obrazovanja i obuke (koje vodi ka priznatoj kvalifikaciji).	obrazovanja na nivou višeg srednjeg obrazovanja - Bitno je pomenuti da u Srbiji ne postoji niže i više srednje obrazovanje, kao i inicijalno srednje obrazovanje. Srednje obrazovanje se upisuje nakon obaveznog osnovnoškolskog obrazovanja koje traje osam godina. Srednje obrazovanje u Srbiji još uvek nije obavezno. - MPNTR baza podataka o broju učenika koji završavaju srednje stručno obrazovanje. Takođe i RZS baza podataka. Postoje izazovi u računanju broja učenika koji može biti nešto viši jer se ne radi korekcija za učenika koji se u toku školovanja ispiše iz jedne a upiše u drugu školu. b) Procenat aktivne populacije (15-74 godina) koji učestvuju u programima kontinuiranog stručnog obrazovanja i obuke - Anketa o obrazovanju odraslih (Adult Education Survey – AES), RZS. Poslednji put sprovedena 2016. godine.
4.	Stopa završavanja školovanja u okviru programa stručnog obrazovanja i obuke a) Procenat onih koji završavaju (tj. stiču formalne kvalifikacije) programe inicijalnog stručnog obrazovanja i obuke koji vode formalnim kvalifikacijama u odnosu na one koji su upisali inicijalno stručno obrazovanje i obuku; b) Procenat onih koji završavaju (tj. stiču formalne kvalifikacije) programe kontinuiranog stručnog obrazovanja i obuke	a) Procenat onih koji završavaju (tj. stiču formalne kvalifikacije) programe inicijalnog stručnog obrazovanja i obuke koji vode formalnim kvalifikacijama - Baza podataka MPNTR i RZS o stopi završavanja formalnih programa stručnog obrazovanja i obuke. b) Procenat onih koji završavaju (tj. stiču formalne kvalifikacije) programe kontinuiranog stručnog obrazovanja i

	koji vode ka priznatoj kvalifikaciji u odnosu na one koji su upisali kontinuirano stručno obrazovanje i obuku.	obuke koji vode ka priznatoj kvalifikaciji - Anketa o obrazovanju odraslih (Adult Education Survey – AES), RZS. Poslednji put sprovedena 2016. godine.
5.	Kretanje učenika/polaznika po završetku programa stručnog obrazovanja i obuke a) Proporcija onih koji su završili programe stručnog obrazovanja i obuke koji su zaposleni ili su nastavili školovanje/obučavanje (uračunavajući i tercijarno obrazovanje) u periodu od 12 do 36 meseci po završetku programa; b) Procenat onih koji su završili programe stručnog obrazovanja koji su zaposleni godinu dana po završetku programa.	U ovom trenutku se ne prati zapošljavanje učenika nakon završetka srednjeg stručnog obrazovanja. U okviru novorazvijenog Okvira za praćenje i vrednovanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja predviđeno je praćenje zapošljavanja i nastavka školovanja učenika nakon 6 meseci od završetka školovanja po dualnom modelu. Podaci se prikupljaju na nivou škole. Uspostavljanjem JISP-a i njegovim povezivanjem sa Centralnim registrom obaveznog socijalnog osiguranja biće omogućeno praćenje zapošljavanja nakon završetka školovanja. Uspostavljanjem registra NOKS-a biće moguće preko JOB-a pratiti zapošljavanje polaznika obuka.
6.	Korišćenje stečenih veština na radnom mestu a) Procenat onih koji su završili programe stručnog obrazovanja koji su zaposleni u zanimanjima za koja su se školovali; b1) Procenat zaposlenih u određenim privrednim sektorima u okviru od 12 do 36 meseci po završetku relevantnog programa stručnog obrazovanja; b2) Procenat poslodavaca koji su zadovoljni što su pronašli učenike koji su završili relevantne programe stručnog obrazovanja čije kvalifikacije kompetencije odgovaraju	U ovom trenutku nije moguće prikupljati ovim podataka za ceo sistem. Sa uspostavljenom JISP-a i registra NOKS-a se planira praćenje zapošljavanja nakon završetka stručnog obrazovanja. Međutim, u okviru ovog sistema nije planirano praćenje zadovoljstva poslodavaca. Dok JISP ne postane u potpunosti operativan i funkcionalan ove podatke će biti moguće prikupljati za dualno obrazovanje, na osnovu novokreiranog Okvira za praćenje i vrednovanje

	zahtevima radnog mesta; b3) Procenat poslodavaca koji su zadovoljni radom svršenih učenika iz relevantnih programa.	Nacionalnog modela dualnog obrazovanja. U okviru ovog okvira prati se zapošljavanje učenika šest meseci nakon završetka dualnog obrazovanja, prikupljajući podatke i o privrednom sektoru u kome su zaposleni, zadovoljstvu učenika, zadovoljstvu poslodavaca. Podaci se prikupljaju na nivou škola i odnose se samo na učenike u dualnom obrazovanju.
7.	Stopa nezaposlenosti Broj nezaposlenih kao procenat cele radne snage gde se celokupna radna snaga računa kao ukupan broj zaposlenih plus oni koji su nezaposleni.	Anketa o radnoj snazi, RZS
8.	Prisutnost/zastupljenost osetljivih grupa Procenti onih koji učestvuju i koji završavaju programe, a pripadaju osetljivim grupama, na nacionalnom i evropskom nivou, od ukupnog broja onih koji učestvuju i završavaju programe stručnog obrazovanja i obuke.	Na nivou škola prati se broj učenika sa IOP-om i broj korisnika novčane socijalne pomoći. Sa uspostavljanjem JISP-a sistemski će se u okviru registra dece, učenika i odraslih prikupljati podaci za određivanje socijalnog statusa.
9.	Mehanizmi za identifikaciju potreba za obukama na tržištu rada a) Vrsta mehanizama koji se koriste da bi se modernizovala i sa potrebama tržišta rada uskladila obrazovna ponuda; b) Informacije o mehanizmima koji se koriste da bi zainteresovane strane mogle da pruže informacije o tome koje su buduće potrebe tržišta rada	a) Vrsta mehanizama koji se koriste da bi se modernizovala i sa potrebama tržišta rada uskladila obrazovna ponuda - AZK, Savet za NOKS, sektorska veća učestvuju u aktivnostima identifikacije, uvođenja novih i osavremenjavanja postojećih kvalifikacija. U oblasti dualnog obrazovanja, poslodavci podnose PKS Izjavu poslodavaca o uključivanju u dualno obrazovanje na osnovu čega se planira upisna politika ali i radi na prilagođavanju planova i programa

		nastave i učenja potrebama privrede. b) Informacije o mehanizmima koji se koriste da bi zainteresovane strane mogle da pruže informacije o tome koje su buduće potrebe tržišta rada - Anketa poslodavaca, NSZ
10.	Načini koji se koriste za promovisanje boljeg pristupa stručnom obrazovanju i obuci a) Načini za povećanje pristupa stručnom obrazovanju i obuci; b) Informacije kojima se demonstriraju kapaciteti sistema stručnog obrazovanja i obuke da se poveća pristup stručnom obrazovanju i obuci.	Institucije i organizacije sprovode različite promotivno-informativne kampanje koje imaju za cilj povećanje broja učenika u srednjem stručnom obrazovanju i obuci. Neke od promotivno-informativnih aktivnosti koje sprovode školski timovi su „Otvorena vrata“ za buduće srednjoškolce, priprema flajera, brošura, objavljivanje vesti za internet sajtovima srednjih stručnih škola o upisu u srednju školu, ponudi obrazovnih profila, kvalifikacijama koje se stiču, mogućnošću za zaposlenje i/ili nastavak školovanja. MPNTR, sektor za dualno obrazovanje u saradnji sa PKS radi na promociji dualnog obrazovanja na nacionalnom i regionalnom nivou, putem gostovanja na televiziji, organizovanjem prezentacija dualnog obrazovanja za učenike, roditelje, poslodavce. NSZ radi promociju neformalnih programa obrazovanja odraslih Organizacije i institucije koje realizuju projekte koji imaju za cilj unapređivanje zapošljavanja i podršku osetljivih grupama.

Prilog 4. Upitnik za srednje stručne škole

O istraživanju

U okviru Projekta Nacionalna referentna tačka za kvalitet stručnog obrazovanja – NRT Srbija, koji se finansira uz podršku EU, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, u saradnji sa Centrom za obrazovne politike, realizuje istraživanje čiji je cilj analiza nacionalne politike i prakse osiguranja kvaliteta stručnog obrazovanja.

Vaša škola odabrana je za učešće u istraživanju imajući u vidu njenu značajnu ulogu u domenu stručnog obrazovanja i privrednog razvoja na lokalnom i nacionalnom nivou.

Nalazi istraživanja će biti korišćeni u svrhu dalje podrške stručnim školama na razvoju kvaliteta stručnog obrazovanja i davanje preporuka za unapređivanje pravnog okvira za osiguranja kvaliteta stručnog obrazovanja u celini.

Poverljivost

Prilikom popunjavanja upitnika potrebno je navesti osnovne podatke o školi i precizno odgovoriti na postavljena pitanja. Napominjemo da će se sve informacije koje se prikupe u ovom istraživanju tretirati kao poverljive i biće korišćene isključivo u svrhu izvođenja relevantnih zaključaka za dalji rad i podršku sistemu stručnog obrazovanja u Republici Srbiji.

O upitniku

Ovaj upitnik zajednički treba da razmotre i popune direktor škole i uži upravljački tim škole. Popunjavanje ovog upitnika traje približno 15 minuta.

O ŠKOLI

1. Koji je naziv vaše škole? *(Navedite tačan naziv škole.)*

2. Kojem okrugu pripada vaša škola? *(Navedite naziv okruga.)*

3. Kojoj opštini ili gradu pripada vaša škola? *(Navedite naziv grada ili opštine.)*

4. Za koliko područja rada je verifikovana vaša škola ? *(zaokružiti.)*

- a) jedno
- b) dva
- c) tri
- d) četiri
- e) pet i više

5. Koliko različitih obrazovnih profila se ove školske godine realizuju u vašoj školi, bez obzira na godinu učenja? *(upisati broj profila.)*

_____ profila

6. Koliko ukupno učenika, a koliko nastavnika trenutno ima vaša škola?

_____ učenika

_____ nastavnika (bez obzira na % radnog vremena)

7. Koju ocenu je vaša škola dobila u poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja?
(zaokružiti)

- a) 4 b) 3 c) 2 d) 1 e) nije ocenjena

0 politici osiguranja kvaliteta

8. Pretpostavljamo da ste dobro upoznati sa zakonskim okvirom osiguranja kvaliteta srednjih škola u Republici Srbiji i Standardima kvaliteta rada ustanova ("Sl. glasnik RS" br. 14/2018). Molimo vas za procenu u kojoj meri je ovaj okvir prilagođen srednjim stručnim školama (zaokružite jednu tvrdnju za koju smatrate da najbolje opisuje stvarno stanje).

- a) u potpunosti je prilagođen svim aspektima rada stručnih škola
b) u dobroj meri ali ne u potpunosti, jer nedostaju neki značajni aspekti specifični za stručno obrazovanje
c) u manjoj meri jer nedostaju neki ključni aspekti specifični za stručno obrazovanje
d) uopšte nije prilagođen stručnim školama

9. Šta su po vama ključni nedostaci zakonskog okvira osiguranja kvaliteta srednjih škola u Republici Srbiji i Standarda kvaliteta rada ustanova ("Sl. glasnik RS" br. 14/2018)
(možete zaokružiti više odgovora)

- a) kao jedna od ključnih ciljnih grupa koja učestvuje u izradi Razvojnog plana ustanove nisu navedeni poslodavci - svet rada
b) nema indikatora koji se odnose na praćenje stope završavanja stručnog obrazovanja (odnos broja učenika koji su upisali i sa uspehom završili obrazovanje u redovnim rokovima)
c) nema indikatora koji ukazuju da škola prati proces zapošljavanja svojih učenika i razvoj njihove karijere
d) nema indikatora koji identifikuju da se proces samoevaluacije sprovodi efikasno i da se nalazi samoevaluacije koriste za školsko razvojno planiranje
e) nema indikatora koji govore o tome da škola prikuplja informacije od učenika vezane za njihovo iskustvo u vezi sa nastavom i učenjem u školi
f) nema indikatora koji govore o tome da škola prikuplja informacije od učenika vezane za njihovo iskustvo u vezi sa učenjem na praktičnoj nastavi/profesionalnoj praksi
g) nema indikatora koji govore o tome da se prikupljaju informacije od poslodavaca koji su uključeni u profesionalnu praksu/praktičnu nastavu/učenje kroz rad
h) nema indikatora koji govore o tome da škola prikuplja informacije od socijalnih partnera u vezi njihovog zadovoljstva kvalitetom rada škole
i) nema indikatora koji govore da se prikupljeni podaci i mišljenja socijalnih partnera koriste za unapređenje rada škole

j) nešto drugo, navedite šta _____

k) ne postoje značajni nedostaci zakonskog okvira i Standarda

O dosadašnjoj praksi osiguranja kvaliteta

10. U kojoj oblasti kvaliteta ste u poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja ocenjeni najboljom ocenom (ocena 4 je najbolja ocena).

- a) Oblast kvaliteta 1: PROGRAMIRANJE, PLANIRANJE I IZVEŠTAVANJE
- b) Oblast kvaliteta 2: NASTAVA I UČENJE
- c) Oblast kvaliteta 3: OBRAZOVNA POSTIGNUĆA UČENIKA
- d) Oblast kvaliteta 4: PODRŠKA UČENICIMA
- e) Oblast kvaliteta 5. ETOS
- f) Oblast kvaliteta 6. ORGANIZACIJA RADA ŠKOLE, UPRAVLJANJE LJUDSKIM I MATERIJALNIM RESURSIMA
- g) Ni u jednoj oblasti nismo ocenjeni ocenom 4

11. Koji aspekti/indikator su procenjeni kao najjača strana vaše škole (navedite odgovor sažetoj formi na bazi izveštaja spoljašnjeg vrednovanja, najviše 200 reči)

12. U kojoj oblasti kvaliteta ste u poslednjem ciklusu spoljašnjeg vrednovanja ocenjeni najslabijom ocenom

- a) Oblast kvaliteta 1: PROGRAMIRANJE, PLANIRANJE I IZVEŠTAVANJE
- b) Oblast kvaliteta 2: NASTAVA I UČENJE
- c) Oblast kvaliteta 3: OBRAZOVNA POSTIGNUĆA UČENIKA
- d) Oblast kvaliteta 4: PODRŠKA UČENICIMA
- e) Oblast kvaliteta 5. ETOS
- f) Oblast kvaliteta 6. ORGANIZACIJA RADA ŠKOLE, UPRAVLJANJE LJUDSKIM I MATERIJALNIM RESURSIMA
- g) Ni u jednoj oblasti nismo ocenjeni ocenom 1

13. Koji aspekti/indikator su procenjeni kao najslabija strana vaše škole (navedite odgovor u sažetoj formi na bazi izveštaja spoljašnjeg vrednovanja, najviše 200 reči).

14. Šta bi po vama trebalo menjati u samom postupku spoljašnjeg vrednovanja (rokovi, trajanje, sastav tima za spoljašnje vrednovanje, način sprovođenja vrednovanja i slično (navedite vaša zapažanja o postupku spoljašnjeg vrednovanja u sažetoj formi)

15. Ukoliko imate neke preporuke u vezi sa unapređivanjem samovrednovanja, molimo vas da ih ovde navedete:

16. Ukoliko smatrate da je potrebno da još nešto podelite u vezi sa praćenjem i vrednovanjem, a da vas već nismo pitali, molimo vas da ovde unesete:

Kraj upitnika – Hvala!